

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Edvino Bakanausko,
V kurso, komercinės teisės
studijų šakos studento

Magistro darbas

Įmonių grupės: Europos modelinio bendrovių akto (EMCA) ir Lietuvos kontekste

Vadovė: doc. dr. Lina Mikalonienė

Recenzentas: lekt. dr. Sigitas Barakauskas

Vilnius
2017

TURINYS

ĮVADAS	2
1. TEORINIAI ĮMONIŲ GRUPIŲ ASPEKTAI EMCA IR LIETUVOS KONTEKSTE	8
1.1. Įmonių grupių reglamentavimo problema.....	8
1.2. Įmonių grupės samprata	13
1.2.1. Įmonių grupės subjektai.....	14
1.2.2. Įmonių grupės narių tarpusavio ryšys.....	18
2. ĮMONIŲ GRUPĖS VALDYMAS EMCA IR LIETUVOS KONTEKSTE	24
2.1. Įmonių grupės valdymo problematika Lietuvos kontekste	24
2.2. Įmonių grupės intereso pripažinimas	26
2.3. Motininės įmonės teisė duoti nurodymus dukterinės įmonės valdymo organams.....	32
2.4. Teisė susipažinti su informacija dukterinės įmonės lygmenyje.....	36
2.5. Privalomojo akcijų pardavimo teisė.....	37
3. ĮMONIŲ GRUPĖS AKCININKŲ IR KREDITORIŲ APSAUGA EMCA IR LIETUVOS KONTEKSTE.....	41
3.1. Akcininkų apsauga	41
3.1.1. Motininės įmonės akcininkų teisė į informaciją.....	42
3.1.2. Įmonių grupės akcininkų teisė reikalauti įmonės veiklos tyrimo	45
3.1.3. Įmonės galimybių doktrina	48
3.1.4. Privalomojo akcijų išpirkimo teisė	50
3.2. Kreditorių apsauga įmonių grupėse	53
3.2.1. Įmonių grupės kreditorių apsauga Lietuvos kontekste	56
3.2.2. Įmonių grupės kreditorių apsauga EMCA kontekste.....	59
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	66
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	68
SANTRAUKA	82
SUMMARY	83

IVADAS

Temos aktualumas. 2015 m. rugsėjo mėnesį, po daugiau nei 8 metų rengimo, buvo pristatytas Europos modelinis bendrovių aktas (angl. *European Model Company Act*)¹, kurio tikslas harmonizuoti bendrovių teisę Europoje. Minėto akto 15 skyriaus nuostatos yra skirtos įmonių² grupėms reglamentuoti.

Nepaisant to, kad įmonių grupės yra neatskiriama šiuolaikinės ekonomikos dalis, daugelyje Europos Sąjungos (toliau – ES) valstybių, tarp kurių ir Lietuva, yra įtvirtinti tik pavieniai šio instituto fragmentai. Toks teisinis neaiškumas ir neapibrėžtumas nulemia atotrūkį tarp teisės ir ekonominės realybės. Lietuvoje nuoseklaus įmonių grupių reglamentavimo nebuvimas taip pat sukelia nemažai problemų.

Pirma, efektyvus įmonių grupės veiklos įgyvendinimas tampa daug sudėtingesnis. Įmonių grupės privestos vykdyti veiklą pagal teisės normas, kurios yra pritaikytos klasikinei juridinio asmens sampratai, bet tik iš dalies atitinka įmonių grupių specifiką. Tarkim, nėra teisės normų, kurios suteiktų galimybę motininei įmonei teikti nurodymus dukterinei įmonei, o tai palengvintų įmonių grupės valdymą.

Antra, nėra visapusiškai užtikrinami įmonių grupės smulkiųjų akcininkų interesai. Pagal dabartinį reguliavimą, tiek motininės įmonės, tiek dukterinės įmonės akcininkai gali įgyvendinti savo teises tik konkrečios įmonės atžvilgiu, kurios akcininkais jie yra. Tai reiškia, kad įmonių grupės akcininkai turi ribotas galimybes įgyvendinti savo teises.

¹ Pažymėtina, kad Europos modelinis bendrovių aktas nėra privalomojo pobūdžio. Europos Sąjungos valstybės narės turi teisę pasirinkti įgyvendinti šio akto nuostatas ar ne. Taigi, gali atrodyti, kad Europos modelinis bendrovių aktas yra negriežtosios teisės (angl. *soft law*) šaltinis. Tokių šaltinių esminis bruožas yra tas, jog jie nėra privalomi. Plačiau apie negriežtosios teisės šaltinių privalumus bei trūkumus galima žiūrėti: SHAFFER, C. Gregory; POLLACK, A. Mark. Hard vs. Soft Law: Alternatives, Complements, and Antagonists in International Governance [interaktyvus]. *Minnesota Law Review*, 2010, volume 94 [žiūrėta 2016 m. kovo 31 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1426123>, p. 719; Visgi, pasak Europos modelinio bendrovių akto rengėjų, nepaisant to, kad šis teisės aktas ir nėra privalomas, jis neturi būti tapatinamas su negriežtosios teisės šaltiniais, nes šiame akte ne tik nurodomi tam tikri bendri įmonių reguliavimo principai, bet yra pateikiamas konkretus bendrovių įstatymo modelis, kuris gali būti įgyvendintas atitinkamoje valstybėje. *Model Company Act (EMCA)* [interaktyvus]. 2015 [žiūrėta 2016 m. spalio 20 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>>, p. 8.

² Pažymėtina, kad šio darbo kontekste „įmonė“ yra laikomas juridinis asmuo, kuris atitinka bendrovei būdingus požymius, kurie išskiriami teisės doktrinoje: 1) teisinis subjektiškumas; 2) ribota atsakomybė 3) dalies bendrovėje (akcijų) perleidžiamumas; 4) centralizuotas valdymas; 5) priklausomumas nuosavybės teise subjektams, kurių įnašai sudaro bendrovės veiklą. Kitaip tariant, šiame darbe vartojama sąvoka „įmonė“ atitinka „bendrovės“ sąvoką. ARMOUR, John; HANSMANN, Henry; ir KRAAKMAN, Reinier. What is Corporate Law? Iš KRAAKMAN, Reinier, *et al. The Anatomy of Corporate Law: A Comparative and Functional Approach*, Oxford, 2009, p. 5; CAHN, Andreas; ir DONALD, David C. *Comparative Company Law*. 1-asis leid. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, p. 9–14. Iš BARAKAUSKAS, Sigitas. *Įmonių gavavimo teisminės procedūros: lyginamieji aspektai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2016, p. 27.

Tarkim, motininės įmonės akcininkai neturi galimybės sužinoti informacijos apie dukterinių įmonių veiklą, kuri tam tikrais atvejais yra ypač svarbi priimant sprendimus.

Taip pat nėra specialaus teisinio mechanizmo, kuris apsaugotų nuo motininės įmonės piktnaudžiavimo dukterinės įmonės ištekliais, motininė įmonė nevaržomai gali naudotis dukterinės įmonės verslo galimybėmis, neatsižvelgdama į dukterinės įmonės smulkiųjų akcininkų interesus. Pagaliau smulkiųjų akcininkų galimybės pasitraukti iš atitinkamos įmonių grupės įmonės yra pakankamai ribotos.

Trečia, nėra pakankama įmonių grupės kreditorių apsauga. Pirma, tam tikrais atvejais kreditoriai gali nežinoti, jog atitinkama įmonė priklauso įmonių grupei bei vykdo motininės įmonės nurodymus, kurie gali neatitikti dukterinės įmonės interesų. Antra, motininė įmonė gali piktnaudžiauti ribota dukterinės įmonės atsakomybės forma. Pavyzdžiui, gali nuspręsti perkelti dukterinės įmonės turtą į kitą įmonių grupės įmonę, nepaisant to, kad dėl tokio sprendimo dukterinė įmonė taptų nemoki bei negalėtų vykdyti prievolių kreditoriams.

Taigi turi būti ieškoma būdų minėtoms problemoms spręsti. Tačiau tai padaryti nėra paprasta, kaip yra nurodęs Herbert Wiedmann „*Im Konzern ist alles anders*“ (liet. įmonių grupėse viskas yra kitaip)³. Ir iš tiesų, tik pasirinkus tinkamą priemonę galima bus užtikrinti efektyvų įmonių grupės valdymą bei akcininkų ir kreditorių apsaugą. Šiame magistro darbe įrankis, nurodytoms problemoms išspręsti, buvo pasirinktas minėtasis Europos modelinis bendrovių aktas (toliau – EMCA). Tokį pasirinkimą lėmė EMCA nuostatų modernumas⁴, lankstumas⁵ bei suderinamumas su galiojančiais ES teisės aktais⁶.

Visgi, kaip teisingai yra nurodęs V. Mikelėnas, teisinės minties bei teisės raidos istorija mus moko, jog teisė turi atitikti ekonomines, socialines, kultūrines atitinkamos valstybės realijas⁷. Taip ir EMCA nuostatų įgyvendinimas nacionalinėje teisėje turi būti pagrįstas, atliktas tik įvertinus šių nuostatų reikalingumą bei suderinamumą su Lietuvos galiojančiais teisės aktais, teismų praktika, teisės doktrina.

³ WIEDEMANN, Herbert, *Die Unternehmensgruppe im Privatrecht*, 1998, p. 9. Iš FLEISCHER, Holger, *et al. German and Nordic Perspectives on Company Law and Capital Markets Law*. Tubingen: Mohr Siebeck, 2015, p. 159.

⁴ EMCA buvo rengiama siekiant išspręsti aktualias įmonių teisės problemas. Tarkim, EMCA 15 skyrius buvo parengtas siekiant išspręsti įmonių grupių reglamentavimo nebuvimo problemą. Plačiau apie šios įmonių teisės problemos aktualumą galima žiūrėti: The Reflection Group on the Future of EU Company Law [interaktyvus]. 2011 [žiūrėta 2016 m. spalio 27 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/modern/reflectiongroup_report_en.pdf>, p. 59 – 75.

⁵ EMCA suteikia galimybę ES valstybėms narėms pasirinkti, kokias EMCA nuostatas inkorporuoti į savo nacionalinę teisės sistemą.

⁶ EMCA skirsniai buvo parengti atsižvelgiant į atitinkamų ES direktyvų nuostatas.

⁷ MIKELĖNAS, V. Privatinės teisės vienodinimas Europos Sąjungoje: laimėjimai ir perspektyvos. *Justitia*, 2004, nr. 6, p. 11.

Darbo tikslas. Atsižvelgiant į aukščiau nurodytas aplinkybes, šio magistro darbo tikslas yra įvertinti EMCA nuostatų, skirtų reglamentuoti įmonių grupių veiklą, galimybę įgyvendinti Lietuvos kontekste.

Darbo uždaviniai. Siekiant įgyvendinti aukščiau nurodytą magistro darbo tikslą, yra keliami ir atitinkamose magistro darbo dalyse įgyvendinami tokie uždaviniai:

- 1) Išnagrinėti sąlygas, kurioms esant galima konstatuoti, kad egzistuoja įmonių grupė Lietuvos ir EMCA kontekste bei įvertinti ar išskiriamos sąlygos sutampa.
- 2) Iširti EMCA skirsnius, kurie skirti yra įmonių grupės valdymui bei įvertinti jų įgyvendinimo galimybę Lietuvoje.
- 3) Išnagrinėti EMCA nuostatas, kurios skirtos įmonių grupės smulkiųjų akcininkų ir kreditorių apsaugai bei įvertinti, nuostatų perkėlimo galimybę į nacionalinę teisę.

Darbo objektas. Šio darbo tyrimo objekto ribas apibrėžia temos pavadinimas ir aukščiau išvardyti darbo tikslai bei uždaviniai. Todėl šio darbo objektą sudaro trys esminės struktūrinės dalys.

Pirmoje dalyje nagrinėjami teoriniai įmonių grupių aspektai. Pirmajame skyriuje analizuojamas dabartinis įmonių grupių reglamentavimas Lietuvoje. Vertinama, kokią reikšmę turi įmonių grupės egzistavimo konstatavimas įmonių teisės kontekste. Taip pat nagrinėjama, ar įmonių grupių reglamentavimo trūkumo problema būdinga tik Lietuvai. Antrajame skyriuje analizuojama, kas pagal Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymą (toliau – ABĮ)⁸ bei EMCA yra laikoma įmonių grupe, nagrinėjamos sąlygos, kurioms esant pripažįstama, jog egzistuoja įmonių grupė pagal minėtus teisės aktus. Vertinama, ar įmonių grupės yra suprantamos vienodai EMCA ir ABĮ⁹ kontekste.

Antroje dalyje tiriami įmonių grupės valdymo klausimai. Antros dalies pirmajame skyriuje yra analizuojama įmonių grupės valdymo problematika Lietuvoje. Tuo tarpu kituose antros dalies skyriuose nagrinėjamos konkrečios EMCA nuostatos bei vertinama jų įgyvendinimo galimybė Lietuvoje. Daug dėmesio skiriama įmonių grupės intereso pripažinimo vertinimui, analizuojama, kas lėmė įmonių grupės intereso pripažinimo atsiradimą, kokios jo taikymo sąlygos. Taip pat nagrinėjama motininės įmonės teisė duoti nurodymus dukterinės įmonės valdymo organams bei kitos motininės įmonės teisės, kurios yra skirtos palengvinti įmonių grupės valdymą.

⁸ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (nauja įstatymo redakcija nuo 2004 m. sausio 1 d.) (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, nr. 64-1914.

⁹ Pažymėtina, kad šiame magistro darbe pagrindinis dėmesys skiriamas įmonių grupių analizei įmonių teisės prasme. Todėl Lietuvos kontekste įmonių grupės yra suprantamos taip, kaip apibrėžta ABĮ.

Trečioje dalyje analizuojama įmonių grupės akcininkų ir kreditorių apsauga¹⁰. Trečios dalies pirmajame skyriuje yra nagrinėjama, kokiomis priemonėmis galima užtikrinti tinkamą tiek motininės, tiek dukterinės įmonės smulkiųjų akcininkų apsaugą. Trečios dalies antrajame skyriuje nagrinėjami įmonių grupės kreditorių apsaugos klausimai. Analizuojama, kodėl dukterinės įmonės kreditoriams turi būti užtikrinamos kitokios apsaugos priemonės nei įprastos įmonės kreditoriams. Vertinama, ar Lietuvoje turi būti įgyvendinta EMCA nustatyta speciali neteisėto vadovavimo įmonei doktrina, kuri skirta apsaugoti dukterinės įmonės kreditorių interesus.

Tyrimo metodai. Darbe atlikto tyrimo metu daugiausia buvo naudojami teoriniai metodai. *Lyginamasis metodas* buvo pasitelktas lyginant tam tikrus įmonių grupių reguliavimo klausimus Lietuvos ir užsienio valstybių: Vokietijos, Anglijos, Prancūzijos, Italijos, Čekijos, Danijos, Nyderlandų teisėje. Pažymėtina, jog minėtos užsienio valstybės buvo pasirinktos ne atsitiktinai, o būtent todėl, kad EMCA 15 skyriaus nuostatos buvo rengiamos pagal atitinkamų valstybių įstatymus, teismų praktiką. *Istorinis metodas* buvo panaudotas analizuojant Rozenblum doktrinos taikymo sąlygų pasikeitimą. Buvo nagrinėta, kokios buvo pirminės sąlygos siekiant taikyti Rozenblum doktriną bei kokios priežastys lėmė, kad EMCA autoriai iš dalies modifikavo Rozenblum doktrinos taikymo sąlygas. *Sisteminis metodas* buvo pasitelktas nustatant atskirų EMCA skirsnių tarpusavio santykį. Pavyzdžiui, vertinant, ar gali būti taikomos EMCA 15 skyriaus 12 skirsnio nuostatos atitinkamai su EMCA 11 skyriaus 23 skirsnio nuostatomis.

Darbe buvo panaudotas ir empirinis metodas. Buvo atlikti du *nestruktūrizuoti interviu*¹¹, kurių tikslas buvo išsiaiškinti, ar EMCA nuostatų įgyvendinimas Lietuvoje yra tinkama priemonė užtikrinti efektyvesnę įmonių grupių valdymą bei pakankama priemonė apsaugant įmonių grupės akcininkų ir kreditorių interesus.

Tyrimo originalumas. Lietuvos teisės doktrinoje dar nėra atlikta išsami šiame darbe nagrinėjama EMCA 15 skyriaus įmonių grupės nuostatų analizė bei vertinimas, dėl minėtų nuostatų įgyvendinimo nacionalinėje teisėje.

¹⁰ Pažymėtina, kad į šio magistro darbo objektą patenka EMCA 15 skyriuje nustatyti įmonių grupės akcininkų ir kreditorių gynimo būdai. Taip pat su tokių būdų įgyvendinimu susijusios Lietuvos teisės aktų nuostatos. Tačiau į šio magistro darbo objektą nepatenka gynimo būdai, kuriais įprastai gali pasinaudoti tiek akcininkai, tiek kreditoriai atitinkamos įmonės atžvilgiu, kuri nepriklauso tam tikrai įmonių grupei. Plačiau apie akcininkų gynimo būdus galima žiūrėti: MIKALONIENĖ, Lina. *Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2015; Plačiau apie akcinės bendrovės akcininko civilinę atsakomybę kreditoriams galima žiūrėti: MIKALONIENĖ, Lina. *Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko civilinė atsakomybė bendrovės kreditoriams, bendrovei ir kitiems akcininkams*. Vilnius: Justitia, 2016.

¹¹ Pažymėtina, kad pirmajame interviu buvo kalbinamas Asociacijos „Baltic Institute of Corporate Governance“ vadovas R. Ambrazevičius. Nestruktūrizuotas interviu, 2017 m. kovo 9 d. Antrajame interviu buvo kalbinama O. Kostogriz, UAB „Vilniaus prekyba“ valdybos narė. Nestruktūrizuotas interviu, 2017 m. kovo 10 d.

Tačiau reikėtų pažymėti, kad Lietuvos teisės doktrinoje jau buvo analizuoti kai kurie atskiri įmonių grupės reguliavimo aspektai. Tarkim, V. Papijanc disertacijoje¹² buvo ištirta motininės įmonės atsakomybė prieš dukterinės įmonės kreditorius. Vienas iš nagrinėjamų aspektų buvo tradicinė neteisėto vadovavimo įmonei doktrina. Visgi šiame magistro darbe pagrindinis dėmesys yra skiriamas ne tradicinei šios doktrinos analizei, o EMCA nustatytai specialiai neteisėto vadovavimo įmonei doktrinai, kuri skirta konkrečiai įmonių grupių atžvilgiu. Svarbu paminėti ir Lietuvoje atliktą taikomąjį mokslinį tyrimo darbą¹³, kuriame įmonių grupės buvo analizuojamos nemokumo kontekste. Tuo tarpu šiame magistro darbe įmonių grupių nemokumo klausimai yra tik vienas iš analizuojamų probleminių aspektų, nes, kaip ir minėta, pagrindinis dėmesys skiriamas EMCA 15 skyriaus nuostatų analizei.

Užsienio valstybių teisės doktrinoje yra skiriama nemažai dėmesio įmonių grupių reguliavimo klausimams spręsti. Todėl šiame darbe gausiai remiamasi užsienio teisės doktrinos darbais. Kita vertus, šis darbas yra naujas ir originalus taip pat ir užsienio doktrinos požiūriu, nes EMCA 15 skyriaus įmonių grupės nuostatų įgyvendinimas tam tikros valstybės kontekste dar nebuvo analizuojamas.

Svarbiausi šaltiniai. Neabejotinai šio magistro darbo pagrindinis užsienio šaltinis yra EMCA bei jo komentaras¹⁴. Būtent nagrinėjant EMCA buvo vertinama galimybė jos nuostatas perkelti į nacionalinę teisę. Tuo tarpu EMCA komentaro analizė padėjo išsiaiškinti, kas lėmė atitinkamų EMCA nuostatų pasirinkimą.

Negalima nepaminėti ir Pierre-Henri Conac, vieno iš EMCA 15 skyriaus „įmonių grupės“ autorių mokslo darbų, kuriais buvo remiamasi siekiant atskleisti įmonių grupės intereso pripažinimo svarbą¹⁵. Taip pat autoriaus mokslinio straipsnio¹⁶ apie EMCA 15 skyrių „įmonių grupės“, kuriame autorius detaliam minėto skyriaus nuostatas.

¹² PAPIJANC, Vitalij. *Patronuojančios įmonės atsakomybė prieš dukterinės įmonės kreditorius*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008.

¹³ BARTKUS, Gintautas, *et al.* Įmonių grupės atsakomybės už kiekvienos įmonės – grupės narės – finansinę padėtį (mokumą) nustatymo teisinės galimybės ir taikymo efektyvumas tyčinių bankrotų prevencijos kontekste [interaktyvus]. *Taikomasis mokslinis tyrimo darbas*, 2012 [žiūrėta 2016 m. lapkričio 1 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2012_imoniu_grupes_atsakomybe.pdf>.

¹⁴ Pažymėtina, kad EMCA nuostatos bei komentaras sudaro viena teisės aktą. Prieš kiekvieną EMCA skyrių yra pateikiama trumpa apžvalga apie būsimą skyrių – nurodomi tikslai, uždaviniai, kurių yra siekiama minėtomis skyriaus nuostatomis, o po kiekvieno EMCA skirsniaus yra pateikiamas komentaras.

¹⁵ CONAC, Pierre-Henri. Director's Duties in Groups of Companies – Legalizing the Interest of the Group at the European Level [interaktyvus]. *European Company and Financial Law Review*, 2013, volume 10, issue 2, p. 194-226 [žiūrėta 2016 m. spalio 27 d.]. Prieiga per internetą: <<https://ssrn.com/abstract=2412031>>.

¹⁶ CONAC, Pierre-Henri. The Chapter on Groups of Companies of the European Model Company Act (EMCA). *European Company and Financial Law Review*, 2016, volume 13, issue 2, p. 301-321.

Atliekant tyrimą taip pat buvo nagrinėjama: Vokietijos, Anglijos, Danijos, Čekijos Prancūzijos pozityvioji teisė, teisės doktrina, teismų praktika, tačiau tik tiek, kiek tai susiję su EMCA 15 skyriaus nuostatomis.

Galiausiai svarbu paminėti ir pagrindinius nacionalinės teisės šaltinius, kurie buvo analizuojami. Būtent Linos Mikalonienės bei minėto Vitalij Papijanc disertacijos¹⁷, kuriose, be kita ko, nagrinėjama motininės įmonės atsakomybė pagal dukterinės įmonės prievoles. Itin svarbus šaltinis buvo ir Lietuvos teismų praktikos analizė, kuri padėjo įvertinti bei išsiaiškinti įmonių grupės reguliavimo probleminius aspektus.

¹⁷ MIKALONIENĖ, Lina. *Asmeninio komercinio bendradarbiavimo pagrindinės teisinės formos*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2011; PAPIJANC, Vitalij. *Patruojančios įmonės atsakomybė prieš dukterinės įmonės kreditorius*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008.

1. TEORINIAI ĮMONIŲ GRUPIŲ ASPEKTAI EMCA IR LIETUVOS KONTEKSTE

Pirma darbo dalis yra skirta įgyvendinti pirmą magistro darbo uždavinį. Tik suvokus, kas yra laikoma įmonių grupe bei išsiaiškinus, kokiems požymiams esant ji egzistuoja, galima bus tinkamai analizuoti įmonių grupės valdymą bei jos akcininkų ir kreditorių apsaugą EMCA ir Lietuvos kontekste.

1.1. Įmonių grupių reglamentavimo problema

Pažymėtina, kad teisės literatūroje galima rasti daug įmonių grupės definicijų. Pavyzdžiui, įmonių grupė – tai tarpusavyje susijusios įmonės, kurios yra kontroliuojamos motininės bendrovės¹⁸. Įmonių grupė – tai verslo forma, kurios visi nariai yra savarankiški teisės subjektai, bet yra kontroliuojami vieno iš grupės narių – motininės bendrovės¹⁹. J. Dine, analizuodama, kas yra įmonių grupė, nurodo, kad vertikaliosios įmonių grupės – tai motininė įmonė ir bent viena dukterinė įmonė²⁰. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (toliau – EBPO) atliktame tyrime nurodoma, kad įmonių grupė – tai teisiniu pagrindu atsirandanti grupė, kuri yra sudaryta iš kontroliuojančios įmonės bei dukterinių įmonių²¹. Taigi pastebėtina, kad teisės doktrinoje pateikiami gan panašūs įmonių grupės apibrėžimai, kad įmonių grupė yra motininė įmonė bei jos dukterinės įmonės. Tačiau kaip įmonių grupės yra suprantamos Lietuvoje?

Minėta, kad Lietuvoje įmonių grupės veikla praktiškai nėra reglamentuota. Tačiau svarbu suprasti, kad reglamentavimo trūkumas yra būtent įmonių teisės²² srityje, o ne visose teisės šakose.

Tarkim, finansinės atskaitomybės srityje yra net specialus įstatymas, skirtas įmonių grupėms²³. Pagal šio įstatymo 3 straipsnio 1 dalį įmonių grupė – patronuojančioji įmonė

¹⁸ BLUMBERG, Philip I. The Transformation of Modern Corporation Law: The Law Of Corporate Groups [interaktyvus]. *Connecticut Law Review*, volume 37, no. 3, 2005 [žiūrėta 2016 m. spalio 17 d.]. Prieiga per internetą: <http://digitalcommons.uconn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1191&context=law_papers>, p. 606.

¹⁹ ШИТКИНА, Ирина, Сергеевна. Холдинги: Правовое регулирование экономической зависимости. Управление в группах компаний [interaktyvus]. *Волтерс Клувер*, 2008 [žiūrėta 2016 m. lapkričio 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://shitkinalaw.ru/images/docs/Holdingi.Pravovoe_regulirovanie_ekonomicheskoy_zavisimosti.Upravlenie_v_gruppah_kompanij.pdf>, p. 13.

²⁰ Pažymėtina, kad pasak J. Dine, įmonių grupės gali būti ne tik vertikaliosios, bet ir horizontaliosios. DINE, Janet. *The Governance of Corporate Groups*. New York: Cambridge University Press, 2000, p. 40.

²¹ OECD. *Corporate Governance of Company Groups in Latin America* [interaktyvus]. 2015 m. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.oecd-ilibrary.org/governance/corporate-governance-of-company-groups-in-latin-america_9789264241725-en;jsessionid=4kbbjv8tieotc.x-oecd-live-02>, p. 16.

²² Pažymėtina, kad šiame darbe „įmonių teisės“ sąvoka atitinka „company law“ sąvoką bendrojoje teisėje.

bei jos patronuojamosios įmonės. Tuo tarpu Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo²⁴ (Toliau – KĮ) 3 straipsnio 18 dalyje yra pateikiama sąvoka, kas yra laikoma susijusių ūkio subjektų grupė. Nustačius, kad motininė įmonė bei jos dukterinė įmonė atitinka minėtus kriterijus, bus laikoma, kad įmonių grupė sudaro vieną ekonominį vienetą, o tai reiškia, kad motininė įmonės bendrai atsakys už dukterinės įmonės padarytus KĮ pažeidimus²⁵.

Tuo tarpu ABI nėra pateikiama sąvoka, kas laikoma įmonių grupe. Tiesa, šio įstatymo 5 straipsnyje yra nurodoma, jog yra laikoma, kad bendrovė yra motininė, jei ji kitoje bendrovėje, kuri yra jos dukterinė bendrovė, tiesiogiai ir (ar) netiesiogiai turi balsų daugumą arba tiesiogiai ar netiesiogiai gali daryti lemiamą įtaką kitai bendrovei. Taigi, ABI, kaip ir prieš tai aptartas KĮ, pateikia tam tikrus kriterijus, kuriems esant galima konstatuoti, kad egzistuoja įmonių grupė. Tačiau kyla klausimas, kokią reikšmę turi įmonių grupės egzistavimo konstatavimas pagal ABI 5 straipsnį?

Iš tiesų, įmonių teisės prasme, tokio fakto konstravimas praktiškai nesukelia jokių padarinių, įmonių grupės atžvilgiu. Pirma, kitaip nei konkurencijos teisėje vien todėl, kad bus nustatyta, kad motininė įmonė bei dukterinės įmonės sudaro įmonių grupę, motininei įmonei nekils atsakomybė už dukterinės įmonės prievoles. Taip yra todėl, kad įmonių teisėje yra įtvirtintas atskirumo principas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso²⁶ (toliau – CK) 2.50 straipsnio 2 dalyje yra nurodyta, kad juridinis asmuo neatsako pagal juridinio asmens dalyvio prievoles, o pastarasis neatsako pagal juridinio asmens prievoles, išskyrus įstatymuose arba juridinio asmens steigimo dokumentuose numatytus atvejus²⁷. Antra, įmonių grupės nustatymas pagal ABI 5 straipsnį nepalengvins ir įmonių grupės valdymo. Motininei įmonei nebus suteikiama jokių papildomų teisių, kurios padėtų efektyviau valdyti įmonių grupę.

Pažymėtina, kad įmonių grupių reglamentavimo nebuvimo padariniai pastebimi ir analizuojant Lietuvos teismų praktika. Tarkim, vienoje iš bylų teismui teko spręsti klausimą, ar tam tikros įmonės gali būti laikomos įmonių grupe, įmonių teisės kontekste²⁸. Įdomu yra tai, kad šioje byloje teismas vadovavosi tiek ABI, tiek Įmonių

²³ Lietuvos Respublikos įmonių grupių konsoliduotos finansinės atskaitomybės įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Teisės aktų registras*, 2015, nr. 8119.

²⁴ Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas (nauja įstatymo redakcija nuo 2017 m. vasario 2 d.) (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1999, nr. 30-856.

²⁵ Pavyzdžiui, *UAB Eurointegracijos projektų* byloje motininė įmonė turėjo atsakyti už dukterinių įmonių KĮ pažeidimus. Plačiau žiūrėti: Konkurencijos tarybos 2008 m. liepos 10 d. nutarimas Nr. 2S-16.

²⁶ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, nr. 74-2262.

²⁷ Plačiau apie minėto straipsnio taikymą, įmonių grupių kontekste, žiūrėti magistro darbo 3 dalį.

²⁸ UAB „Jūros garsai“ akcininkė, prašė pripažinti teismo, kad UAB „Jūros garsai“ yra AB „Senoji Baltija“ patronuojanti bendrovė, o AB „Senoji Baltija“ – UAB „Jūros garsai“ dukterinė bendrovė. Teismas nurodė,

grupių konsoliduotosios finansinės atskaitomybės įstatymu. Nepaisant to, kad ginčas nėra susijęs su finansinės atskaitomybės sritimi.

Viena vertus, suprantamas toks sistemiškas minėtų įstatymų taikymas, nes, kaip ir minėta, Įmonių konsoliduotosios finansinės atskaitomybės įstatyme yra nurodyta, kas yra laikoma įmonių grupe. Akivaizdu, kad ir pagal ABĮ 5 straipsnį įmonių grupės turėtų būti apibūdinamos, kaip motininė įmonė bei jos dukterinės įmonės.

Kita vertus, įstatymai turi būti taikomi pagal paskirtį, o dabartiniame ABĮ tokia sąvoka nėra pateikta, taip pat nėra nurodyta, kad ABĮ prasme įmonių grupės suprantamos taip, kaip apibrėžta Įmonių konsoliduotosios finansinės atskaitomybės įstatyme. Todėl manytina, kad Įmonių grupės konsoliduotosios finansinės atskaitomybės įstatymas neturėtų būti taikomas tais atvejais, kai nėra nagrinėjami klausimai, susiję su šio įstatymo taikymu. Kitaip tariant, ABĮ turėtų būti įtvirtinta įmonių grupės sąvoka.

Pažymėtina, kad tiek aptariant ABĮ 5 straipsnio taikymo reikšmę, tiek analizuojant aukščiau pateiktą teismo sprendimą dėl įmonių grupės sąvokos nebuvimo, nėra siekiama parodyti, kad tai yra vienintelės Lietuvos įmonių grupių reglamentavimo nebuvimo problemos. Tikslas yra parodyti, kaip svarbu harmonizuoti įmonių grupių veiklą, Lietuvos kontekste.

Vis dėlto kyla klausimas, ar vien tik Lietuvoje yra susiduriama su įmonių grupių reglamentavimo nebuvimu, įmonių teisės kontekste?

Iš tiesų, tai tokia pati problema yra aktuali ir ES lygiu. Deja, bet iki šiol nėra specialaus teisės akto, kuris būtų skirtas konkrečiai įmonių grupėms. Tiesa, buvo bandymas reglamentuoti įmonių grupes ES lygiu, tam buvo parengtas devintosios įmonių teisės direktyvos projektas²⁹. Šis projektas buvo rengiamas atsižvelgiant į garsųjį Vokietijos bendrovių įstatymą³⁰ (vok. – *Aktiengesetz*, angl. – *Stock Corporation Act*).

kad 2001 m. UAB „Jūros garsai“ įsigijo 34 procentus AB „Senoji Baltija“ akcijų, todėl neįgijo akcijų, visuotiniame akcininkų susirinkime suteikiančių daugiau kaip ½ balsų, o duomenų, patvirtinančių, kad 2001 metais UAB „Jūros garsai“ galėjo tiesiogiai arba netiesiogiai daryti lemiamą įtaką AB „Senoji Baltija“ teismui nebuvo pateikta, todėl teismas nusprendė, kad UAB „Jūros garsai“ nėra AB „Senoji Baltija“ patronuojanti bendrovė, o AB „Senoji Baltija“ nėra UAB „Jūros garsai“ dukterinė bendrovė. Minėtoje byloje teismas taip pat pripažino, kad 2010-06-04 AB „Senoji Baltija“ teisėtai įsigijo 51 procentą UAB „Jūros garsai“ akcijų bei tapo motinine bendrove, o UAB „Jūros garsai“ tapo dukterine bendrove. Klaipėdos miesto apylinkės teismas. 2016 m. gegužės 31 d. sprendimas civilinėje byloje S. R. P. v. UAB „Jūros garsai“, AB „Senoji Baltija“, V. J., tretiesiems asmenims M. R., A. A., M. T., S. V., Nr. e2-196-769/2016, kat.: 3.

²⁹ Devintosios Tarybos direktyvos projektas dėl įmonių grupių [interaktyvus]. 1984 m. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 11 d.] Prieiga per internetą: <http://www.mhc.ie/uploads/9th_proposal.pdf>.

³⁰ Vokietijos bendrovių įstatymas, 1965 m. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. spalio 23 d.]. Prieiga per internetą: <<http://docplayer.net/4833637-German-stock-corporation-act-aktiengesetz.html>>.

Tačiau minėtas 9 direktyvos projektas nesulaukė pakankamai paramos iš kitų valstybės narių, todėl taip ir liko nepriimtas³¹.

Tuo tarpu nacionalinių valstybių narių lygmeniu yra kiek kitaip. Pasak EMCA autorių, yra net keletas požiūrių: a) išsamus reglamentavimas; b) dalinis reglamentavimas; c) teismų praktika grindžiamas reguliavimas (įmonių grupės intereso pripažinimas); d) faktiškai jokio reguliavimo nebuvimas³².

Pirmuoju požiūriu yra siekiama išsamiai reglamentuoti įmonių grupių veiklą. Būtent tokio požiūrio atsiradimas yra siejamas su Vokietija, kuri pirmoji Europoje kodifikavo įmonių grupių reguliavimą³³. Vėliau toks požiūris buvo perimtas kai kurių kitų valstybių, pavyzdžiui, Brazilijos³⁴ bei Portugalijos³⁵. Atkreiptinas dėmesys, kad Čekija taip pat ilgą laiką turėjo vokiškojo tipo teisės sistemą, bet 2012 m. buvo priimtas naujas Komercinių bendrovių ir kooperatyvų įstatymas, kuris leido užtikrinti lankstesnį įmonių grupių reguliavimą³⁶.

Antruoju požiūriu yra reguliuojami tik tam tikri įmonių grupių klausimai, bet nėra kompleksinio įmonių grupių reguliavimo. Būtent toks reguliavimas yra Italijoje, kurioje priėmus civilinio kodekso reformą, buvo sureguliuoti įmonių grupės narių tarpusavio atsakomybės santykiai³⁷. Kaip teisingai nurodo S. Kousedgi, minėta reforma buvo siekiama reglamentuoti tik tam tikrus įmonių grupių teisės aspektus, bet ne bendrai kodifikuoti įmonių grupių teisę, kaip, pavyzdžiui, Vokietijoje³⁸. Nors minėto požiūrio

³¹ The Reflection Group on the Future of EU Company Law [interaktyvus]. 2011 [žiūrėta 2016 m. spalio 27 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/modern/reflectiongroup_report_en.pdf>, p. 59.

³² *European Model Company Act (EMCA)* [interaktyvus]. 2015 [žiūrėta 2016 m. spalio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>>, p. 392.

³³ BOHLHOFF, Klaus; BUDEE, Julius. Company Groups – The ECC Proposal for a Ninth Directive in the Light of the Legal Situation in the Federal Republic of Germany [interaktyvus]. *Journal of Comparative Business and Capital Market Law*, volume 6, 1984, [žiūrėta 2016 m. lapkričio 11 d.] Prieiga per internetą: <<http://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1714&context=jil>>, p. 164.

³⁴ Brazilija tapo antrąja valstybe pasaulyje, kuri pradėjo reglamentuoti įmonių grupes. 1976 m. buvo priimtas Bendrovių įstatymas „*Lei das Sociedades Anónimas*“, kuris detaliam reglamentavo ir įmonių grupių veiklą.

³⁵ 1986 m. Portugalijoje buvo priimtas Komercinių bendrovių kodeksas „*Código das Sociedades Comerciais*“, kuris buvo skirtas ne tik reguliuoti atskirų bendrovių veiklos klausimus, bet ir reglamentavo įmonių grupių veiklą.

³⁶ OECD. *Corporate Governance of Financial Groups* [interaktyvus]. 2016 [žiūrėta 2016 m. lapkričio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.oecd-ilibrary.org/governance/corporate-governance-of-financial-groups_5jlv1m6zq3nx-en>, p. 10.

³⁷ CENCI, Tomaso; GAMBAROTA, Ruggero. Groups Under Italian Corporate Law [interaktyvus]. *The Metropolitan Corporate Counsel*, 2004 [žiūrėta 2016 m. lapkričio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.metrocorpocounsel.com/pdf/2004/January/24.pdf>>, p. 1.

³⁸ KOUSEDGHI, Samira. Protection of Minority Shareholders and Creditors in Italian Corporate Law [interaktyvus]. *European Company Law*, 2007, volume 4, issue 5 [žiūrėta 2016 m. lapkričio 11 d.]. Prieiga per internetą:

atsiradimui ir turėjo įtakos Vokietijos teisė, tačiau Italijos požiūris yra labiau lankstesnis³⁹.

Trečiasis požiūris yra siejamas su Prancūzijos teismų praktika, pagal kurią dukterinės įmonės valdymo organai gali priimti sprendimus, atsižvelgdami į visos įmonių grupės interesą⁴⁰, o ne vien į dukterinės įmonės interesus⁴¹. Tokio požiūrio yra laikomasi ir kitose Europos valstybėse: Belgijoje, Liuksemburge, Skandinavijos valstybėse⁴² bei Nyderlanduose⁴³.

Kitaip nei prieš tai minėtos valstybės, Didžioji Britanija neturi nei specialaus teisės akto, kuris būtų skirtas įmonių grupės veiklos reguliavimui, nei teismų praktikos, kurios pakaktų tinkamai reguliuoti įmonių grupes. Kita vertus, pasak T. Yasui, tai nereiškia, kad dukterinės įmonės valdymo organo nariai, priimdami sprendimus, negali atsižvelgti į bendrą įmonių grupės interesą. Jie turi tokią teisę, tačiau už tokio sprendimo neigiamus padarinius dukterinės įmonės valdymo organo nariai atsako asmeniškai⁴⁴.

Pažymėtina, kad pateikti valstybių požiūriai į įmonių grupių reglamentavimą buvo aptarti neatsitiktinai. Kaip ir minėta, tiek visa EMCA, tiek EMCA 15 skyrius buvo rengiamas atsižvelgiant į ES valstybių narių įstatymus, teismų praktiką, teisės doktriną, todėl toliau analizuojant EMCA 15 skyriaus nuostatas, be kita ko, bus nagrinėjama ir atitinkamos valstybės teisės sistema, tiek, kiek tai susiję su tam tikra EMCA nuostata.

<http://www.dvdw.nl/media/38755/kousedghi_protection_of_minority_shareholders_and_creditors_in_italian_corporate_group_law.pdf>, p. 225.

³⁹ *European Model Company Act (EMCA)* [interaktyvus]. 2015 [žiūrėta 2016 m. spalio 20 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>>, p. 392.

⁴⁰ Pažymėtina, kad plačiau apie įmonių grupės interesą yra kalbama: 1.3. Įmonių grupės intereso pripažinimas.

⁴¹ LEPLAT, Frédéric. Study on the feasibility of reducing obstacles to the transfer of assets within a cross border banking group during a financial crisis [interaktyvus]. *National Report France*, 2008 [žiūrėta 2016 m. lapkričio 14 d.]. Prieiga per internetą:

<http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/windingup/200908/annex6_finalcountryreport_fr_en.pdf>, p. 10.

⁴² FLEISCHER, Holger, *et al.* *German and Nordic Perspectives on Company Law and Capital Markets Law*. Tubingen: Mohr Siebeck, 2015, p. 207.

⁴³ *European Model Company Act (EMCA)* [interaktyvus]. 2015 [žiūrėta 2016 m. spalio 20 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>>, p. 393.

⁴⁴ OECD. *Corporate Governance of Financial Groups* [interaktyvus]. 2016 [žiūrėta 2016 m. lapkričio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.oecd-ilibrary.org/governance/corporate-governance-of-financial-groups_5jlv1m6zq3nx-en>, p. 10.

1.2. Įmonių grupės samprata

Šiame skyriuje keliamas klausimas, ar pagal EMCA bei ABI 5 straipsnį sutampa sąlygos, kurioms esant galima konstatuoti įmonių grupės egzistavimą. Itin svarbu išsiaiškinti, ar įmonių grupės vienodai yra suprantamos minėtų teisės aktų kontekste, nes tik tokiu atveju bus galima tinkamai vertinti EMCA nuostatų įgyvendinimą Lietuvoje.

Pirmiausia pažymėtina, kad kitaip nei ABI, EMCA 15 skyriaus 1 skirsnyje, yra pateikiama įmonių grupės sąvoka – įmonių grupė yra subjektas, kurį sudaro motininė įmonė ir visos jos nacionalinės bei užsienio dukterinės įmonės.

Be to, EMCA 15 skyriaus 2 skirsnyje yra pateikiami motininės ir dukterinės įmonės apibrėžimai. Motininė įmonė yra tokia įmonė, kuri tiesiogiai arba netiesiogiai per kitą dukterinę įmonę kontroliuoja dukterinę įmonę, o dukterinė įmonė – tai įmonė, kurią tiesiogiai arba netiesiogiai kontroliuoja motininė įmonė⁴⁵. Tuo tarpu minėta, kad pagal ABI 5 straipsnį yra laikoma kad bendrovė yra motininė, jei ji kitoje bendrovėje, kuri yra jos dukterinė bendrovė, tiesiogiai ir (ar) netiesiogiai turi balsų daugumą arba tiesiogiai ar netiesiogiai gali daryti lemiamą įtaką kitai bendrovei.

Taigi pagal EMCA 15 skyriaus 2 skirsnio palyginamąją analizę bei gramatinę analizę su ABI 5 straipsniu, pastebėtina, kad tiek vienu, tiek kitu atveju yra laikoma, kad egzistuoja įmonių grupė esant tam tikroms sąlygoms. Pirma, turi būti atitinkami įmonių grupės subjektai. Antra, tarp motininės bei dukterinės įmonės turi būti nustatytas tam tikras tarpusavio ryšys⁴⁶. Atkreiptinas dėmesys, kad toliau bus analizuojama, kaip kiekviena iš nurodytų sąlygų suprantama EMCA ir Lietuvos kontekste.

⁴⁵ Atkreiptinas dėmesys į tai, kad be įprastos dukterinės įmonės apibrėžimo, EMCA 15 skyriaus 3 skirsnyje yra pateikiamas ir visiškai priklausančios dukterinės įmonės apibrėžimas – tai įmonė, turinti vienintelį akcininką, motininę įmonę arba jos vardu veikiančias kitas dukterines įmones ar asmenis. Pasak EMCA autorių, tokių įmonių pripažinimas yra naudingas, nes nesant smulkiųjų akcininkų, įmonių grupės valdymui turėtų būti suteikta daugiau lankstumo. European Model Company Act (EMCA) [interaktyvus]. 2015 [žiūrėta 2016 m. spalio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>>, p. 398.

⁴⁶ Pažymėtina, kad teisės doktrinoje yra išskiriamos panašios sąlygos, kurios yra vertinamos siekiant nustatyti ar egzistuoja įmonių grupė. Tiesa, priklausomai nuo autoriaus, jos gali iš dalies skirtis. D. Kriauciūno nuomone, norint kvalifikuoti įmonių grupę turi būti vertinami trys pagrindiniai požymiai: a) grupę sudarantys subjektai b) kontrolė c) grupės interesai. KRIAUCIŪNAS, D. Įmonių grupės: reglamentavimas Europos Bendrijos ir Lietuvos teisėje. *Teisė*, 2001, nr. 38, p. 36; Pasak V. Papijanc, įmonių grupė yra organizacinis vienetas. Šį organizacinį vienetą sudaro nariai, kuriuos sieja kiekybiškai ir kokybiškai pakankamo intensyvumo ryšiai, kurie leidžia kalbėti apie grupę kaip organizaciją, todėl nagrinėjant įmonių grupę, paprastai turi būti nagrinėjami du elementai: grupės nariai (dalyviai) ir grupės narių tarpusavio ryšys, kuris leidžia nustatyti grupės egzistavimą. PAPIJANC, V. Įmonių grupės teisinio reguliavimo aspektai: samprata ir požymiai. *Jurisprudencija*, 2007, nr. 4(94), p. 84; Pažymėtina, kad taikomajame moksliniame darbe buvo nurodyti tokie privalomieji požymiai: a) struktūra; b) įmonių grupės narių tarpusavio ryšys. BARTKUS, Gintautas, *et al.* Įmonių grupės atsakomybės už kiekvienos įmonės – grupės narės – finansinę padėtį (mokumą) nustatymo teisinės galimybės ir taikymo efektyvumas tyčinių bankrotų prevencijos kontekste [interaktyvus]. *Taikomasis mokslinis tyrimo darbas*, 2012 [žiūrėta 2016 m. lapkričio 1 d.]. Prieiga per internetą:

1.2.1. Įmonių grupės subjektai

Pirmoji sąlyga, kurią turi atitikti įmonių grupė, yra kiekybės kriterijus, įmonių grupę turi sudaryti mažiausiai du subjektai – motininė bei dukterinė įmonė. Pažymėtina, kad minėti subjektai turi būti savarankiški⁴⁷. Tai reiškia, kad įmonių grupės dalyviai turi būti civilinės teisės subjektais, kurie gali savo vardu įgyti ir turėti teises bei pareigas. Todėl, pavyzdžiui, įmonė, kuri turi filialų, nebus laikoma įmonių grupe, nes filialas veikia ne savo, o įmonės vardu⁴⁸.

Kita vertus, civilinės teisės subjektais yra laikomi ne tik juridiniai, bet ir fiziniai asmenys, todėl natūraliai kyla klausimas, ar fiziniai asmenys gali būti įmonių grupės subjektais?

Siekiant atsakyti į minėtą klausimą, svarbu išskirti du atvejus. Pirma, ar fizinis asmuo gali būti įmonių grupės subjektu apskritai. Antra, ar fizinis asmuo gali būti įmonių grupės subjektu ABĮ bei EMCA prasme.

Pirmuoju atveju yra svarbu atkreipti dėmesį į 2009 m. rugsėjo 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2009/102/EB dėl vienanarių privačių ribotos atsakomybės bendrovių (toliau – Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/102/EB) nuostatas⁴⁹. Šios direktyvos 2 straipsnyje yra nurodyta, kad iki bus suderintos nacionalinių teisės aktų nuostatos, susijusios su grupėmis, valstybės narės gali numatyti tam tikras specialias nuostatas arba sankcijas tokiems atvejams, kai tas pats fizinis asmuo yra kelių bendrovių vienintelis narys, arba kai vienanarė bendrovė ar bet koks kitas juridinis asmuo yra vienintelis bendrovės narys. Taigi šioje nuostatoje netiesiogiai yra nurodoma, kad įmonių grupės subjektais gali būti tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys.

Tiesa, fizinio asmens atveju keliami kiek kitokie reikalavimai. Fizinis asmuo kaip kontroliuojantis subjektas turi būti bent kelių bendrovių vieninteliu nariu. Tai reiškia, kad fiziniam asmeniui nepakanka kontroliuoti vieną subjektą, nes tokiu atveju kalbama ne apie įmonių grupę, o apie vieną juridinį asmenį.

Pavyzdžiui, uždarojoje akcinėje bendrovėje (toliau – UAB) „X“ fizinis asmuo turi 70 procentų akcijų. Toks akcininkas turi realią galią įtakoti bendrovės veiklą ne tik tiesiogiai balsuodamas visuotiniame akcininkų susirinkime, bet ir kasdien valdydamas

http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2012_imoniui_grupes_atsakomybe.pdf, p. 13.

⁴⁷ PAPIJANC, V. Įmonių grupės teisinio reguliavimo aspektai: samprata ir požymiai. *Jurisprudencija*, 2007, nr. 4(94), p. 82.

⁴⁸ MIZARAS, V., et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 233.

⁴⁹ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/102/EB dėl vienanarių privačių ribotos atsakomybės bendrovių. L. 258 2009 specialusis leidimas, skyrius 1, tomas 52.

bendrovę įgyvendindamas vadovo funkcijas arba netiesiogiai darydamas įtaką valdymo organų narių priimamiems sprendimams⁵⁰. Akivaizdu, kad nagrinėjamu atveju fizinis asmuo yra kontroliuojantis akcininkas bendrovėje. Tačiau vargu ar galima būtų apibūdinti santykius tarp fizinio asmens ir bendrovės, kaip santykius tarp įmonių grupės subjektų. Todėl, kad fizinio asmens sprendimai turės įtakos tik vienos bendrovės atžvilgiu. Kitaip tariant, tokiu atveju yra įprasti santykiai tarp kontroliuojančio juridinio asmens dalyvio bei bendrovės.

Tuo tarpu panagrinėkime kitą pavyzdį, kai fizinis asmuo yra bent dviejų bendrovių vienintelis narys. Tokiu atveju kelias įmones kontroliuojantis fizinis asmuo gali priimti sprendimą, kuris bus nenaudingas vienai kontroliuojamai įmonei, bet naudingas kitai kontroliuojamai įmonei⁵¹. Tai reiškia, kad fizinio asmens priimami sprendimai turės įtakos ne vienos, o abiejų bendrovių atžvilgiu. Būtent tokiais atvejais fizinis asmuo ir turėtų būti laikomas įmonių grupės subjektu.

Antruoju atveju vertinama, ar fizinis asmuo gali būti įmonių grupės subjektu ABĮ bei EMCA prasme. Pažymėtina, kad analizuojant ABĮ 5 straipsnį pastebėtina, kad įmonių grupės subjektais gali būti tik juridiniai asmenys. Kitaip tariant, ABĮ kitaip nei Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/102/EB nenumato galimybės fiziniam asmeniui būti įmonių grupės subjektu.

Atkreiptinas dėmesys, kad ir EMCA autoriai laikosi tokios pačios pozicijos. EMCA komentare yra nurodoma, jog fizinis asmuo negali būti laikomas motinine įmone⁵². Deja, bet platesnio paaiškinimo, kodėl fizinis asmuo negali būti įmonių grupės subjektu, nėra pateikiama.

Iš dalies suprantama tokia EMCA autorių pozicija, nes įmonių grupių egzistavimas apskritai yra siejamas būtent su juridiniais asmenimis. Kaip nurodo P. Blumberg, iki tol, kol įmonėms nebuvo leidžiama įsigyti kitos įmonės akcijų nei motininės įmonės, nei dukterinės įmonės nebuvo žinomos įmonių teisėje⁵³.

⁵⁰ MIKALONIENĖ, Lina. Išvestinio ieškinio samprata, paskirtis ir tikslai. *Teisė*, 2014, t. 93, p. 118.

⁵¹ WYMEERSCH, E. Groups of Companies in the ECC: A Survey Report to the European Commission on the Law relating to Corporate Groups in various Member States [interaktyvus]. *De Gruyter*, 1993 [žiūrėta 2016 m. gruodžio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<http://site.ebrary.com/lib/VILUNIV/reader.action?docID=10598335>>, p. 285.

⁵² *European Model Company Act (EMCA)* [interaktyvus]. 2015 [žiūrėta 2016 m. sausio 4 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>>, p. 396.

⁵³ BLUMBERG, Philip I. The Transformation of Modern Corporation Law: The Law Of Corporate Groups [interaktyvus]. *Connecticut Law Review*, volume 37, no. 3, 2005 [žiūrėta 2016 m. spalio 17 d.]. Prieiga per internetą: <http://digitalcommons.uconn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1191&context=law_papers>, p. 607.

Kita vertus, vien tai, kad įmonių grupių egzistavimas yra siejamas su juridiniais asmenimis, nėra pakankamas, kad galima būtų teigti, kad fiziniai asmenys negali būti įmonių grupės subjektai. Apskritai civiliniuose teisiniuose santykiuose fiziniai ir juridiniai asmenys turi būti traktuojami vienodai⁵⁴. Todėl, kaip ir minėta, tam tikrais atvejais ir fiziniai turėtų būti laikomi įmonių grupės subjektais.

Visgi, minėto darbo kontekste pagrindinis dėmesys yra skiriamas EMCA bei ABĮ analizei. Todėl išsiaiškinus, kad pagal minėtus teisės aktus įmonių grupių subjektais gali būti tik juridiniai asmenys, kitas svarbus klausimas, kokios teisinės formos juridiniams asmenims taikomi analizuojami teisės aktai?

ABĮ 1 straipsnio 1 dalyje yra nurodyta, kad šis įstatymas reglamentuoja įmonių, kurių teisinės formos yra akcinė bendrovė ir uždaroji akcinė bendrovė. Taigi reikia išsiaiškinti, ar EMCA nuostatos gali būti taikomos šių teisinių formų atžvilgiu.

Pažymėtina, kad EMCA 1 skyriaus 2 skirsnio 1 dalyje yra pateikiamas įmonės apibrėžimas. Įmonė – tai ribotos atsakomybės bendrovė, kuri yra sukurta ir įregistruota pagal EMCA nuostatas. Tuo tarpu EMCA 1 skyriaus 3 skirsniuje yra nurodyta, jog EMCA yra taikoma tiek atviro, tiek uždaro tipo bendrovėms⁵⁵.

Be to, siekiant didesnio aiškumo, kas konkrečios valstybės atveju yra laikoma uždaro bei atviro tipo bendrove, EMCA autoriai nurodo, kad ribotos atsakomybės bendrovė turi būti aiškinama atitinkamai su 2005 m. spalio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/56/EB dėl ribotos atsakomybės bendrovių jungimūsi, peržengiančių vienos valstybės ribas⁵⁶. Šios direktyvos 2 straipsnyje teigiama, kad ribotos atsakomybės bendrovė turi būti suprantama pagal 2009 m. rugsėjo 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2009/101/EB dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės reikalauja iš Sutarties 48 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų bendrovių siekiant apsaugoti narių ir trečiųjų asmenų interesus, koordinavimo, siekiant suvienodinti tokias apsaugos priemones⁵⁷. Pastarosios direktyvos 1 straipsnyje ir yra išvardintos ES valstybių

⁵⁴ ANTUNES, Jose Engracia. *Liability of Corporate Groups. Autonomy and Control in Parent-Subsidiary Relationships in US, German and EU Law. An International and Comparative Perspective*. Denver, The Netherlands: Kluwer Law and Taxation Publishers, 1994, p. 35.

⁵⁵ Atkreiptinas dėmesys, kad pasak EMCA autorių, kitoms ribotos atsakomybės verslo organizavimo formoms EMCA nuostatos nėra taikomos. Pavyzdžiui, EMCA nuostatos nebūtų taikomos nei ribotos atsakomybės partnerystės bendrijai, nei Europos bendrovei. *European Model Company Act (EMCA)* [interaktyvus]. 2015 [žiūrėta 2016 m. sausio 09 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>>, p. 396.

⁵⁶ 2005 m. spalio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/56/EB dėl ribotos atsakomybės bendrovių jungimūsi, peržengiančių vienos valstybės ribas, OL 2005 L 310, p. 1 – 9.

⁵⁷ 2009 m. rugsėjo 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/101/EB dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės reikalauja iš Sutarties 48 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų bendrovių siekiant apsaugoti narių ir trečiųjų asmenų interesus, koordinavimo, siekiant suvienodinti tokias apsaugos priemones, OL 2009 L 258, p. 11 – 19.

narių ribotos atsakomybės bendrovės, kurioms gali būti taikoma EMCA. Lietuvos atveju EMCA nuostatos yra taikomos tik akcinės bendrovės ir uždarnosios akcinės bendrovės atžvilgiu. Taigi tiek EMCA, tiek ABĮ nuostatos skirtos reglamentuoti tos pačios teisinės formos įmonėms⁵⁸.

Pagaliau svarbu nurodyti, kodėl Lietuvoje⁵⁹ bei daugelyje kitų valstybių, įmonių grupės nariai dažniausiai ir būna ribotos atsakomybės bendrovės.

Iš tiesų, šios teisinės formos populiarumą lemia tai, kad motininė įmonė gali lanksčiai valdyti dukterines įmones bei neatsakyti pagal dukterinių įmonių prievoles⁶⁰. Kitaip tariant, motininės įmonės akcininkai gauna dvigubą apsaugą iš ribotos atsakomybės dukterinės bendrovės⁶¹. Siekiant daugiau aiškumo, toliau bus pateikiami du pavyzdžiai.

Pirmuoju atveju, X fiziniam asmeniui priklauso 70 procentų UAB „Y“ akcijų, pagal bendrą taisyklę X neatsako už UAB „Y“ prievoles, išskyrus tam tikras išimtis. Tuo tarpu antruoju atveju, X fiziniam asmeniui priklauso 70 procentų UAB „A“ akcijų, o UAB „A“ yra motininė įmonė UAB „Y“ atžvilgiu, pagal bendrą taisyklę UAB „A“ neatsakys UAB „Y“ prievoles, išskyrus tam tikras išimtis.

Pagrindinis skirtumas tarp pateiktų pavyzdžių yra tai, kad antruoju atveju X fizinio asmens, motininės įmonės akcininko, apsauga yra dviguba palyginus su pirmame pavyzdyje nurodyto X fizinio asmens apsauga. Todėl, kad antruoju atveju net ir išimtiniais atvejais, pirmiausia už dukterinės įmonės prievoles atsakys pati motininė įmonė, bet ne jos akcininkas, šiuo atveju X fizinis asmuo.

⁵⁸ Kita vertus, svarbu suprasti, kad apskritai Lietuvos kontekste įmonių grupės subjektai galėtų būti ne tik akcinės ar uždarnosios akcinės bendrovės, bet ir kitokios teisinės formos įmonės. Pavyzdžiui, teoriškai įmonių grupės subjektu galėtų būti ir individuali įmonė, nes Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymo (toliau – individualių įmonių įstatymas) 6 straipsnis draudžia tik individualios įmonės savininkui būti kitos individualios įmonės savininku, tačiau nėra nustatyto draudimo, kad individuali įmonė negalėtų būti, tarkim, uždarnosios akcinės bendrovės akcininke. Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2003, nr. 112-4991. Tuo tarpu ABĮ įstatymo 3 straipsnis nurodo, kad akcininku gali būti tiek, fizinis tiek juridinis asmuo. Minėtame straipsnyje nėra nurodyta, kokios konkrečios formos juridiniai asmenys negali būti akcininkais. Todėl sistemaiškai aiškinant individualių įmonių įstatymą su ABĮ galima teigti, kad individuali įmonė galėtų būti įmonių grupės subjektu.

⁵⁹ Pavyzdžiui, vienos didžiausių Lietuvos įmonių grupės MG Baltic nariai – tiek motininė įmonė, tiek jos dukterinės įmonės yra ribotos civilinės atsakomybės bendrovės. UAB Konzernas MG Baltic valdymo struktūros schema [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://mgbaltic.lt/lt/apie-mus/struktura/>>.

⁶⁰ STOHLMEIER, Thomas. German Limited Liability Company-Unlimited Liability of Parent Company [interaktyvus]. *International Business Lawyer*, 1993, 21(3) [žiūrėta 2016 m. sausio 11 d.]. Prieiga per internetą: <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/ibl21&div=25&g_sent=1&collection=journals#>, p. 137.

⁶¹ BLUMBERG, Philip I. Limited Liability and Corporate Group [interaktyvus]. *Journal of Corporation Law*, 1986, 11(4) [žiūrėta 2016 m. sausio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/jcor11&div=31&g_sent=1&collection=journals#>, p. 605.

1.2.2. Įmonių grupės narių tarpusavio ryšys

Pažymėtina, kad antroji sąlyga – įmonių grupės narių tarpusavio ryšys, gali būti paremtas dvejomis skirtingomis koncepcijomis: kontrolės (angl. *control*) arba vieningo valdymo (angl. *dominant influence*)⁶².

Teisės doktrinoje kontrolė dažniausiai yra suprantama kaip motininės bendrovės turėjimas balsų daugumą dukterinėje įmonėje, kuris leidžia daryti lemiamą įtaką dukterinės įmonės veiklai⁶³. Kitaip tariant, siekiant konstatuoti kontrolės faktą, pakanka vien to, kad motininė įmonė turi balsų daugumą dukterinėje bendrovėje.

Tuo tarpu vieningo valdymo atveju yra kiek kitaip. Pagal minėtą koncepciją, akcijų suteikiama balsų dauguma tik preziumuoja, kad motininė įmonė gali daryti lemiamą įtaką dukterinei įmonei, bet minėta koncepcija gali būti paneigta⁶⁴. Pagrindinis dėmesys yra skiriamas ekonominei situacijos analizei. Kitaip tariant, yra vertinama, ar faktiškai motininė valdo dukterinės įmonės. Tarkim, ar įmonių grupės turi bendrą administracinį, valdymo arba priežiūros organą.

Pažymėtina, kad minėtos įmonių grupės nustatymo koncepcijos yra įtvirtintos Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2013/34/ES dėl tam tikrų rūšių įmonių metinių finansinių ataskaitų, konsoliduotųjų finansinių ataskaitų ir susijusių pranešimų, kuria iš dalies keičiama Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/43/EB ir panaikinamos Tarybos direktyvos 78/660/EEB ir 83/349/EEB⁶⁵. Šioje direktyvoje pagrindine buvo pasirinkta kontrolės koncepcija⁶⁶, bet yra leidžiama papildomai pasirinkti

⁶² GRUNDMANN, Stefan; GLASOW, Falko. *European Company Law*, 2nd edition. Cambridge-Antwerp-Portland: Intersentia, 2012, p. 768.

⁶³ HARPER, Virginia. Theories of Corporate Groups: Corporate Identity Reconceived [interaktyvus]. *Seton Hall Law Review*, 2012 volume 42, Issue 3 [žiūrėta 2016 m. spalio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://scholarship.shu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1435&context=shlr>>, p. 888.

⁶⁴ *Ibid.*, p. 768.

⁶⁵ 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/34/ES dėl tam tikrų rūšių įmonių metinių finansinių ataskaitų, konsoliduotųjų finansinių ataskaitų ir susijusių pranešimų, kuria iš dalies keičiama Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/43/EB ir panaikinamos Tarybos direktyvos 78/660/EEB ir 83/349/EEB, OL 2013 L 182, p. 19 – 76. Pažymėtina, kad minėta direktyvos nuostatos yra įgyvendintos Įmonių grupių konsoliduotosios finansinės atskaitomybės įstatyme.

⁶⁶ Pažymėtina, kad kontrolės koncepcija yra nustatyta analizuojamos direktyvos 22 straipsnio 1 dalyje, kurioje išvardinami kontrolės būdai: 1) patronuojančioji įmonė turi daugumą kitos įmonės (patronuojamosios įmonės) akcininkų ar narių balsavimo teisių; 2) patronuojančioji įmonė turi teisę skirti arba atleisti daugumą kitos įmonės (patronuojamosios įmonės) administracinio, valdymo ar priežiūros organo narių ir kartu yra tos įmonės akcininkė arba narė; 3) patronuojančioji įmonė turi teisę patronuojamajai įmonei, kurios akcininkė arba narė ji yra, daryti lemiamą įtaką pagal su ta įmone sudarytą sutartį arba pagal steigimo sutarties ar įstatų nuostatas, jeigu pagal tą patronuojamąją įmonę reglamentuojančius teisės aktus leidžiama, kad tai įmonei būtų taikomos tokios sutartys ar nuostatos; 4) patronuojančioji įmonė yra patronuojamos įmonės akcininkė arba narė ir: a) dauguma tos įmonės (patronuojamosios įmonės) administracinio, valdymo ar priežiūros organų narių, kurie dirbo šiose pareigose ataskaitiniais finansiniais metais, praėjusiais finansiniais metais ir iki pat konsoliduotųjų finansinių ataskaitų parengimo dienos, buvo paskirti tik todėl, kad patronuojančioji įmonė pasinaudojo savo balsavimo teisėmis; b) pagal susitarimą su kitais tos įmonės (patronuojamosios įmonės) akcininkais arba nariais viena

ir vieningo valdymo koncepcija⁶⁷. Kita vertus, tiek EMCA 15 skyriuje, tiek ABĮ 5 straipsnyje yra įtvirtinta tik kontrolės koncepcija. Manytina, kad pagrindinė to priežastis – didesnis teisinis apibrėžtumas, nustant minėtą kontrolės faktą.

Visgi, tam tikrais atvejais, net ir konkrečiai nurodžius, kokiais atvejais yra pripažįstama kontrolė, yra gan sudėtinga ją nustatyti. Svarbu suprasti, kad įmonių grupės gan retai būna sudarytos iš vienos motininės bei dukterinės įmonės. Tam tikrais atvejais įmonių grupę gali sudaryti ir šimtas subjektų. Todėl ir teisės normos, kurios skirtos apibrėžti, kokiais atvejais yra laikoma, kad tarp subjektų egzistuoja kontrolė, dažnai yra sudėtingos, pritaikytos įvairioms įmonių grupių struktūroms. Užtat toliau nagrinėjant tiek atitinkamas EMCA nuostatas, tiek ABĮ 5 straipsnį tam tikrais atvejais bus pateikiami pavyzdžiai, siekiant suteikti daugiau aiškumo analizuojamoms nuostatom.

Pažymėtina, kad ABĮ nėra pateikiamas kontrolės apibrėžimas. Tačiau analizuojant ABĮ 5 straipsnį pastebėtina, kad yra pripažįstama tiek tiesioginė, tiek netiesioginė kontrolė.

ABĮ 5 straipsnyje yra įtvirtinti du tiesioginiai kontrolės atvejai. Pirmasis atvejis yra nustatytas ABĮ 5 straipsnio 2 dalyje, kuriame nurodyta, kad bendrovė tiesiogiai turi balsų daugumą kitoje bendrovėje, jeigu ji turi įgijusi kitos bendrovės akcijų, visuotiniame akcininkų susirinkime suteikiančių daugiau kaip 1/2 balsų.

Antrasis atvejis yra nurodytas ABĮ 5 straipsnio 4 dalyje, kuriame nustatyta, jog yra laikoma, kad tiesiogiai daryti lemiamą įtaką kitai bendrovei gali bendrovė, kuri yra tos bendrovės akcininkė ir turi teisę rinkti ar atšaukti kitos bendrovės vadovą, daugumą valdybos ar stebėtojų tarybos narių, arba pagal susitarimus, sudarytus su kitais akcininkais, turi balsų daugumą toje bendrovėje.

Taigi pagal ABĮ 5 straipsnyje, tiesioginė kontrolė yra siejama su balsų daugumos turėjimu arba galėjimu daryti lemiamą įtaką. Tačiau svarbu atkreipti dėmesį, kad abiems tiesioginės kontrolės atvejais motininė įmonė turi būti dukterinės įmonės akcininkė. Tuo tarpu, kaip matysime toliau, siekiant konstatuoti netiesioginės kontrolės faktą, dažniausiai nėra būtina, kad motininė įmonė būtų akcininke.

ABĮ 5 straipsnyje yra nustatyti ir du netiesioginės kontrolės atvejai. Pirmasis atvejis yra nustatytas ABĮ 5 straipsnio 3 dalyje, kuriame nurodyta, kad bendrovė netiesiogiai turi balsų daugumą trečiojoje bendrovėje, jeigu ji tiesiogiai turi balsų

kontroliuoja daugumą akcininkų arba narių balsavimo teisių toje įmonėje. Valstybės narės gali priimti nuostatas, išsamiau nustatančias tokių susitarimų formą ir turinį.

⁶⁷ Pažymėtina, kad vieningo valdymo koncepcija yra nustatyta analizuojamos direktyvos 22 straipsnio 2 dalyje, kurioje nurodomi du papildomi kontrolės būdai: a) patronuojančioji įmonė gali daryti lemiamą įtaką ar kontroliuoti arba faktiškai daro lemiamą įtaką ar kontroliuoja kitą įmonę (patronuojamąją įmonę); b) patronuojančioji įmonė ir patronuojamoji įmonė yra bendrai valdomos patronuojančiosios įmonės.

daugumą bendrovėje, kuri tiesiogiai ar netiesiogiai turi balsų daugumą trečiojoje bendrovėje. Tarkim, UAB „X“ yra UAB „Y“ akcininkas bei turi balsų daugumą šioje bendrovėje, o UAB „Y“ yra UAB „Z“ akcininkas bei turi balsų daugumą šioje bendrovėje. Tokiu atveju bus laikoma, kad UAB „X“ netiesiogiai turi balsų daugumą UAB „Z“.

Antrasis netiesioginės kontrolės atvejis yra siejamas su galėjimu netiesiogiai daryti lemiamą įtaką trečiajai bendrovei. Pagal ABĮ 5 straipsnio 5 dalį laikoma, kad netiesiogiai daryti lemiamą įtaką trečiajai bendrovei gali bendrovė, kuri atitinka bent vieną iš toliau nurodytų sąlygų.

Pirma, ši bendrovė gali tiesiogiai daryti lemiamą įtaką kitai bendrovei, kuri tiesiogiai ar netiesiogiai turi balsų daugumą trečiojoje bendrovėje arba tiesiogiai ar netiesiogiai gali daryti lemiamą įtaką trečiajai bendrovei. Pavyzdžiui, UAB „X“ yra sudariusi susitarimus su UAB „Y“ akcininkais, todėl turi balsų daugumą UAB „Y“, o UAB „Y“ turi balsų daugumą UAB „Z“. Tokiu atveju bus laikoma, kad UAB „X“ gali netiesiogiai daryti lemiamą įtaką UAB „Z“ atžvilgiu.

Antra, ši bendrovė tiesiogiai ar netiesiogiai turi balsų daugumą kitoje bendrovėje, kuri gali tiesiogiai ar netiesiogiai daryti lemiamą įtaką trečiajai bendrovei. Tarkim, UAB „X“ yra UAB „Y“ akcininkas bei turi balsų daugumą, o UAB „Y“ yra UAB „Z“ akcininkas bei turi teisę rinkti UAB „Z“ vadovą⁶⁸. Tokiu atveju bus laikoma, kad UAB „X“ gali netiesiogiai daryti lemiamą įtaką UAB „Z“ atžvilgiu.

Trečia, kartu su kitomis bendrovėmis, kuriose tiesiogiai ar netiesiogiai ši bendrovė turi balsų daugumą arba kurioms gali tiesiogiai ar netiesiogiai daryti lemiamą įtaką, turi balsų daugumą trečiojoje bendrovėje arba šiame punkte nurodytos kitos bendrovės kartu turi balsų daugumą trečiojoje bendrovėje. Pavyzdžiui, UAB „X“ yra UAB „Y“ akcininkas bei turi balsų daugumą. Tuo tarpu tiek UAB „X“, tiek UAB „Y“ yra UAB „Z“ akcininkai ir kartu turi balsų daugumą UAB „Z“. Tokiu atveju bus laikoma, kad UAB „X“ gali netiesiogiai daryti lemiamą įtaką UAB „Z“ atžvilgiu.

Taigi apibendrinant galima teigti, kad ABĮ prasme, kontrolė suprantama kaip motininės įmonės turėjimas kitoje bendrovėje tiesiogiai ir (arba) netiesiogiai balsų daugumą arba galėjimas tiesiogiai ar netiesiogiai daryti lemiamą įtaką kitai bendrovei.

Kitaip nei ABĮ, EMCA 15 skyriaus 4 skirsnyje yra pateikiamas kontrolės apibrėžimas – kontrolė – tai motininės įmonės teisė vienašališkai arba kartu su kitais

⁶⁸ Pažymėtina, kad pagal ABĮ 37 straipsnio 3 dalį bendrovės vadovą renka ir atšaukia bei atleidžia iš pareigų, nustato jo atlyginimą, tvirtina pareiginius nuostatus, skatina jį ir skiria nuobaudas bendrovės valdyba (jei valdyba nesudaroma, – stebėtojų taryba, o jei nesudaroma ir stebėtojų taryba, – visuotinis akcininkų susirinkimas).

akcininkais valdyti dukterinės įmonės finansus bei veiklos politiką. Pažymėtina, kad, pasak EMCA autorių⁶⁹, minėtas apibrėžimas buvo pasirinktas atsižvelgiant į 27-ąjį tarptautinį apskaitos standartą „*Konsoliduotos ir atskiros finansinės ataskaitos*“⁷⁰ (toliau – TAS 27), kuriame kontrolė yra aiškinama kaip teisė valdyti ūkio subjekto finansinę ir veiklos politiką, siekiant gauti naudos iš jo veiklos.

Lyginant EMCA bei TAS 27 kontrolės apibrėžimus, pastebėtina, kad EMCA kontrolės apibrėžime nėra kalbama apie siekimą gauti naudos iš kitos įmonės veiklos. Pagrindinis argumentas, kodėl buvo atsisakyta šio termino, yra tai, kad jis yra ekonominio pobūdžio⁷¹. Kitaip tariant, tokio termino naudojimas suteiktų mažiau teisinio apibrėžtumo.

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog EMCA nurodo, kad kontrolė gali būti dviejų rūšių: *de jure* arba *de facto*.

EMCA 15 skyriaus 5 skirsnyje yra pateikiama *de jure* kontrolės įgijimo sąvoka⁷², pagal kurią dukterinė įmonė yra kontroliuojama, kai motininei įmonei tiesiogiai arba netiesiogiai priklauso daugiau nei pusė tokios dukterinės įmonės balsavimo teisių, išskyrus tuos atvejus, kai išskirtinėmis aplinkybėmis galima akivaizdžiai parodyti, kad tokia nuosavybė nėra kontrolė.

Taigi analizuojant EMCA nurodomus *de jure* kontrolės įgijimo būdus bei sistemiškai lyginant jų turinį su ABĮ 5 straipsnyje pateiktais kontrolės būdais, pastebėtina, kad EMCA pateikiama *de jure* kontrolė atitinka ABĮ pripažįstama tiesioginę ir netiesioginę kontrolę, kuri paremta balsų daugumos turėjimu. Tiesa, kitaip nei ABĮ, EMCA yra nustatyta, kad tam tikrais atvejais *de jure* kontrolės prezumpcija gali būti paneigta.

⁶⁹ *European Model Company Act (EMCA)* [interaktyvus]. 2015 [žiūrėta 2016 m. spalio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>>, p. 399.

⁷⁰ 27-asis tarptautinis apskaitos standartas. *Konsoliduotos ir atskiros finansinės ataskaitos* (angl. *International Accounting Standard 27 Consolidated and Separate Financial Statements*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/consolidated/ias27_en.pdf>.

⁷¹ *European Model Company Act (EMCA)* [interaktyvus]. 2015 [žiūrėta 2016 m. spalio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>>, p. 399.

⁷² Pažymėtina, kad EMCA *de jure* kontrolės apibrėžimas buvo suformuotas atsižvelgiant į TAS 27 *de jure* kontrolės apibrėžimą. TAS 27 13 punkte yra nurodoma, kad kontrolė yra tada, kai patronuojančiai įmonei tiesiogiai ar netiesiogiai per dukterines įmones priklauso daugiau kaip pusė ūkio subjekto balsavimo teisių, išskyrus atvejus, kai išskirtinėmis aplinkybėmis galima akivaizdžiai parodyti, kad tokia nuosavybė nėra kontrolė. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/consolidated/ias27_en.pdf>.

Tuo tarpu, EMCA 15 skyriaus 6 skirsnyje yra išvardinti *de facto* kontrolės⁷³ atvejai. Visiems šiems atvejams yra būdinga, kad motininė įmonė turi pusę arba mažiau nei pusę kitos įmonės balsavimo teisių.

Pirmuoju atveju yra laikoma, kad viena įmonė kontroliuoja kitą, jeigu turi teisę į daugiau nei pusę balsavimo teisių sudarius sutartį su kitais kontroliuojamos įmonės akcininkais⁷⁴. Taigi analizuojamas atvejis atitinka ABĮ 5 straipsnio 4 dalies 2 punkte nustatytą tiesioginės kontrolės atvejį, kuris pasireiškia galėjimu daryti lemiamą įtaką kitai bendrovei.

Antruoju atveju yra laikoma, kad viena įmonė kontroliuoja kitą, jeigu turi teisę kontroliuoti kitos įmonės finansinę ir veiklos politiką pagal įstatus arba sutartį. Pažymėtina, kad ABĮ 5 straipsnis nenumato tokio kontrolės atvejo. Tačiau nagrinėjant Lietuvoje veikiančių įmonių grupių įstatus, pastebėtina, kad tam tikrais atvejais įstatuose nurodoma, kad viena įmonė kontroliuoja kitą įmonę. Tarkim, UAB „Lietuvos energija“ įstatų 13 punkte yra nurodoma, kad, be kita ko, bendrovė valdydama bendrovės įmonių grupės įmones nustato įmonės grupių įmonių valdymo klausimus, kiek tai neprieštarauja teisės aktams⁷⁵. Taigi, atsižvelgiant į Lietuvos įmonių grupių verslo praktiką, manytina, kad tokios EMCA nuostatos perkėlimas į nacionalinę teisę būtų tinkamas.

Trečiuoju atveju yra laikoma, viena įmonė kontroliuoja kitą, jeigu turi teisę skirti arba atšaukti daugumą tos įmonės valdymo organo narių, kurie tokią įmonę kontroliuoja. Pažymėtina, kad toks kontrolės atvejis yra nurodomas ABĮ 5 straipsnio 4 dalies 1 punkte.

Galiausiai ketvirtuoju atveju yra laikoma, viena įmonė kontroliuoja kitą, jeigu turi teisę pasinaudoti visuotiniame akcininkų susirinkime arba jam prilygstančiame organe realia balsų dauguma⁷⁶ ir todėl faktiškai kontroliuoti kitos įmonės veiklą.

⁷³ Pažymėtina, kad kaip ir *de jure* kontrolės apibrėžimas, taip ir *de facto* kontrolės apibrėžimas buvo suformuotas pagal TAS 27. Tačiau EMCA atsisakė vartoti TAS 27 vartojamą terminą „galia“ (angl. *power*) ir jį pakeitė terminu „teisė“ (angl. *right*), pasak EMCA autorių, toks terminas yra labiau priimtinas įmonių teisės kontekste bei nėra ekonominis terminas. *European Model Company Act (EMCA)* [interaktyvus]. 2015 m. [žiūrėta 2016 m. spalio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>>, p. 400.

⁷⁴ Pažymėtina, kad originaliame EMCA tekste yra vartojamas terminas ne akcininkai, o investuotojai (angl. *investors*). Tačiau svarbu suprasti, kad akcininko vaidmens samprata yra trilypė. Akcininkas suprantamas kaip akcijų savininkas, investuotojas ir privataus juridinio asmens (bendrovės) dalyvis. Todėl tam tikrais atvejais akcininkas yra vadinamas investuotoju. MIKALONIENĖ, Lina. *Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2015, p. 25.

⁷⁵ Pažymėtina, kad įstatų 13 punkte taip pat yra nurodoma, jog UAB „Lietuvos energija“ valdydama bendrovės įmonių grupės įmones nustato įmonės grupių įmonių: 1) veiklos gaires ir taisykles; 2) metinius finansinius planus; 3) metinę turto gražos normą; 4) maksimalius skolinių išipareigojimų dydžius. UAB „Lietuvos energija“ įstatai [interaktyvus]. 2016 m. spalio 6 d. [žiūrėta 2017 m. kovo 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.le.lt/files/128/6/17_0/Lietuvos%20energijos%20%C4%AFstatai_20161006.pdf>, p. 2.

⁷⁶ Manytina, kad reali balsų dauguma turėtų būti suprantama, kai įmonė turi pusę arba mažiau nei pusę kitos įmonės balsavimo teisių, tačiau to pakanka, kad galėtų kontroliuoti kitą įmonę.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad komentuojamame EMCA skirsnyje taip pat yra nustatytos dvi *de facto* kontrolės prezumpcijos. Kontrolė yra preziumuojama, kai dauguma valdymo organų narių dvejus finansinius metus iš eilės yra skiriami kitos įmonės. Taip pat preziumuojama, kad kita įmonė turėjo įtakos valdymo organo narių paskyrimui, jeigu per finansinius metus jai priklausė daugiau nei 40 procentų balsavimo teisių, o kitiems dukterinės bendrovės akcininkams nei tiesiogiai, nei netiesiogiai nepriklausė didesnė balsavimo teisių dalis⁷⁷. Kita vertus, pasak EMCA autorių, minėtos prezumpcijos gali būti paneigtos. Tokiu atveju įmonė, kuriai minėta prezumpcija taikoma, turėtų pateikti įrodymus, kurie nuginčytų nurodytą prezumpciją⁷⁸.

Deja, bet nei ketvirtasis įmonių kontrolės atvejis, nei minėtos prezumpcijos, nėra įtvirtintos ABI. Svarbu suprasti, kad ne visais atvejais motininės įmonės linkusios pripažinti įmonių grupių egzistavimą. Todėl manytina, kad tokių nuostatų perkėlimas į nacionalinę teisę suteiktų daugiau teisinio apibrėžtumo.

Taigi, apibendrinant pirmos dalies antrą skyrių, galima teigti, kad tiek pagal EMCA, tiek pagal ABI, įmonių grupės egzistavimo sąlygos yra suprantamos vienodai, tačiau EMCA nuostatos numato daugiau kontrolės įgijimo atvejų.

⁷⁷ Pažymėtina, kad šios prezumpcijos buvo perimtos iš minėtos 4 – osios įmonių teisės direktyvos bei Prancūzijos komercinio kodekso L. 233-16 straipsnio. Prancūzijos komercinis kodeksas (pranc. – *Code de Commerce*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 17 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=180801>.

⁷⁸ *European Model Company Act (EMCA)* [interaktyvus]. 2015 [žiūrėta 2016 m. spalio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>>, p. 399.

2. ĮMONIŲ GRUPĖS VALDYMAS EMCA IR LIETUVOS KONTEKSTE

Kiekviena įmonių grupė turi atitinkamą valdymo struktūrą, kurios tikslas – sutelkti visų įmonių grupės įmonių išteklius ir racionaliai juos panaudoti tiek siekiant maksimizuoti įmonių grupės pelną, tiek bandant „išgyventi“ esant konkurencingai rinkai. Visgi, be tinkamo įmonių grupės veiklos koordinavimo, tai pasiekti būtų sudėtinga. Būtent motininė įmonė, siekdama įgyvendinti bendrą įmonių grupės strategiją, koordinuoja dukterinių įmonių veiklą.

Minėta, kad Lietuvoje įmonių grupės klausimai praktiškai nėra reglamentuoti. Tačiau, kaip rodo verslo praktika, kad net ir nesant reglamentavimo, įmonių grupės sėkmingai veikia⁷⁹, egzistuoja įvairios valdymo struktūros⁸⁰. Todėl gali atrodyti, kad ir EMCA nuostatų įgyvendinimas Lietuvoje nėra būtinas. Iš tiesų, tol, kol nėra atlikta EMCA nuostatų analizė, tokia pozicija nėra atmestina. Kita vertus, nėra ir pritariama jai. Tik išanalizavus EMCA nuostatas, kurios skirtos įmonių grupės valdymui, galima bus pateikti pagrįstą atsakymą.

2.1. Įmonių grupės valdymo problematika Lietuvos kontekste

Tradiciskai pripažįstama, kad esant vienai įmonei, jos valdymo organai turi veikti siekdami patenkinti šios įmonės interesus. Įprastai tokiu atveju siekiama maksimizuoti pelną, užimti didesnę rinkos dalį, gerinti produktų kokybę⁸¹.

Visgi įmonių grupės atveju yra kiek kitaip. Kiekvienos įmonių grupės įmonės interesai sudaro tik tam tikrą dalį bendro įmonių grupės intereso⁸². Todėl tam tikrais atvejais dukterinės įmonės valdymo organams gali kilti dilema, ar vykdyti motininės įmonės nurodymus ir taip įgyvendinti įmonių grupės interesą, ar veikti išimtinai tik dukterinės įmonės interesais.

Iš tiesų, tai pagal dabartinį Lietuvos reglamentavimą, valdymo organo nariai neturi pasirinkimo, jie turėtų veikti tik dukterinės įmonės interesais. Lietuvos Respublikos

⁷⁹ Pavyzdžiui, didžiausios Lietuvos bendrovės pagal 2015 m. pajamas yra atitinkamų įmonių grupių subjektai. Pirmoje vietoje – Orlean Lietuva, AB, antroje – Maxima LT, UAB, trečioje Achema, AB. Verslo žinios. Didžiausios Lietuvos bendrovės pagal 2015 m. pajamas [interaktyvus]. 2016 [žiūrėta 2017 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://vz.lt/verslo-aplinka/top1000-2016>>.

⁸⁰Plačiau galima žiūrėti: AB „Linas Agro Group“ grupės struktūra [interaktyvus]. 2016 [žiūrėta 2017 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.linasagro.lt/valdymo-struktura>>; MAXIMA GRUPĖ, UAB grupės struktūra [interaktyvus]. 2016 [žiūrėta 2017 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.maximagrupe.eu/lt/apie-mus/kas-mes-esame>>; AB „Lietuvos Geležinkeliai“ bendrovių grupės valdymo struktūros schema [interaktyvus]. 2017 [žiūrėta 2017 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.litrail.lt/grupes>>.

⁸¹ ANTUNES, Jose Engracia. *Liability of Corporate Groups. Autonomy and Control in Parent-Subsidiary Relationships in US, German and EU Law. An International and Comparative Perspective*. Denver, The Netherlands: Kluwer Law and Taxation Publishers, 1994, p. 63.

⁸² *Ibid.*, p. 67.

civilinio kodekso (toliau – CK) 2.87 straipsnyje yra nurodytos pagrindinės juridinio asmens valdymo organo pareigos⁸³. Aiškindamas minėta straipsnį, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT) ne kartą yra nurodęs, kad juridinio asmens valdymo organo nariai turi pareigas veikti išimtinai juridinio asmens interesais (CK 2.87 straipsnis) ir šių pareigų nevykdymas ar netinkamas vykdymas lemia valdymo organo nario atsakomybę pagal CK 2.87 straipsnio 7 dalį⁸⁴.

Taigi, pagal dabartinį reguliavimą bei LAT poziciją, jeigu dukterinės bendrovės valdymo organai, vykdydami motininės bendrovės nurodymus, priims sprendimą, kuris nėra naudingas dukterinei įmonei, bet yra naudingas įmonių grupei, jie bus laikomi pažeidę pareigą veikti išimtinai dukterinės įmonės interesais.

Pažymėtina, kad tam tikri Lietuvos mokslininkai sutinka su tokia teismo pozicija ir įmonių grupių atžvilgiu. Pavyzdžiui, pasak G. Jakuntavičiūtės, jeigu motininė įmonė tik teikia nurodymus ar instrukcijas, kaip dukterinės įmonės valdymo organo nariai turėtų veikti ir kokius sprendimus priimti, tai tokiu atveju už valdymo organų nariams nustatytą fiduciarinių pareigų pažeidimą atsakyti turėtų tik dukterinių bendrovių valdymo organų nariai, veikiantys pagal motininės įmonės nurodymus ar instrukcijas⁸⁵.

Autorė taip pat nurodo, kad dukterinės įmonės valdymo organo nariams neturėtų būti sukurtos palankios teisinės priemonės išvengti valdymo organo nariams nustatytą civilinės atsakomybės standartą, prisidengiant potencialia motininės įmonės atsakomybe⁸⁶.

Iš vienos pusės sutiktina, kad esant vienai įmonei jos valdymo organai turi veikti išimtinai tos įmonės interesams. Kita vertus, nemažai abejonių kelia, tai, kad toks reglamentavimas turėtų būti taikomas ir įmonių grupių atžvilgiu.

Kaip ir minėta, įmonių grupėse atitinkamos įmonės interesai sudaro tik tam tikrą dalį bendro įmonių grupės intereso. Todėl praktikoje motininė įmonė teikia nurodymus

⁸³ BAKANAS, A., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Antroji knyga. Vilnius: Justitia, 2002, p. 192.

⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Alaja ir ko“ v. K. A. ir V. A., Nr. 3K-3-509/2008, kat.: 27.1; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Minija“ v. UAB „Statybų kryptis“, V. G., A. J., trečiasis asmuo BUAB „Nigema“, Nr. 3K-3-389/2014, kat.: 27.7; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Creditum“ v. G. Z., Nr. 3K-3-665-969/2015, kat.: 2.2.2.7.

⁸⁵ G. Jakuntavičiūtė, analizuoja klausimą, ar patronuojanti įmonė turi būti pripažįstama dukterinių įmonių vadove. Pasak autorės, tai yra fakto klausimas. Tuo atveju, jeigu motininė įmonė pripažįstama *de facto* vadove jai turėtų būti taikomas valdymo organų civilinės atsakomybės standartas. Tačiau jeigu patronuojanti įmonė tik teikia nurodymus ar instrukcijas kaip dukterinės įmonės valdymo organų nariai turėtų veikti ir kokius sprendimus priimti, tai tokiu atveju motininės įmonės negalima būtų pripažinti dukterinės įmonės *de facto* vadove. JAKUNTAVIČIŪTĖ, Gintarė. *Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012, p. 57.

⁸⁶ *Ibid.*, p. 57.

dukterinei įmonei ir taip įgyvendinamas bendras įmonių grupės interesas. Akivaizdu, kad nesudarius galimybių dukterinės įmonės valdymo organams tam tikrais atvejais veikti ne tik dukterinės įmonės interesais, bet ir visos įmonių grupės interesais kyla nemažai problemų.

Pirma, dabartinių įmonių teisės normų taikymas, įmonių grupių atžvilgiu, neatitinka ekonominės realybės. Dukterinės įmonės valdymo organai tam tikrais atvejais įgyvendina bendrą įmonių grupės interesą, kuris atitinka motininės įmonės interesus, bet neatitinka dukterinės įmonės interesų.

Antra, dukterinės įmonės valdymo organai įgyvendindami įmonių grupės interesą, kuris neatitinka dukterinės įmonės interesų, pažeidžia CK 2.87 nurodytas pareigas veikti išimtinai juridinio asmens interesais. Tai reiškia, kad nėra tinkamai apsaugoti dukterinės įmonės valdymo organo nariai, o turėtų būti atsižvelgiama į valdymo organų specifiką įmonių grupėse.

Taigi, akivaizdu, kad minėtos problemos turi būti sprendžiamos. Tačiau pagrindinis klausimas, kaip? EMCA yra siūloma tiek reglamentuoti teisę motinei įmonei teikti nurodymus dukterinės įmonės valdymo organams, tiek pripažinti įmonių grupės interesą. Taip pat EMCA suteikia galimybę motininei įmonei susipažinti su informacija dukterinės įmonės lygmenyje bei įtvirtina privalomojo akcijų pardavimo teisę. Pažymėtina, kad toliau ir bus nagrinėjamos atitinkamos EMCA nuostatos, siekiant išsiaiškinti, ar jos yra tinkamas minėtų problemų sprendimo būdas.

2.2. Įmonių grupės intereso pripažinimas

EMCA 15 skyriaus 16 skirsnyje yra įtvirtintas įmonių grupės interesas, kuris suteikia galimybę dukterinės įmonės valdymo organams, ypač gavus motininės įmonės nurodymus, priimti sprendimą, kuris prieštarauja dukterinės įmonės interesams. Tačiau, toks sprendimas gali būti priimtas ne visais atvejais, o tik esant tam tikroms sąlygoms, kurios taip pat yra pateikiamos minėtame skirsnyje. Tokiu atveju bus laikoma, kad dukterinės įmonės valdymo organas nepažeidė fiduciarinių pareigų.

Visgi, prieš pradėdant detaliau analizuoti EMCA 15 skyriaus 16 skirsnį, svarbu aptarti *Rozenblum* doktriną, nes būtent šios doktrinos pagrindu yra įtvirtintas įmonių grupės interesas EMCA.

Taigi, įmonių grupės intereso pripažinimo atsiradimas yra siejamas su Prancūzija bei garsiuoju *Rozenblum* sprendimu⁸⁷. Šioje byloje teismas nurodė, kad finansinė parama gali būti suteikiama vienos grupės įmonės *de jure* arba *de facto* direktorių kitai grupės įmonei, jeigu tokia parama atitinka bendrus įmonių grupės ekonominius, socialinius bei finansinius interesus, atsižvelgiant į visos įmonių grupės strategiją⁸⁸.

Pažymėtina, kad šioje byloje teismas suformavo vadinamąjį *Rozenblum* testą, kuris leidžia įmonių grupei apsiginti (angl. *group defence*), nuo baudžiamosios atsakomybės, atsirandančios dėl piktnaudžiavimo valdant įmonės turtą (pranc. – *abus de biens sociaux*), jeigu yra tenkinamos visos sąlygos⁸⁹.

Pirma, įmonės turi būti susijusios kapitalu tarpusavyje. Tai reiškia, kad įmonės turi priklausyti tai pačiai įmonių grupei. Antra, tarp grupės įmonių turi būti stipri bei efektyvi verslo integracija. Sprendimai turi būti priimami remiantis visos įmonių grupės strategija, atsižvelgiant į bendrus ekonominius, socialinius bei finansinius interesus. Trečia, nuostoliai, kurie atsirado dėl priimto sprendimo, turi būti kompensuoti bei nepažeisti tarpusavio balanso, tarp skirtingų grupės įmonių. Ketvirta, sprendimas negali sukelti dukterinės įmonės nemokumo⁹⁰. Taigi tais atvejais, kai yra nustatomos visos keturios sąlygos, dukterinės įmonės direktoriai gali priimti sprendimą, kuris neatitinka dukterinės įmonės interesų, bet atitinka įmonių grupės interesus⁹¹.

Visgi praktikoje *Rozenblum* doktrina daugiausia yra taikoma Prancūzijos byloje, kuriose sprendžiamas klausimas dėl nemokumo dukterinių įmonių, kurios visiškai priklausomos nuo motininės bendrovės. Todėl, pasak P. H. Conac, siekiant užtikrinti

⁸⁷ 1845 m. *Rozenblum* byloje, Prancūzijos Aukščiausiasis Teismas (pranc. – *Cour de Cassation*) sprendė, ar turi būti taikomos Prancūzijos komercinio kodekso L. 242-6 straipsnio nuostatos. Komentuojamame straipsnyje yra nustatyta 5 metų laisvės atėmimo bausmė, kuri gali būti skiriama įmonės direktoriams, kurie naudoja įmonės turtą nesąžiningai, asmeniniais tikslais arba siekdami patenkinti kitos įmonės interesus, žinodami, kad tai prieštarauja jų įmonės interesams.

⁸⁸ MAGGY, Pariente. The Evolution of the Concept of „Corporate Group“ in France [interaktyvus]. *European Company and Financial Law Review*, 2007, volume 4, issue 3 [žiūrėta 2016 m. lapkričio 17 d.]. Prieiga per internetą: <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/ecomflr4&div=26&g_sent=1&collection=journals>, p. 323.

⁸⁹ The Reflection Group on the Future of EU Company Law [interaktyvus]. 2011 [žiūrėta 2016 m. spalio 27 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/modern/reflectiongroup_report_en.pdf>, p. 62.

⁹⁰ PETERSEN, Andrew, *et al.* The Economic and Commercial Benefit of Corporate Guarantees – an International Comparison [interaktyvus]. *Butterworths Journal of International Banking and Financial Law*, 2002 [žiūrėta 2016 m. lapkričio 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.klgates.com/files/Publication/9e2605ba-64a0-4cd7-8d0d-326e194e7e0b/Presentation/PublicationAttachment/e2551740-3922-4124-8584-35a86f685168/AnInternationalComparison.pdf>>, p. 261.

⁹¹ Companies & Securities Advisory Committee. *Corporate Groups Final Report* [interaktyvus]. 2000 [žiūrėta 2016 m. lapkričio 18 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.camac.gov.au/camac/camac.nsf/byheadline/pdffinal+reports+2000/\\$file/corporate_groups_may_2000.pdf](http://www.camac.gov.au/camac/camac.nsf/byheadline/pdffinal+reports+2000/$file/corporate_groups_may_2000.pdf)>, p. 49.

platesnį minėtos doktrinos taikymą, turi būti taikomas supaprastintas *Rozenblum* testas (angl. – *simplified Rozenblum test*)⁹².

Pažymėtina, kad toliau bus pateikiamos supaprastintos *Rozenblum* testo sąlygos. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad tam tikros šio testo sąlygos sutampa su klasikinio *Rozenblum* testo sąlygomis.

Pirma, įmonių grupės įmonės turi būti susijusios kapitalu. Antra, tarp grupės įmonių turi būti stipri verslo integracija, ši sąlyga turi būti vertinama lanksčiau. Kitaip tariant, ne visais atvejais turi būti atsižvelgiama į minėtą sąlygą, nes *Rozenblum* doktrina taip pat turėtų būti taikoma ir decentralizuotoms įmonių grupėms⁹³.

Trečia, įmonių grupės įmonių finansinė pagalba yra paremta *quid pro quo* principu bei turi nepažeisti tarpusavio susitarimų balanso, turi būti suprantama, tarsi leidžianti dukterinei įmonei gauti tam tikros naudos iš priklausymo įmonių grupei⁹⁴. Kaip nurodo P. H. Conac, įmonės vadovai galėtų priimti sprendimą, jeigu abejojama dėl sprendimo naudingumo dukterinei įmonei tuo atveju, kai: a) dukterinei įmonei būtų kompensuota ateityje; b) dukterinė įmonė gali pagrįstai tikėtis, kad jai bus kompensuota ateityje; c) dukterinė įmonė gaus tam tikros naudos ateityje būdama grupės nare⁹⁵.

Ketvirta, sprendimas negali sukelti dukterinės įmonės nemokumo. Pasak P. H. Conac, ši sąlygą yra esminė, todėl taip pat turi būti taikoma ir supaprastintame *Rozenblum* teste⁹⁶.

Apibendrinant *Rozenblum* doktriną, galima teigti, kad pagrindinis jos privalumas, kad yra aiškiai išskiriami kriterijai, kuriems esant dukterinės įmonės valdymo organai gali veikti pagal motininės įmonės nurodymus ir nebus laikoma, kad jie pažeidžia fiduciarines pareigas. Tuo tarpu, supaprastintas *Rozenblum* testas suteikia galimybę ne tik gauti kompensaciją už nenaudingo sprendimo įgyvendinimą dukterinės įmonės atžvilgiu, bet ir leidžia pagrįstai tikėtis tam tikros naudos gavimo ateityje. Akivaizdu, kad realus tokios

⁹² CONAC, Pierre-Henri. Director's Duties in Groups of Companies – Legalizing the Interest of the Group at the European Level [interaktyvus]. *European Company and Financial Law Review*, 2013, volume 10, issue 2 [žiūrėta 2016 m. spalio 27 d.]. Prieiga per internetą: <<https://ssrn.com/abstract=2412031>>, p. 220.

⁹³ *Ibid.*, p. 219.

⁹⁴ *Ibid.*, p. 219.

⁹⁵ Conac P. H., pranešimas diskusijoje „*Groups of companies and the current European Company Law framework*“ (konferencija – Conference on European Company Law: The way forward, Briuselis, 2011) Iš BARTKUS, Gintautas, *et al.* Įmonių grupės atsakomybės už kiekvienos įmonės – grupės narės – finansinę padėtį (mokumą) nustatymo teisininkės galimybės ir taikymo efektyvumas tyčinių bankroto prevencijos kontekste [interaktyvus]. *Taikomasis mokslinis tyrimo darbas* 2012 [žiūrėta 2016 m. lapkričio 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2012_imoniu_grupes_atsakomybe.pdf>, p. 25.

⁹⁶ CONAC, Pierre-Henri. Director's Duties in Groups of Companies – Legalizing the Interest of the Group at the European Level [interaktyvus]. *European Company and Financial Law Review*, 2013, volume 10, issue 2 [žiūrėta 2016 m. spalio 27 d.]. Prieiga per internetą: <<https://ssrn.com/abstract=2412031>>, p. 219.

nuostatos įgyvendinimas ypač būtų naudingas dukterinės įmonės smulkiųjų akcininkų atžvilgiu.

Kita vertus, svarbu suprasti, kad nepaisant to, kad *Rozenblum* doktrinos atsiradimas siejamas su Prancūzija, kitose valstybėse, pavyzdžiui, Vengrijoje⁹⁷, Nyderlanduose⁹⁸ egzistuoja panašios į *Rozenblum* testą doktrinos, kuriose taip pat pripažįstamas įmonių grupės interesas. Tačiau tam tikrose valstybėse įmonių grupės interesas yra ne tik pripažįstamas, bet ir nustatytas teisės aktais, tarkim, Italijoje, Čekijos Respublikoje.

Pažymėtina, kad Čekijos Respublikos komercinių bendrovių ir kooperatyvų įstatymo (toliau – KBKĮ)⁹⁹ 79 straipsnio 2 dalyje, yra įtvirtinta teisė motininei įmonei teikti nurodymus dukterinei įmonei, siekiant įgyvendinti ilgalaikius įmonių grupės interesus bei užtikrinant vieningą įmonių grupės valdymo strategiją¹⁰⁰. Dar daugiau, KBKĮ 71 straipsnyje yra nustatyta bendra taisyklė, kad jeigu dukterinė įmonė patyrė nuostolių dėl motininės įmonės įtakos, tai tokie nuostoliai turi būti atlyginti motininės įmonės¹⁰¹.

⁹⁷ Vengrijoje yra pripažįstamas įmonių grupės interesas, tiek *de jure*, tiek *de facto* įmonių grupėse. Norint motininei bendrovei teikti nurodymus dukterinei įmonei *de facto* įmonių grupėje, turi būti tenkinamos tam tikros sąlygos. Pirma, grupės įmonės turi mažiausiai trejus metus vadovautis bendra verslo strategija. Antra, turi būti užtikrinta, kad iš bendrai įmonių grupei priimtų sprendimų atsirandanti nauda arba žala yra nuspėjama bei yra paskirstoma proporcingai bei sąžiningai. Tokiu atveju nei motininei bendrovei, nei jos valdymo organams neatsiranda atsakomybė už duotus nurodymus, o dukterinės įmonės valdymo organams neatsiras atsakomybė, kad buvo pažeisti jos įmonės interesai. The Reflection Group on the Future of EU Company Law [interaktyvus]. 2011 [žiūrėta 2016 m. spalio 27 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/modern/reflectiongroup_report_en.pdf>, p. 63.

⁹⁸ Nyderlanduose įmonių grupės intereso pripažinimas yra siejamas su Olandijos Aukščiausiojo Teismo sprendimu *Nimox* byloje, kurioje buvo išaiškinta, kad jeigu sprendimas paskirstyti dividendus yra priimamas atsižvelgiant į įmonės kapitalo apsaugą, tai tokiu atveju nei įmonės akcininkams, nei direktoriams atsakomybė neatsiranda. Tačiau, jeigu galima aiškiai numatyti, kad dividendų paskirstymas sukels tokius padarinius įmonei, kuriems esant nebebus galima toliau tinkamai vykdyti įsipareigojimus kreditoriams, tai tokiu atveju tiek akcininkams, tiek direktoriams atsiranda atsakomybė. BOSCHMA, Hylda, *et al.* The Reform of Dutch Private Company Law: New Rules for the Protection of Creditors [interaktyvus]. *European Business Organization Law Review*, 2007. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/EF1DC575229D0E9994286973892A730F/S1566752907005678a.pdf/the-reform-of-dutch-private-company-law-new-rules-for-the-protection-of-creditors.pdf>>, p. 573.

⁹⁹ Čekijos Respublikos komercinių bendrovių įstatymas, 2012 m. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Business-Corporations-Act.pdf>>.

¹⁰⁰ Įdomu yra tai, kad pagal KBKĮ 79 straipsnio 3 dalį dukterinės įmonės turi savo interneto svetainės nurodyti, kad priklauso tam tikrai įmonių grupei. Nenurodžius minėto fakto, dukterinė įmonė negalės reikalauti atlyginti nuostolių, atsiradusių vykdant motininės įmonės nurodymus.

¹⁰¹ Kita vertus, atkreiptinas dėmesys, kad minėta taisyklė nėra visada taikoma. KBKĮ 72 straipsnio 1 dalyje yra nustatyta, kad bendra taisyklė nėra taikoma tuo atveju, jeigu motininė įmonė įrodo, kad dukterinės įmonės nuostoliai atsirado įgyvendinant įmonių grupės interesą bei nuostolių atlyginimo klausimas buvo arba bus išspręstas įmonių grupėje. KBKĮ 72 straipsnio 2 dalyje yra detalizuojama, jog nuostolių atlyginimo klausimas yra laikomas tinkamai išspręstu, kai nuostoliai buvo arba bus kompensuoti per pratingą terminą įmonių grupės arba dukterinė įmonė gaus kitokią akivaizdžią naudą, būdama įmonių grupės nare.

Pasak P. H. Conac, Čekijos Respublikos požiūris į įmonių grupės intereso pripažinimą, yra siejamas su *Rozenblum* doktrina, tačiau tam tikrais aspektais jis yra lankstesnis¹⁰².

Iš tiesų, kaip ir minėta, tradicinė *Rozenblum* doktrina yra labiau orientuota į galimybę įmonių grupei apsiginti (angl. *group defence*) nuo baudžiamosios atsakomybės atsiradimo, tuo tarpu Čekijos Respublikos KBKĮ nuostatos suteikia daugiau lankstumo valdant įmonių grupę bei apsaugo dukterinės įmonės interesus. Todėl Čekijos Respublikos įstatymo leidėjo valia labiau atitinka supaprastintą *Rozenblum* testą.

Tiesa, Italijos civiliniame kodekse taip pat yra įtvirtintas įmonių grupės interesas¹⁰³. Visgi, kaip parodė paskutiniųjų metų Italijos teismų praktika, net ir esant įstatyminiam reglamentavimui, tam tikrais atvejais įmonių grupės interesas gali būti nepripažintas¹⁰⁴. Aišku, tam tikrose valstybėse apskritai nėra pripažįstamas įmonių grupės interesas, pavyzdžiui, Vokietijoje¹⁰⁵, Anglijoje¹⁰⁶. Taigi nepaisant to, kad vienose valstybėse įmonių grupės interesas pripažįstamas, o kitose ne, tam tikras teisinis neaiškumas ir toliau išlieka.

¹⁰² CONAC, Pierre-Henri. Director's Duties in Groups of Companies – Legalizing the Interest of the Group at the European Level [interaktyvus]. *European Company and Financial Law Review*, 2013, volume 10, issue 2 [žiūrėta 2016 m. spalio 27 d.]. Prieiga per internetą: <<https://ssrn.com/abstract=2412031>>, p. 208.

¹⁰³ Įmonių grupės intereso pripažinimas yra siejamas su Italijos civilinio kodekso 2497 straipsnio nuostatomis. Minėtas straipsnis suteikia teisę motininei įmonei teikti nurodymus dukterinei įmonei, kurie gali būti nenaudingi dukterinės įmonės atžvilgiu, bet naudingi įmonių grupės atžvilgiu. Tačiau tokiu atveju turi būti užtikrinta, kad neigiamus padarinius patyrusi dukterinė įmonė gaus tam tikros naudos ateityje dėl buvimo įmonių grupės nare. FASCIANI, Paola. Groups of Companies: The Italian Approach [interaktyvus]. *European Company and Financial Law Review*, 2007, volume 4, issue 2 [žiūrėta 2016 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://heionline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/ecomflr4&div=18&g_sent=1&collection=journals>, p. 226; Toks Italijos požiūris teisės doktrinoje dar yra vadinamas „kompensacinės naudos teorija“ (angl. – „theory of compensatory advantages“), (it. – „teoria dei vantaggi compensative“). TRUFFI, Roberto; STRANEO, Sabrina. Groups of Companies Under the New Italian Company Law [interaktyvus]. *Jones Day Commentaries*, 2004 [žiūrėta 2016 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.jonesday.com/files/Publication/a4e80e96-5e88-4efb-966c-78782b69e18c/Presentation/PublicationAttachment/c05e0c65-0fdf-4247-b67b-c416a0ca79ca/Groups%20of%20Companies.pdf>>, p. 2.

¹⁰⁴ Club des Juristes. *Towards Recognition of the Group Interest in the European Union?* [Interaktyvus]. 2015 [žiūrėta 2016 m. lapkričio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://orbilu.uni.lu/bitstream/10993/28103/1/CDJ_Rapports_Group-interest_UK_June-2015_web.pdf>, p. 20.

¹⁰⁵ Pažymėtina, kad Vokietijoje įstatymo leidėjas pasirinko koncepciją, pagal kurią motininės įmonės interesus ir visos grupės interesus dukterinės įmonės veikloje nėra legalizuotas ir todėl dukterinei įmonei neturėtų būti daroma žalinga įtaka. Padarius tokią įtaką, motininei bendrovei atsiranda pareiga atlyginti neigiamus padarinius tais pačiais ūkiniais metais. PAPIJANC, Vitalij. *Patronuojančios įmonės atsakomybė prieš dukterinės įmonės kreditorius*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 126; Tiesa, tokia įstatymo leidėjo pasirinkta koncepcija nėra visiškai veiksminga. Kaip rodo Vokietijos patirtis ilgą laiką motininės bendrovės ignoravo pareigą atlyginti dukterinės įmonės nuostolius ir tik paskutiniaisiais metais pasikeitusi verslo praktika bei padidėjusi bylinėjimosi rizika lėmė tai, kad motininės įmonės pradėjo kompensuoti dukterinės įmonės nuostolius. The Reflection Group on the Future of EU Company Law [interaktyvus]. 2011 [žiūrėta 2016 m. spalio 27 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/modern/reflectiongroup_report_en.pdf>, p. 64.

¹⁰⁶ Pasak Paul L. Davies, dukterinės įmonės valdymo organai prieš įgyvendindami motininės įmonės nurodymus, turi įvertinti, ar nurodymai atitinka dukterinės įmonės interesus. Už žalą, atsiradusią dėl tokių

Kaip ir buvo minėta skyriaus pradžioje, aptarus *Rozenblum* doktriną, toliau bus analizuojamos EMCA 15 skyriaus 16 skirsnio sąlygos, kurioms esant yra pripažįstamas įmonių grupės interesas.

Pirma, patirti nuostoliai turi nekelti grėsmės tolimesniam bendrovės egzistavimui. Iš tiesų, valdydami dukterinę įmonę, jos valdymo organai turi pakankamai informacijos apie dukterinės įmonės finansinę padėtį, todėl gali tinkamai įvertinti, ar įmonių grupės intereso įgyvendinimas nesukels grėsmės bendrovės egzistavimui. Todėl manytina, kad minėtos sąlygos taikymas yra gan aiškus.

Antra, sprendimas turi atitikti visos įmonių grupės interesą. Akivaizdu, kad šia sąlyga yra siekiama užtikrinti, kad dukterinė įmonė būtų ne kaip įrankis motininės įmonės tikslams pasiekti, o kaip savarankiškas įmonių grupės narys. Kitaip tariant, kalbama apie visos įmonių grupės intereso įgyvendinimą, o ne vien motininės įmonės. Tačiau kyla, klausimas, kada bus laikoma, jog sprendimas atitinka visos įmonių grupės interesą?

Deja, bet EMCA autoriai į minėtą klausimą atsakymo nepateikia. EMCA komentare yra nurodoma, kad tai būtų pakankamai sudėtinga atlikti atsižvelgiant į situacijų įvairovę įmonių grupėse¹⁰⁷. Nors, kita vertus, EMCA autoriai teigia, jog EMCA įtvirtino įmonių grupės intereso pripažinimą suteiktą daugiau teisinio aiškumo¹⁰⁸. Tačiau, ar tikrai galime kalbėti apie teisinį aiškumą, kai nėra aišku, ką laikyti visos įmonių grupės interesu?

Pasak EMCA autorių, būtent atitinkamos valstybės teismai kiekvienu atveju, atsižvelgdami į bylos aplinkybes, turėtų nustatyti, kas yra laikoma įmonių grupės interesu¹⁰⁹. Kitaip tariant, įmonių grupės apibrėžimo klausimas turėtų būti paliktas teismų praktikai.

Visgi, sudėtinga būtų sutikti su tokia EMCA autorių pozicija. Ekonominė realybė yra tokia, kad įmonių grupių veikla dažniausiai peržengia vienos valstybės ribas¹¹⁰. Tai reiškia, kad siekiant užtikrinti tinkamą įmonių grupės valdymą, įmonių grupės interesus skirtingose valstybėse turėtų būti suprantamas vienodai. Tuo tarpu nepateikus aiškaus

nurodymų įgyvendinimo, yra atsakingi dukterinės įmonės valdymo organo nariai. DAVIES, Paul; WORTHINGTON, Sarah. *Principles of Modern Company Law*. 10th ed. London: Sweet & Maxwell, 2016, p. 214.

¹⁰⁷ *European Model Company Act (EMCA)* [interaktyvus]. 2015 [žiūrėta 2016 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>>, p. 413.

¹⁰⁸ *Ibid.*, p. 413.

¹⁰⁹ *Ibid.*, p. 413.

¹¹⁰ Kaip teigia P. Blumberg, apskritai šiuolaikinė era – tai multinacionalinių bendrovių era (angl. era of multinational corporations). BLUMBERG, Phillip. The Corporate Entity in an Era of Multinational Corporations [interaktyvus]. *Faculty Articles and Papers*, no. 58, 1990 [žiūrėta 2016 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://digitalcommons.uconn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1057&context=law_papers>, p. 285.

apibrėžimo bei nurodžius, kad įmonių grupės intereso apibrėžimas paliekamas valstybių teismų praktikai, teisinis neaiškumas ir toliau išliktų.

Kitaip tariant, egzistuočių nemaža tikimybė, kad net ir įgyventus EMCA 15 skyriaus 16 skirsnio nuostatas valstybių teismai skirtingai interpretuotų, ką laikyti įmonės grupės interesu. Tai reikštų, kad įmonių grupių valdymas ne tik kad nepalengvėtų, bet jis taptų dar problematiškesnis, ypač tokiose įmonių grupėse, kurios veikia daugiau nei vienoje valstybėje. Tokiu atveju motininė įmonė, teikdama nurodymus, turėtų aiškintis, kaip atitinkamoje valstybėje yra suprantamas visos įmonių grupės interesas, nes kitokiu atveju instrukcijos galėtų būti nevykdomos, o tai reikštų tiek didesnes laiko sąnaudas, tiek mažesnę įmonių grupės valdymo efektyvumą.

Trečia, dukterinės įmonės valdymo organas gali daryti pagrįstą prielaidą, kad patirti nuostoliai per pagrįstą laikotarpį bus kompensuoti gauta nauda¹¹¹. Deja, bet ir dėl minėtos sąlygos taikymo EMCA nepateikia platesnio išaiškinimo. Akivaizdu, kad nenurodant konkrečių kriterijų ar priemonių, kuriems esant galima būtų pagrįstai tikėtis, kad patirti nuostoliai bus kompensuoti ateityje, minėtos sąlygos taikymas taip pat išlieka neaiškus.

Taigi, nepaisant to, kad EMCA įtvirtintas įmonių grupės intereso pripažinimas yra reikalingas, tačiau jo taikymo sąlygos turėtų būti labiau apibrėžtos. Kitaip tariant, šių sąlygų egzistavimą turi būti galima realiai įvertinti, tik tokiu atveju dukterinės įmonės valdymo organai galės tinkamai nuspręsti, ar priimamas sprendimas atitiks įmonių grupės interesą.

2.3. Motininės įmonės teisė duoti nurodymus dukterinės įmonės valdymo organams

Ankstesniame skyriuje aptartas įmonių grupės intereso pripažinimas yra glaudžiai susijęs su EMCA 15 skyriaus 9 skirsnyje įtvirtina motininės bendrovės teise duoti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organui. Svarbu suprasti, kad tai yra motininės įmonės teisė, bet ne pareiga teikti instrukcijas dukterinei įmonei. Apskritai, motininė įmonė neturi pareigos centralizuotai valdyti dukterinės įmonės¹¹².

¹¹¹ Atkreiptinas dėmesys į tai, kad ši sąlyga nėra taikoma tais atvejais, kai dukterinė įmonė yra visiškai priklausanti nuo motininės bendrovės. Pasak EMCA autorių, tokio pobūdžio įmonių grupėse dukterinių įmonių valdymas turėtų būti laisvesnis. *European Model Company Act (EMCA)* [interaktyvus]. 2015 [žiūrėta 2016 m. spalio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>>, p. 414.

¹¹² CONAC, Pierre-Henri. The Chapter on Groups of Companies of the European Model Company Act (EMCA). *European Company and Financial Law Review*, 2016, volume 13, issue 2, p. 308.

Įdomu yra tai, jog pagal EMCA, aptariama teise motininė įmonė gali pasinaudoti tiek tų dukterinių įmonių, kurios veikia toje pačioje valstybėje, kaip ir motininė įmonė, tiek užsienyje veikiančių dukterinių įmonių atžvilgiu. Tai yra labai svarbi nuostata, nes kaip ir minėta nemažai įmonių grupių veikia daugiau nei vienoje valstybėje¹¹³.

Visgi, esminis klausimas, į kurį reikia atsakyti, yra tai, ar dukterinės įmonės valdymo organai privalo vykdyti motininės įmonės nurodymus?

Iš tiesų, EMCA 15 skyriaus 9 skirsniaus antroje dalyje yra nurodyta, kad atsižvelgiant į EMCA 15 skyriaus 16 skirsnyje nustatytas sąlygas, dukterinės įmonės valdymo organas turi laikytis motininės įmonės pateiktų nurodymų. Taigi, nurodymų vykdymas yra susijęs su įmonių grupės intereso pripažinimo sąlygų egzistavimu. Todėl toliau minėta nuostata bus nagrinėjama dviems aspektais. Pirma, kai motininės įmonės nurodymai atitinka įmonių grupės intereso pripažinimo sąlygas, antra, kai minėti nurodymai neatitinka įmonių grupės intereso pripažinimo sąlygų.

Pirmuoju atveju dėl nurodymų įgyvendinimo neturėtų kilti problemų. Pirma, esant visoms įmonių grupėms intereso pripažinimo sąlygoms būtų apsaugoti dukterinės įmonės interesai – nekiltų grėsmė, kad dukterinė įmonė taps nemoki, būtų pagrįstai tikimasi, kad ateityje dukterinė įmonės gaus tam tikrą naudą¹¹⁴. Antra, dukterinės įmonės valdymo organams nekiltų civilinė atsakomybė. Taigi, šiuo atveju dukterinės įmonės valdymo organai turėtų įgyvendinti motininės įmonės nurodymus.

Antruoju atveju yra kiek kitaip. Iš tiesų, jeigu nagrinėjama nuostata būtų suprantama taip, kad dukterinės įmonės valdymo organai privalo vykdyti motininės įmonės nurodymus, kurie neatitinka minėtų sąlygų, tai palengvintų dukterinės įmonės valdymo organų padėtį, nes tokiu atveju jiems neatsirastų civilinė atsakomybė už minėtų nurodymų vykdymą.

Kita vertus, toks nuostatos interpretavimas turi trūkumų. Pirmiausia susilpnėtų smulkiųjų akcininkų apsauga, nes net ir tais atvejais, kai dukterinės įmonės valdymo organas matytų, kad nurodymai pažeidžia dukterinės įmonės interesus, jis privalėtų juos vykdyti. Antra, tais atvejais, kai motininė bendrovė yra įsikūrusi kitoje valstybėje, tai

¹¹³ Tarkim, Lietuvos atveju: AB „ORLEN Lietuva“ dukterinės įmonės yra ne tik Lietuvoje, bet ir Latvijoje, Estijoje. AB „ORLEN Lietuva“ grupė [interaktyvus]. 2016 m. [žiūrėta 2017 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.orklenlietuva.lt/LT/Company/OLGroup/Puslapiai/default.aspx>>; AB „INTER RAO Lietuva“ kontroliuoja dukterines įmones Latvijoje, Estijoje, Lenkijoje. AB „INTER RAO Lietuva“ grupės struktūra [interaktyvus]. 2017 m. [žiūrėta 2017 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.interrao.lt/Apie-mus/Grupes-struktura/Struktura2>>; AB „Linas Agro Group“ veikia Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje bei Danijoje. AB „Linas Agro Group“ grupės struktūra [interaktyvus]. 2016 m. [žiūrėta 2017 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.linasagro.lt/valdymo-struktura>>.

¹¹⁴ Pažymėtina, kad praeitame skyriuje buvo nurodoma, kad praktikoje dukterinės įmonės valdymo organo nariams gali būti sudėtinga įverti, ar egzistuoja sąlygos, kurioms esant pripažįstamas įmonių grupės interesas. Tačiau nagrinėjamu atveju preziumuojame, kad sąlygos egzistuoja.

tikėtina, kad dukterinės įmonės smulkiesiems akcininkams būtų gana sudėtinga bei brangu su ja bylinėtis, o reikalauti patraukti civilinę atsakomybę dukterinės įmonės valdymo organus nebūtų teisinio pagrindo¹¹⁵.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad EMCA autorių pozicija, kad dukterinės įmonės valdymo organai turi teisę nevykdyti nurodymų, kurie neatitinka 16 skirsnyje įtvirtintų sąlygų. Visgi, tokie atvejai turi būti išimtiniai, jeigu valdymo organo nariai atsisako vykdyti motininės įmonės nurodymus ir neatsistatydina iš pareigų, tai tokiu atveju gali būti šaukiamas visuotinis akcininkų susirinkimas, kad atleistų atitinkamus valdymo organo narius¹¹⁶.

Iš dalies sutiktina su tokia EMCA pozicija, kad dukterinės įmonės valdymo organai neturi piktnaudžiauti teise atsisakyti vykdyti motininės įmonės nurodymus, nes turi būti užtikrinamas efektyvus įmonių grupės valdymas. Kita vertus, esant pagrįstoms abejonėms, jog nurodymų įgyvendinimas pažeis dukterinės įmonės smulkiųjų akcininkų ar kreditorių interesus, tokie nurodymai neturėtų būti vykdomi, nepaisant to, kaip dažnai yra atsisakoma vykdyti nurodymus.

Aišku, tais atvejais, kai dukterinės įmonės valdymo organas įgyvendins motininės įmonės nurodymus, neatsižvelgiant į tai, kad jie neatitinka įmonių grupės intereso pripažinimo sąlygų, jam kils civilinė atsakomybė. Todėl iš dalies yra užtikrinama dukterinės įmonės smulkiųjų akcininkų ir kreditorių apsauga¹¹⁷.

Visgi svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad nurodymų vykdymo privalomumas turėtų priklausyti ir nuo to, ar dukterinė įmonė yra visiškai priklausoma nuo motininės įmonės, ar ne.

Tuo atveju, jeigu dukterinė įmonė yra visiškai priklausoma nuo motininės įmonės, tai nurodymai turėtų būti privalomi dukterinės įmonės valdymo organams, nes tokioje dukterinėje nėra smulkiųjų akcininkų, todėl įmonių grupė galėtų būti valdoma lanksčiau. Pažymėtina, kad tokia pat pozicija yra pateikiama ir Europos Komisijos 2014 m. pasiūlyme dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl vienanarių privačių ribotos atsakomybės bendrovių, kuriuo 23 punkte yra nurodyta, kad siekiant palengvinti

¹¹⁵ *European Model Company Act (EMCA)* [interaktyvus]. 2015 m. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>>, p. 416.

¹¹⁶ *Ibid.*, p. 416.

¹¹⁷ Pažymėtina, kad plačiau apie įmonių grupės smulkiųjų akcininkų ir kreditorių apsaugą žiūrėti 3 magistro darbo dalį.

bendrovių grupių veiklą, valdymo organui vienintelio nario nurodymai turėtų būti privalomi¹¹⁸.

Kita vertus, gali kilti klausimas, ar bus tinkamai apsaugoti dukterinės įmonės kreditorių interesai, jeigu visiškai priklausančioje dukterinėje įmonėje nurodymų vykdymas būtų privalomas?

Iš tiesų, siekiant apsaugoti dukterinės įmonės kreditorių interesus EMCA 15 skyriaus 9 skirsnio 4 dalyje yra nustatyta, kad jeigu nenurodyta kitaip, preziumuojama, jog visiškai priklausanti dukterinė įmonė gauna motininės įmonės nurodymus. Tokiu atveju juridinių asmenų registre nereikia atskleisti šios informacijos, išskyrus tik tai, kad ji yra visiškai priklausanti dukterinė įmonė¹¹⁹. Kitaip tariant, dukterinės įmonės kreditorius turės galimybę sužinoti, kad dukterinė įmonė vykdo motininės įmonės nurodymus. Todėl galės tinkamai įvertinti aplinkybes, tarkim, prieš sudarydamas atitinkamą sutartį su tokia dukterine įmone.

Pažymėtina ir tai, kad EMCA 15 skyriaus 16 skirsnio 3 dalyje yra nurodomi dukterinės įmonės valdymo organo nariai, kuriems apskritai nėra privaloma laikytis motininės įmonės nurodymų.

Pirma, direktoriams ir vykdančiosios valdybos nariams, kuriuos paskyrė ne motininė įmonė arba kontrolinį akcijų paketą turintis akcininkas, ypač jeigu jie buvo paskirti laikantis įstatų, akcininkų sutarties ar bet kurio kito teisės akto nuostatų. Pavyzdžiui, Italijos įmonėse, kuriose akcijomis leidžiama prekiauti viešai, dalis valdybos narių yra skiriami tam, kad atstovautų smulkiųjų akcininkų interesams, todėl, pagal EMCA, tokie valdybos nariai negali būti subjektai, kuriems motininė bendrovė teiktų nurodymus¹²⁰. Antra, direktoriams, kurie yra darbuotojų atstovai. Trečia, direktoriams, kurie pagal atitinkamą bendrovių valdymo kodeksą yra apibrėžti kaip nepriklausomi direktoriai. Pažymėtina, kad Lietuvoje nepriklausomų direktorių atitikmuo yra nepriklausomi valdybos nariai¹²¹.

¹¹⁸ Tiesa, šio pasiūlymo 23 straipsnio 2 dalyje yra nurodoma, kad vienintelio nario nurodymai nėra privalomi nė vienam direktoriui, jeigu jie pažeidžia įstatus arba galiojančius nacionalinės teisės aktus. 2014 m. Europos Komisijos pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl vienanarių privačių ribotos atsakomybės bendrovių [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. spalio 28 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/com/com_com\(2014\)0212_/com_com\(2014\)0212_lt.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/com/com_com(2014)0212_/com_com(2014)0212_lt.pdf)>.

¹¹⁹ Atkreiptinas dėmesys, kad EMCA 15 skyriaus 9 skirsnio 4 dalyje yra nurodyta, jog nevisiškai priklausanti patronuojamoji bendrovė turi atskleisti juridinių asmenų registre, ar jos valdymo organas gauna nurodymus iš motininės įmonės.

¹²⁰ CONAC, Pierre-Henri. The Chapter on Groups of Companies of the European Model Company Act (EMCA). *European Company and Financial Law Review*, 2016, volume 13, issue 2, p. 309.

¹²¹ Tarkim, 2016 m. AB „Lietuvos geležinkeliai“ dukterinėse įmonėse buvo išrinkti nepriklausomi valdybos nariai. Plačiau žiūrėti: AB „Lietuvos geležinkeliai“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.litrail.lt/-/bendroves-antrinese-imonese-%E2%80%93-nepriklausomi-valdybos-nariai>>.

Akivaizdu, kad pagrindinė minėtų išimčių paskirtis – apsaugoti tiek dukterinės įmonės akcininkų, tiek darbuotojų interesus. Tačiau, kaip matysime magistro darbo trečioje dalyje, tam tikriems dukterinės valdymo organo nariams tenka apsaugoti ir pačios dukterinės įmonės interesus.

2.4. Teisė susipažinti su informacija dukterinės įmonės lygmenyje

Siekiant užtikrinti, kad įmonių grupė būtų tinkamai valdoma, motininei įmonei yra svarbu gauti visą reikiamą informaciją apie dukterinės įmonės veiklą. Tik gerai informuota motininė įmonė galės priimti sprendimus, kuriais bus tinkamai įgyvendintas įmonių grupės interesas.

Būtent todėl EMCA 15 skyriaus 10 skirsnyje yra numatyta speciali motininės įmonės teisė susipažinti su informacija dukterinės įmonės lygmeniu. Šiame skirsnyje yra nurodyta, jog motininės įmonės atitinkamas valdymo organas turi teisę gauti bet kokią dukterinės įmonės informaciją.

Tiesa, tas pats skirsnis nurodo ir du atvejus, kai aptariama teisė yra apribojama. Pirma, toks informacijos perdavimas pažeistų valstybės įstatymus, kurie yra taikomi dukterinei įmonei. Akivaizdu, kad šis pagrindas nesukelia daug neaiškumų, nes kaip ir bet koks kitas civilinių teisinių santykių subjektas, taip ir motininė įmonė turi laikytis įstatymų.

Tuo tarpu antras atvejis, kai yra ribojama motininės įmonės teisė susipažinti su informacija dukterinėje įmonėje, yra skirtas apsaugoti trečiuosius asmenis. O tiksliau komentuojuose skirsnyje yra nurodyta, kad aptariama motininės įmonės teisė negali būti įgyvendinta tais atvejais, jeigu dėl informacijos perdavimo būtų pažeistos trečiųjų asmenų teisės. Kyla klausimas, kas nagrinėjamu atveju yra laikomi trečiaisiais asmenimis?

Pažymėtina, kad nei pačiame EMCA 15 skyriaus 10 skirsnyje, nei minėto skirsnio komentare, nėra nurodyta, kas yra laikomi trečiaisiais asmenimis. Tačiau šio skirsnio EMCA komentare yra nurodoma, jog trečiųjų asmenų apsauga turėtų būti užtikrinama per EMCA 15 skyriaus 13 skirsnyje įtvirtinta įmonės galimybių doktriną¹²² (angl. *corporate opportunity doctrine*)¹²³.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad įmonės galimybių doktrina yra skirta apsaugoti dukterinės įmonės smulkiuosius akcininkus. Todėl manytina, kad ir pagal EMCA 15

¹²² Plačiau apie įmonės galimybių doktriną žiūrėti: 3.1.3

¹²³ EMC *European Model Company Act (EMCA)* [interaktyvus]. 2015 m. [žiūrėta 2016 m. vasario 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>>, p. 409.

skyriaus 10 skirsnį trečiaisiais asmenimis turėtų būti laikomi dukterinės įmonės smulkieji akcininkai.

2.5. Privalomojo akcijų pardavimo teisė

Privalomojo akcijų pardavimo teisė (angl. *squeeze-out right*) ES valstybėse įgyvendinama skirtingai. Vienose valstybėse tokia teise motininė įmonė gali naudotis neatsižvelgdama į tai, ar dukterinės įmonės vertybiniais popieriais leidžiama prekiauti viešai. Tuo tarpu kitose ES valstybėse tokia teise galima pasinaudoti tik dukterinėse įmonėse, kurių vertybiniais popieriais leidžiama prekiauti viešai¹²⁴.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuva priskiriama prie pastarųjų valstybių. Privalomojo akcijų pardavimo teisė yra įtvirtinta Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymo (toliau – VPI) 42 straipsnyje¹²⁵. Tačiau šia VPI nuostata galima pasinaudoti tik tokiose bendrovėse, kurių vertybiniais popieriais leista prekiauti rinkoje. Tai reiškia, kad uždarnosios akcinės bendrovės akcijoms šis institutas privalomai negali būti taikomas¹²⁶. Taigi Lietuvoje motininė įmonė galėtų pasinaudoti aptariama teise tik tuo atveju, kai dukterinė įmonė būtų akcinė bendrovė bei jos akcijomis būtų prekiaujama reguliuojamoje rinkoje¹²⁷.

Pažymėtina, jog EMCA 15 skyriaus 11 skirsnyje nustatyta speciali privalomojo akcijų pardavimo teisė, skirta įmonių grupėms¹²⁸. Šia teise galima pasinaudoti tiek listinguojamose, tiek nelinguojamose įmonėse. Šio skirsnio pirmoje dalyje yra nurodyta, kad motininė įmonė, kuri kontroliuoja daugiau nei 90 procentų dukterinės bendrovės akcijų ir balsų, turi teisę reikalauti, kad kiti dukterinės bendrovės akcininkai parduotų jiems nuosavybės teise priklausančias akcijas.

¹²⁴ Pažymėtina, kad visose ES valstybėse yra nustatyta privalomojo akcijų pardavimo teisė listinguojamose bendrovėse. ES valstybės narės turėjo nustatyti tokią teisę įgyvendindamos Įmonės perėmimo direktyvos 2004/25/EB nuostatas. Būtent minėtos direktyvos 15 straipsnyje yra nustatyta aptariama teisė. 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/25/EB dėl įmonių perėmimo pasiūlymų, OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 17 skyrius, 2 tomas 2, p. 20.

¹²⁵ Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas (nauja įstatymo redakcija nuo 2015 m. gruodžio 12 d.) (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2007, nr. 17-626.

¹²⁶ FRUZEROVA, Oksana. Privalomas akcijų pardavimas ir pirkimas – instituto esmė ir kai kurie probleminiai aspektai. *Teisė*, 2014, nr. 90, p. 110.

¹²⁷ Atkreiptinas dėmesys, kad nagrinėjamas privalomojo akcijų pardavimo institutas neturėtų būti painiojamas su CK 2 knygos 9 skyriuje įtvirtintu priverstiniu akcijų pardavimo institutu, kuris gali būti taikomas uždarosioms akcinėms bendrovėms. LAT yra nurodęs, kad privalomojo akcijų pardavimo teisės įgyvendinimas nesiejamas su smulkiųjų akcininkų nesąžiningumu ar veikimu priešingai juridinio asmens veiklos tikslams (kaip, pavyzdžiui, nustatyta CK 2.115 straipsnio 1 dalyje reglamentuojančioje panašų institutą – priverstinį akcijų pardavimą). Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. liepos 21 d. nutartis civilinėje byloje AB „Mineralinių ir cheminių produktų bendrovė EuroChem“ v. AB „Lifosa“, Nr. 3K-3-332/2011, kat.: 22.3.2.

¹²⁸ Atkreiptinas dėmesys, kad EMCA 11 skyriaus 34 skirsnyje yra įtvirtinta bendra nuostata, kurioje taip pat numatyta teisė reikalauti privalomojo akcijų pardavimo.

Taigi komentuojamas EMCA straipsnis nustato 90 procentų ribą, kuri turi būti pasiekta norint pasinaudoti komentuojama teise. Kyla klausimas, ar tokia riba yra tinkama?

Pasak P. H. Conac, rengiant nagrinėjamą EMCA skirsnį, buvo galimybė nustatyti ir 95 procentų ribą. Tačiau siekiant palengvinti integruotų įmonių grupių kūrimąsi, kurios užtikrintų didesnę ekonominę efektyvumą, buvo nuspręsta nustatyti 90 procentų ribą¹²⁹. Iš tiesų, 90 procentų riba yra įtvirtinta ir tam tikrų valstybių pozityviojoje teisėje. Pavyzdžiui, Danijoje¹³⁰, Čekijoje¹³¹. Kita vertus, kitose valstybėse numatyta 95 procentų riba. Tarkim, Nyderlanduose¹³², Vokietijoje¹³³, Lietuvoje.

Taigi ES valstybių nacionaliniai įstatymai nustato skirtingas ribas įgyvendinti minėtą teisę. Tačiau skirtingas ribų nustatymas buvo pasirinktas neatsitiktinai. Dar įgyvendinant Įmonių perėmimo direktyvos 15 straipsnio nuostatas, ES valstybės narėms buvo suteikta galimybė pasirinkti ne mažesnę kaip 90 procentų ir ne didesnę 95 procentų ribą. Tokia pasirinkimo laisvė buvo nustatyta siekiant užtikrinti, kad ES valstybės narės galėtų nusistatyti tinkamą ribą atsižvelgdamos į savo finansines rinkas¹³⁴.

Todėl manytina, kad ir EMCA 15 skyriaus 11 skirsnyje turėjo būti nustatyta galimybė pasirinkti ne mažesnę kaip 90 procentų ir ne didesnę 95 procentų ribą. Tokia EMCA nuostata būtų lankstesnė bei atitiktų ES valstybių narių interesus.

Tačiau, nepaisant to, kad EMCA numato kitokią ribą nei Lietuvoje taikoma listinguojamoms bendrovėms, manytina, kad privalomojo pardavimo teisės instituto perkėlimas į nacionalinę būtų naudingas Lietuvoje veikiančioms įmonių grupėms, kurių dukterinių įmonių teisinė forma yra uždaroji akcinė bendrovė.

Pirma, tai padėtų sumažinti išlaidas, susijusias su smulkiaisiais akcininkais dukterinėje įmonėje. Tarkim, dukterinės įmonės gautas pelnas galėtų būti skirtas investicijoms, o ne dividendų išmokėjimui¹³⁵. Antra, palengvėtų dukterinės įmonės

¹²⁹ CONAC, Pierre-Henri. The Chapter on Groups of Companies of the European Model Company Act (EMCA). *European Company and Financial Law Review*, 2016, volume 13, issue 2, p. 309.

¹³⁰ Danijos bendrovių įstatymo 70 straipsnyje. Danijos bendrovių įstatymas, 2010 m. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 14 d.]. Prieiga per internetą: <https://danishbusinessauthority.dk/sites/default/files/danish_companies_act.pdf>.

¹³¹ Čekijos Respublikos komercinių bendrovių įstatymo 375 straipsnyje.

¹³² Pažymėtina, kad Nyderlanduose tokia teise galima pasinaudoti tiek listinguojamose, tiek nelistinguojamose įmonėse. HOPT, Klaus; WYMEERSCH, Eddy. *Capital Market and Company Law*. Oxford: Oxford University Press, 2005, p. 595.

¹³³ Vokietijos akcinių bendrovių įstatymo 327 a straipsnyje.

¹³⁴ Report of High Level Group of Company Law Experts on issues related to takeover bids [interaktyvus]. 2002 [žiūrėta 2016 m. vasario 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/takeoverbids/2002-01-hlg-report_en.pdf>, p. 66.

¹³⁵ FERRARINI, Guido, *et al.* Reforming Company and Takeover Law in Europe. Oxford: Oxford University Press, 2004, p. 636. Iš: RHO, Hyeok-Joon. New Squeeze-Out Devices as a Part of Corporate Law Reform in Korea: What Type of Device is Required for a Developing Economy [interaktyvus]. *Boston*

valdymas. Pavyzdžiui, pagal ABI 29 straipsnį motininės įmonės raštiški sprendimai būtų prilyginami visuotinio akcininko susirinkimo sprendimams. Trečia, pasinaudojus komentuojama teise, nebeliktų galimybės kilti akcininkų ginčams¹³⁶. Motininė įmonė būtų vienintelė bendrovės akcininkė.

Kita vertus, aptariamo EMCA instituto įgyvendinimas Lietuvoje turėtų užtikrinti ir smulkiųjų akcininkų apsaugą. Todėl kitas svarbus aspektas, kurį būtina aptarti, yra privalomojo akcijų pardavimo kainos nustatymo tvarka.

Taigi, pagal EMCA 15 skyriaus 1 dalį motininė įmonė, kontroliuodama daugiau nei 90 procentų dukterinės įmonės akcijų ir balsų, turi teisę pareikalauti įsigyti smulkiųjų akcininkų akcijas. Tokiu atveju motininė įmonė turi pateikti kitiems akcininkams pranešimą, laikantis taisyklių, taikomų pranešimui apie visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimą, per keturias savaites perleisti akcijas motininei įmonei.

Pažymėtina, kad pagal EMCA komentuojamo skirsnio 2 dalį būtent minėtame pranešime ir turi būti nurodytos išpirkimo sąlygos ir išpirkimo kainos nustatymas. Taip pat turi būti nurodoma, kad, nepavykus susitarti dėl išpirkimo kainos, šią kainą nustatys teismo, kurio teritorijoje yra bendrovės registruota buveinė, paskirtas ekspertas. Taigi, EMCA leidžia pačioms šalims susitarti dėl akcijų pardavimo kainos nustatymo bei papildomai nustato smulkiems akcininkams apsaugą tais atvejais, kai nepavyksta susitarti.

Tačiau nei EMCA komentuojamas skirsnis, nei EMCA komentaras nenurodo, kaip turi būti nustatoma išpirkimo kaina. Kita vertus, kaip teisingai nurodo P. H. Conac, EMCA 15 skyriaus 11 skirsnio nuostatos gali būti taikomos sistemiškai su EMCA 11 skyriaus 34 skirsniu¹³⁷. Šiame skirsnyje yra nustatyta bendra norma, kuri numato teisę reikalauti privalomojo akcijų pardavimo. Šio skirsnio 2 dalyje yra nurodyta, kad tais atvejais, kai privalomas akcijų išpirkimas yra susijęs su įmonės perėmimo pasiūlymu, kuris reguliuojamas pagal atitinkamos valstybės vertybinių popierių įstatymą, tai privalomojo akcijų pardavimo kaina nustatoma pagal šio įstatymo nuostatas, išskyrus atvejus, kai smulkieji akcininkai prašo, kad kainą nustatytų ekspertas. Tai reiškia, kad Lietuvos kontekste įmonių grupėse, kuriose dukterinės įmonės yra listinguojamos

University International Law Journal, 2010, Volume 29(41) [žiūrėta 2017 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.bu.edu/ilj/files/2014/05/Rho_41-78.pdf>, p. 51.

¹³⁶ KREBS, Christian A. Freeze-Out Transactions in Germany and the U.S: A Comparative Analysis [interaktyvus]. *German Law Journal*, 2012, volume 13, no. 8 [žiūrėta 2017 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą:

<https://static1.squarespace.com/static/56330ad3e4b0733dcc0c8495/t/56b29e5586db4396b83ffd62/1454546517838/GLJ_Vol_13_No_08_Krebs.pdf>, p. 944.

¹³⁷ CONAC, Pierre-Henri. The Chapter on Groups of Companies of the European Model Company Act (EMCA). *European Company and Financial Law Review*, 2016, volume 13, issue 2, p. 308.

bendrovės, akcijų kaina būtų nustatoma pagal VPI nuostatas. Tačiau, kaip kaina turėtų būti nustatoma įmonių grupėse, kurių dukterinės įmonės vertybiniais popieriais nėra prekiaujama viešai?

Manytina, kad tokiu atveju turėtų būti vadovaujama teisingos kainos principu. Smulkusis dukterinės įmonės akcininkas turi turėti galimybę savo akcijas parduoti ne už bet kokią, o už teisingą kainą¹³⁸.

Tačiau dažnai smulkiąjam akcininkui gali būti sudėtinga nustatyti, ar motininės įmonės siūloma akcijų pirkimo kaina yra teisinga. Todėl akcijų išpirkimo kainą turėtų nustatyti nepriklausomas turto vertintojas teisės aktų reglamentuojančių turto vertinimą tvarka¹³⁹. Be to, siekiant tinkamai apsaugoti smulkiųjų akcininkų interesus, išpirkimo kaina turėtų būti ne mažesnė už akcijų rinkos vertę.

Kita vertus, tam tikrais atvejais teisinga kaina gali skirtis nuo akcijų rinkos vertės. Pavyzdžiui, tam tikrais atvejais motininė įmonė gali piktnaudžiauti rinka, neatskleisti svarbios informacijos dukterinės įmonės smulkiesiems akcininkams. Todėl manytina, kad nustatydamas akcijų pardavimo kainą, turto vertintojas turėtų vadovautis ir Lietuvos teisingos kainos nustatymo gairėmis¹⁴⁰, pagal kurias akcijų kaina nustatoma ne vien tik atsižvelgdamas į akcijų rinkos vertę.

Apibendrintai galima teigti, kad nepaisant to, kad EMCA 15 skyriaus 11 skirsnyje nėra nustatyta ES valstybėms narėms galimybė pasirinkti procentų ribą, kuri turi būti pasiekta siekiant pasinaudoti privalomojo akcijų pardavimo teise, o yra nurodyta konkreti 90 procentų riba. Manytina, jog minėtos nuostatos įgyvendinimas Lietuvoje palengvintų įmonių grupės valdymą bei sumažintų įmonių grupės išlaidas. Tačiau įgyvendinant tokią EMCA nuostatą kartu turėtų būti užtikrinta dukterinės įmonės smulkiųjų akcininkų apsauga. Būtent per tai, kad akcijos galėtų būti privalomai parduodamos tik už teisingą kainą.

¹³⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 17 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymo 19 straipsnio 1 dalies (2001 m. gruodžio 17 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Panevėžio miesto apylinkės teismo prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymo 16 straipsnio 2 dalis (2001 m. gruodžio 17 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2006, nr. 8-284.

¹³⁹ Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymas (nauja įstatymo redakcija nuo 2012 m. gegužės 1 d.) (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1999, nr. 52-1672.

¹⁴⁰ Pažymėtina, kad šiuo metu gairės yra taikomos tik listinguojamoms įmonėms. Lietuvos banko Priežiūros tarnybos direktoriaus 2013 m. rugsėjo 24 d. sprendimu Nr. 241-200 patvirtintos Teisingos akcijų kainos nustatymo gairės [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.lb.lt/paieska>>.

3. ĮMONIŲ GRUPĖS AKCININKŲ IR KREDITORIŲ APSAUGA EMCA IR LIETUVOS KONTEKSTE

Įmonių grupės struktūros egzistavimas, bendras įmonių grupės intereso pripažinimas, privalomasis akcijų pardavimas bei motininės įmonės teisės tiek duoti nurodytus dukterinės įmonės valdymo organams, tiek susipažinti su informacija dukterinės įmonės lygmenyje yra veiksniai, kurie suteikia galimybę motininei įmonei efektyviai valdyti įmonių grupę.

Visgi, tie patys veiksniai gali lemti, kad bus pažeistos įmonių grupės akcininkų bei kreditorių teisės. Iš tiesų, tikslas reglamentuoti įmonių grupių veiklą Lietuvoje neturėtų susilpninti nei akcininkų, nei kreditorių interesų apsaugos. Atvirkščiai jis turėtų užtikrinti pusiausvyrą tarp skirtingų interesų grupių. Todėl šioje magistro dalyje bus analizuojama, su kokiomis problemomis susiduria įmonių grupės akcininkai bei kreditoriai pagal dabartinį Lietuvos reglamentavimą bei vertinama, ar atitinkamų EMCA nuostatų įgyvendinimas Lietuvoje, išspręstų rastas problemas.

3.1. Akcininkų apsauga

Tradiciskai pripažįstama, kad akcija savininkui suteikia teisių triadą, teisę dalyvauti valdant bendrovę, teisę gauti pelno dalį dividendo forma ir teisę į likviduojamos bendrovės turto dalį. Tuo tarpu kitos akcininko teisės laikomos pagalbinėmis, tarkim, teisė į informaciją, visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimo iniciatyvos teisė¹⁴¹. Tačiau kai tik bendrovė praranda autonomiškumą ir tampa įmonių grupės nare, akcininkui įgyvendinti savo teises tampa sudėtingiau.

Pirma, teisė gauti paskirstomą bendrovės turtą¹⁴². Pažymėtina, kad įmonių grupė yra tarsi tam tikra vidaus rinka (angl. *internal market*), kurioje motininė įmonė nuolat persikrsto bei tvarko dukterinių įmonių finansinius išteklius, siekdama maksimizuoti investicijų grąžą. Todėl tam tikrais atvejais, net kai dukterinė įmonė ir veikia pelningai, motininė įmonė gali nuspręsti neišmokėti dividendų. Tokiu atveju gali būti pažeisti smulkiųjų akcininkų interesai¹⁴³.

¹⁴¹ MIKALONIENĖ, Lina. Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2015, p. 54, 57.

¹⁴² Pažymėtina, kad tiek teisė gauti pelno dalį veiklą vykdančioje bendrovėje, tiek teisė į likviduojamos bendrovės turto dalį veiklą baigiančioje bendrovėje, yra akcininko teisės gauti paskirstomą bendrovės turtą atskiros formos. *Ibid.*, p. 54.

¹⁴³ ANTUNES, Jose Engracia. *Liability of Corporate Groups. Autonomy and Control in Parent-Subsidiary Relationships in US, German and EU Law. An International and Comparative Perspective*. Denver, The Netherlands: Kluwer Law and Taxation Publishers, 1994, p. 89.

Antra, teisė dalyvauti bendrovės valdyme¹⁴⁴. Dukterinėje įmonėje visuotinio akcininkų susirinkimo metu priimami sprendimai yra labiau deklaratyvus, nes dažniausiai tikrieji sprendimai jau būna priimti motininės įmonės. Todėl dažnai akcininkų balsavimo teisė tampa beprasmis gestas¹⁴⁵.

Trečia, teisė į informaciją. Tik būdamas gerai informuotas apie bendrovę ir jos veiklą, akcininkas gali nuspręsti, ar įsigyti išleidžiamų naujų akcijų, ar parduoti turimas akcijas¹⁴⁶. Pažymėtina, kad įmonių grupėse įgyvendinti teisę į informaciją yra gerokai sudėtingiau. Pavyzdžiui, dukterinės įmonės akcininkui nepakanka informacijos vien tik apie dukterinės įmonės veiklą, kad galėtų priimti tinkamą investicinį sprendimą. Dukterinės įmonės veiklos efektyvumas priklauso nuo visos įmonių grupės, todėl tik žinodamas visos įmonės grupės padėtį, akcininkas galėtų priimti tinkamą sprendimą.

Atkreiptinas dėmesys, kad įmonių grupėse gali būti pažeidžiamos ne tik dukterinių įmonių akcininkų teisės, bet ir motininės įmonės akcininkų teisės. Todėl toliau bus kalbama tiek apie motininės įmonės akcininkų apsaugą, tiek apie dukterinių įmonių akcininkų apsaugą.

3.1.1. Motininės įmonės akcininkų teisė į informaciją

Pažymėtina, kad ilgą laiką pagrindinis dėmesys buvo skiriamas dukterinės įmonės akcininkų bei įmonių grupės kreditorių apsaugai. Ir tik XX a. aštuntajame dešimtmetyje buvo pastebėta, kad įmonių grupės struktūra gali sukelti žalos ir motininės įmonės akcininkams, ypač tais atvejais, kai yra smulkiųjų akcininkų¹⁴⁷.

Galima išskirti tokius du atvejus, kai tikėtina, kad yra grėsmė, jog bus pažeidžiami motininės įmonės smulkiųjų akcininkų interesai.

¹⁴⁴ Ši teisė gali būti suprantama siaurąja ir plačiąja prasme. Siaurąja prasme akcininko teisė dalyvauti valdant bendrovę siejama su visuotiniu akcininkų susirinkimu. Plačiąja prasme akcininko teisė dalyvauti valdant bendrovę neapsiriboja vien tik visuotiniu akcininkų susirinkimu. Tai papildomi teisiniai svertai kontroliuoti bendrovės veiklą. MIKALONIENĖ, Lina. *Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2015, p. 55.

¹⁴⁵ ANTUNES, Jose Engracia. *Liability of Corporate Groups. Autonomy and Control in Parent-Subsidiary Relationships in US, German and EU Law. An International and Comparative Perspective*. Denventer, The Netherlands: Kluwer Law and Taxation Publishers, 1994, p. 89.

¹⁴⁶ MIKALONIENĖ, Lina. *Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2015, p. 59.

¹⁴⁷ LOBBE, Marc. Corporate Groups: Competences of the Shareholders' Meeting and Minority Protection – the German Federal Court of Justice's recent Gelatine and Macrotron Cases Redefine the Holz Müller Doctrine [interaktyvus]. *German Law Journal*, 2004, no. 9[žiūrėta 2017 m. vasario 02 d.]. Prieiga per internetą:

<https://static1.squarespace.com/static/56330ad3e4b0733dcc0c8495/t/56b92c15ab48def04c005260/1454976022060/GLJ_Vol_05_No_09_Loebbe.pdf>, p. 1059.

Pirma, tam tikra svarbi motininės įmonės veikla yra perkeliama į dukterinę įmonę, kurios akcininkais nėra motininės įmonės smulkieji akcininkai. Tokiu atveju yra susilpninama šių akcininkų padėtis, nes dukterinėje įmonėje galės būti priimami sprendimai, kuriems motininės įmonės smulkieji akcininkai įprastai nebūtų pritarę.

Deja, bet EMCA nepateikia sprendimo būdo šiai problemai išspręsti. Visgi, darbo autoriaus nuomone, ši problema taip pat turi būti sprendžiama, tačiau atsižvelgiant į tai, kad šiame darbe pagrindinis dėmesys skiriamas EMCA nuostatų analizei, šios problemos sprendimo būdai nėra toliau nagrinėjami, todėl aiškinantis, kaip tokią problemą būtų galima išspręsti, klausimas ir toliau lieka atviras¹⁴⁸.

Antra, įmonių grupės struktūra suteikia galimybę apriboti informacijos prieinamumą motininės įmonės smulkiesiems akcininkams. Tarkim, pagal dabartinį ABĮ reguliavimą tiek teise pateikti įmonei iš anksto klausimų, tiek teise gauti informaciją gali pasinaudoti tik tas asmuo, kuris yra tos įmonės akcininkas. Tai reiškia, kad motininės įmonės akcininkui gali būti nesuteikta tam tikra informacija apie dukterinės įmonės veiklą nurodant, jog dukterinė įmonė yra atskira, savarankiška įmonė, o informacijos prašantis akcininkas nėra dukterinės įmonės akcininkas.

Tuo tarpu EMCA 15 skyriaus 12 skirsnyje yra nustatyta, kad įmonių grupės santykiams, įskaitant santykius su įmonėmis, kurios anksčiau priklausė grupei, taikoma teisė susipažinti su informacija bei teisė prašyti specialaus tyrimo¹⁴⁹.

Pažymėtina, kad EMCA 15 skyriaus 12 skirsnyje nustatyta motininės įmonės akcininkų teisė susipažinti su informacija, detalizuojama EMCA 11 skyriaus 23 skirsnyje.

¹⁴⁸ Galima tik paminėti, kad Vokietijos teismų praktikoje yra suformuota *Holzmüller* doktrina, kurios atsiradimas siejamas su *Holzmüller* byla. Tai buvo viena pirmųjų bylų, kurioje buvo sprendžiamas klausimas dėl motininės įmonės smulkiųjų akcininkų apsaugos. Šioje byloje Vokietijos Aukščiausiasis Teismas (toliau – BGH) nurodė, kad perkėlus pagrindinį motininės įmonės turtą į dukterinę įmonę, buvo susilpninta motininės įmonės akcininkų padėtis. Akcininkai neteko galimybės spręsti svarbiausių klausimų, susijusių su pagrindiniu turtu. Aptariamoje byloje BGH išaiškino, kad motininė įmonė, nusprenddama didinti dukterinės įmonės kapitalą, turės gauti ir savo visuotinio akcininkų susitikimo pritarimą. Tačiau toks pritarimas nėra būtinas visais atvejais, kai sprendimui priimti dukterinėje įmonėje yra nustatyta kvalifikuota balsų dauguma. Visgi, *Holzmüller* byla buvo sulaukė ir nemažai kritikos, kad BGH nenurodė aiškių principų, kurie padėtų atskirti, kokiais atvejais yra būtinas motininės įmonės visuotinio akcininkų susirinkimo pritarimas. LOBBE, *Marc*. Corporate Groups: Competences of the Shareholders' Meeting and Minority Protection – the German Federal Court of Justice's recent *Gelatine* and *Macrotron* Cases Redefine the *Holzmüller* Doctrine [interaktyvus]. *German Law Journal*, 2004, no. 9 [žiūrėta 2017 m. vasario 02 d.]. Prieiga per internetą: <https://static1.squarespace.com/static/56330ad3e4b0733dcc0c8495/t/56b92c15ab48def04c005260/1454976022060/GLJ_Vol_05_No_09_Loebbe.pdf>, p. 1059. Pažymėtina, kad daugiau aiškumo *Holzmüller* doktrinai suteikė BGH teismo sprendimai *Gelatine 1* ir *Gelatine 2* bylose. Šiose bylose teismas nurodė, kad turi būti gautas motininės įmonės visuotinio akcininkų susirinkimo pritarimas tais atvejais, kai sprendimas turės įtakos didžiajai daliai motininės įmonės turtui bei motininės įmonės akcininkų teisėms. KRAAKMAN, Reinier, *et al.* *The Anatomy of Corporate Law A Comparative and Functional Approach*. Third ed. Oxford: Oxford University Press, 2017. p. 200.

¹⁴⁹ Atkreiptinas dėmesys, kad EMCA 15 skyriaus 12 skirsnyje numatyta motininės įmonės akcininkų teisė prašyti specialaus tyrimo bus nagrinėjama kartu su EMCA 15 skyriaus 14 skirsniu, kuriame nustatyta dukterinės įmonės akcininkų teisė reikalauti specialaus tyrimo.

Šio skirsnio 1 dalyje yra nurodyta, kad įmonės valdymo organas turi atsakyti į akcininko pateiktus klausimus, nusprendus, kad tokios informacijos atskleidimas nepadarys jokios materialios žalos įmonei¹⁵⁰. Taigi kiekvienu atveju valdymo organas turi nuspręsti, ar atskleisti tam tikrą informaciją akcininkui. Manytina, kad tokia nuostata yra teisinga, nes nesant galimybės atsisakyti teikti informaciją galėtų būti padaryta neproporcingai didelė žala bendrovei. Todėl plačios diskrecijos suteikimas valdymo organams padeda užtikrinti bendrovės verslo interesų apsaugą.

Kita vertus, EMCA 11 skyriaus 23 skirsnio 4 dalyje yra nurodyta, jeigu bendrovė atsisako pateikti informaciją į pateiktus klausimus, tai akcininkas turi teisę kreiptis į teismą. Jeigu teismas nustato, kad nėra jokio pagrįsto pagrindo atsisakyti teikti informaciją, jis įpareigoja bendrovę pateikti prašomą informaciją. Taigi minėta nuostata apsaugo akcininkus nuo nepagrįsto atsisakymo teikti informaciją.

Atkreiptinas dėmesys, kad EMCA 11 skyriaus 23 skirsnio 5 dalis yra specialiai skirta įmonių grupės atžvilgiu. Šioje dalyje yra nurodyta, kad tais atvejais, kai bendrovė priklauso bendrovių grupei, prievolė teikti informaciją taip pat galioja ir bendrovės santykiams su kitomis bendrovėmis. Jei bendrovė yra motininė bendrovė arba tiesiogiai ar netiesiogiai kontroliuoja kitą bendrovę, prievolė teikti informaciją taip pat galioja ir grupės finansinėms ataskaitoms bei informacijai apie dukterinės įmonės veiklą. Kitaip tariant, komentuojamo straipsnio 5 dalyje yra nustatyta motininės įmonės akcininkų teisė gauti informaciją apie dukterinės įmonės veiklą.

Būtent minėta teise ir siekiama užtikrinti, kad nebūtų pagrindo atsisakyti teikti informacijos motininės įmonės akcininkui apie įmonių grupę vien tik todėl, kad atitinkama informacija randasi dukterinėje įmonėje¹⁵¹. Todėl taikant EMCA 11 skyriaus 24 skirsnio nuostatas, motininės įmonės akcininkas turėtų teisę reikalauti tam tikros informacijos ir apie dukterinę įmonę, o jos negavęs, kreiptis į teismą.

Apibendrinant galima teigti, kad EMCA 11 skyriaus 24 skirsnis užtikrina tiek motininės įmonės akcininkų, tiek pačios motininės įmonės interesų apsaugą. Vienu vertus – suteikiama teisė bet kuriam motininės įmonės akcininkui kreiptis informacijos tiek apie motininės įmonės veiklą, tiek dukterinės įmonės veiklą. Kita vertus, yra nustatyta plati

¹⁵⁰ Pažymėtina, kad EMCA 11 skyriaus 23 skirsnio nuostatos buvo rengiamos atsižvelgiant į EB Akcininkų teisių direktyvos 9 straipsnį. 2007 m. liepos 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2007/36/EB dėl naudojimosi tam tikromis akcininkų teisėmis bendrovėse, kurių akcijos įtrauktos į prekybą reguliuojamoje rinkoje, OL 2007 L 184, p. 1 – 17.

¹⁵¹ EMC *European Model Company Act (EMCA)* [interaktyvus]. 2015 [žiūrėta 2016 m. spalio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>>, p. 409.

diskrecija motininės įmonės valdymo organams, kad nebūtų pažeisti motininės įmonės interesai.

3.1.2. Įmonių grupės akcininkų teisė reikalauti įmonės veiklos tyrimo

Be teisės susipažinti su informacija, EMCA 15 skyriaus 12 skirsnyje yra nustatyta motininės įmonės akcininkų teisė reikalauti įmonės veiklos tyrimo¹⁵². Pažymėtina, kad tokia pati teisė yra numatyta ir dukterinės įmonės akcininkams. EMCA 15 skyriaus 14 skirsnyje yra nurodyta, jog dukterinės įmonės akcininkai turi teisę reikalauti, kad įmonės veiklos tyrimas būtų atliekamas pagal EMCA 15 skyriaus 12 skirsnyje nurodytas sąlygas. Atsižvelgiant į tai, kad pagal EMCA, tiek motininės, tiek dukterinės įmonės akcininkams yra suteikiama toki pati teisė, toliau aptariama teisė bus analizuojama visos įmonių grupės akcininkų atžvilgiu.

Pažymėtina, kad EMCA 15 skyriaus 12 skirsnyje nustatyta teisė reikalauti įmonės veiklos tyrimo yra detalizuojama EMCA 11 skyriaus 32 skirsnyje, kurio 1 dalyje nurodyta, kad bendrovės akcininkas arba akcininkai gali pateikti pasiūlymą visuotiniam akcininkų susirinkimui dėl specialiojo tikrintojo, kuris įvertintų konkrečią bendrovės veiklą ir parengtų ataskaitą apie jos pasekmes bendrovei ir jos akcininkams bei jos atitikimą teisės aktams ir gerajai verslo praktikai.

Įdomu yra tai, kad tokios teisės įgyvendinimas Lietuvoje nebūtų visiškai nauja priemonė, kuria siekiama užtikrinti akcininkų interesus. Panaši teisė buvo numatyta ABĮ, galiojusio iki 2001 m. liepos 1 d.¹⁵³. Šio įstatymo 16 straipsnio 8 dalyje buvo numatyta, jog akcininkai, kurių turimų akcijų nominali vertė ne mažesnė kaip 1/10 įstatinio kapitalo, turi teisę skirti ekspertą (ekspertų grupę) bendrovės veiklai ir apskaitos dokumentams patikrinti. Taigi, kitaip nei EMCA 11 skyriaus 32 skirsnyje numatyta teisė, ABĮ 16 straipsnis numatė galimybę skirti ekspertą, o ne pateikti pasiūlymą dėl eksperto skirimo¹⁵⁴. Visgi dabartiniame ABĮ tokia teisė nėra numatyta.

¹⁵² Teisė reikalauti specialaus tyrimo yra numatyta ir tam tikrų valstybių įstatymuose. Tarkim, Švedijos bendrovių įstatymo 10 skyriaus nuostatos reglamentuoja specialaus tyrimo tvarką. Švedijos bendrovių įstatymas, 2006 m. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://law.au.dk/fileadmin/www.asb.dk/omasb/institutter/erhvervsjuridiskinstitut-skjultforgoogle/EMCA/NationalCompaniesActsMemberStates/Sweden/THE_SWEDISH_COMPANIES_ACT.pdf>.

¹⁵³ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (negaliojantis). *Valstybės žinios*, 1994, nr. 55-1046.

¹⁵⁴ Pažymėtina, kad 1998 m. ABĮ 16 straipsnio 8 dalis buvo papildyta nurodant, kokiais tikslais tokia teise galima pasinaudoti. Tarkim, nustatant, ar nėra nemokumo ar tyčinio bankroto požymių, ar nešvaistomas bendrovės turtas, nesudaromi nuostolingi sandoriai, nepažeidžiamos akcininkų teisės, įskaitant ir nepagrįstą darbo užmokesčio išmokėjimą. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1998, nr. 36-961.

Kita vertus, Lietuvos CK antros knygos X skyriaus nuostatos yra skirtos reguliuoti juridinio asmens veiklos tyrimo procedūrą. Pažymėtina, kad CK 2.124 straipsnio pagrindu, akcininkas ar akcininkai, kurių turimų ar valdomų akcijų nominali vertė yra ne mažesnė kaip 1/10 įstatinio kapitalo, turi teisę prašyti teismo paskirti ekspertus, kurie išsirtų, ar juridinis asmuo, juridinio asmens valdymo organai ar jų nariai veikė tinkamai.

Tuo tarpu EMCA 11 skyriaus 32 skirsnio 2 dalyje yra nurodyta, jog tais atvejais, kai visuotinis akcininkų susirinkimas atsisako skirti specialųjį tikrintoją, kurio reikalauja akcininkas (ai), akcininkai, kuriems priklauso ne mažiau kaip 1/10 akcijų, gali kreiptis į teismą su prašymu nurodyti bendrovei skirti specialųjį tikrintoją, kaip to reikalauja akcininkas (-ai).

Taigi, tiek EMCA nustatyta įmonės veiklos tyrimo tvarka, tiek Lietuvos CK antros knygos X skyriuje nustatyta juridinio asmens veiklos tyrimas turi tam tikrų panašumų. Pirma, kreiptis į teismą gali tik tie akcininkai, kurie turi arba valdo atitinkamą akcijų skaičių. Antra, tiek vienu, tiek kitu atveju teismas spręš klausimą, ar skirti ekspertą, kuris atliktų atitinkamą tyrimą.

Kita vertus, skiriasi kreipimosi į teismą sąlygos. CK numatytas juridinio asmens veiklos tyrimas pradedamas tik tais atvejais, kai teismui yra pagrindas manyti, kad juridinis asmuo, juridinio asmens valdymo organai ar jų nariai netinkamai veikė¹⁵⁵. Tuo tarpu, kaip minėta, pagal EMCA 11 skyriaus 32 skirsnį, tokio reikalavimo nėra, pakanka vien to fakto, jog visuotinis akcininkų susirinkimas atsisakė skirti tikrintoją.

Taigi, EMCA 11 skyriaus 32 skirsnyje nustatytas įmonės veiklos tyrimas bei CK antros knygos X skyriuje numatytas juridinio asmens veiklos tyrimas turi panašumų bei skirtumų. Visgi natūraliai kyla klausimas, ar minėtų procedūrų paskirtis nėra tokia pati?

Iš tiesų, tai abiejų tyrimų atveju yra siekiama tokio paties tikslo – užtikrinti akcininko teisę į informaciją pagal specialią procedūrą. Tačiau minėtos procedūros yra paremtos skirtingomis koncepcijomis¹⁵⁶. EMCA 11 skyriaus 32 skirsnio nustatyta koncepcija apsiriboja viena juridinio asmens veiklos tyrimo stadija – informacijos surinkimu bei atskleidimu.

Tuo tarpu CK antros knygos X skyriuje buvo įtvirtinta kitokia koncepcija. Juridinio asmens veiklos tyrimą sudaro dvi stadijos – informacijos surinkimo, neteisėtų veiksmų,

¹⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Beltateksas“ v. UAB „Sarteksas“ ir A. K., Nr. 3K-3-341-611/2016, kat.: 2.2.2.11.

¹⁵⁶ Pažymėtina, kad plačiau apie teisę į informaciją pagal specialią procedūrą bei galimas šios procedūros koncepcijas galima žiūrėti: MIKALONIENĖ, Lina. *Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2015, p. 168 – 170.

blogo valdymo fakto pripažinimo ir CK 2.131 straipsnio 1 dalyje nustatytų priemonių taikymo¹⁵⁷.

Kitaip tariant, įgyvendinus EMCA 11 skyriaus 32 skirsnio nuostatą Lietuvoje, tokios pačios teisės įgyvendinimas būtų užtikrintas dviem skirtingom koncepcijom. Visgi, tokiu atveju galėtų kilti grėsmė, kad toks teisinis reguliavimas taptų perteklinis. Todėl, darbo autoriaus nuomone, siekiant didesnio teisinio aiškumo, EMCA 15 skyriaus 12 bei 14 skirsnio įgyvendinimas Lietuvoje turėtų būti atliktas tik atsižvelgiant į dabartinę juridinio asmens veiklos tyrimo koncepciją, kuri nustatyta CK 2.124 – 2.131 straipsniuose.

Visgi kyla klausimas, kaip tinkamai įgyvendinti EMCA 15 skyriaus 12 bei 14 skirsnyje numatytą įmonių grupės akcininkų teisę reikalauti, kad įmonės veiklos tyrimas apimtų visą įmonių grupės veiklą?

Minėta, kad dabartinis Lietuvos įmonių veiklos tyrimas yra sukurtas Nyderlandų civilinio kodekso pagrindu. Pažymėtina, kad Nyderlandų civilinio kodekso (toliau – Nyderlandų CK)¹⁵⁸ 2 knygos 351 straipsnis yra skirtas nustatyti ekspertų teises. Tuo tarpu Lietuvoje juridinio asmens veiklos tyrimo eksperto teisės yra nurodomos Lietuvos CK 2.128 straipsnyje. Sistemiskai analizuojant Nyderlandų CK 2 knygos 351 straipsnį bei Lietuvos CK 2.128 straipsnį, pastebėtina, jog dauguma Nyderlandų CK 2 knygos 351 straipsnio nuostatų buvo perkeltos į Lietuvos CK 2.128 straipsnį. Tačiau Nyderlandų CK 2 knygos 351 straipsnio 2 dalies nuostata¹⁵⁹, kurioje nurodoma, jog atlikdamas konkrečios įmonės veiklos tyrimą, ekspertas turi teisę reikalauti tam tikros informacijos, dokumentų ir iš artimai susijusios įmonės nebuvo perkelta į Lietuvos CK 2.128 straipsnį.

Manytina, kad šios Nyderlandų CK nuostatos įgyvendinimas Lietuvoje ne tik kad atitiktų Lietuvoje esančią juridinio asmens veiklos tyrimo koncepciją, bet ir sėkmingai

¹⁵⁷ Pažymėtina, kad šis Lietuvos CK numatytas įmonių veiklos tyrimo institutas yra perimtas iš Nyderlandų civilinio kodekso. BAKANAS, A., *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Antroji knyga. Vilnius: Justitia, 2002, p. 247.

¹⁵⁸ Nyderlandų civilinis kodeksas, 1992 m. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook022.htm>>.

¹⁵⁹ Pažymėtina, kad tokia nuostata sėkmingai įgyvendinama Nyderlandų juridinio asmens veiklos tyrimo praktikoje. Pavyzdžiui, Zinkwit tyrime buvo keliamas klausimas, ar motininė įmonė (VM KMZM) nepažeidė dukterinės įmonės (KMZM NV) smulkiųjų akcininkų interesų. Dukterinė įmonė (KMZM NV) pardavė savo vertingiausią dukterinę įmonę (Trimetal). Įgyvendindama motininės įmonės (VM KMZM) nurodymus, už pardavimą gautas pajamas dukterinė įmonė (KMZM NV) paskolino kitai įmonių grupei (AUM group), kurios nare taip pat yra motininė įmonė (VM KMZM). Suteiktos paskolos vertė buvo didesnė nei 75 procentai visos dukterinės įmonės (KMZM NV) vertės. Esant tokioms aplinkybėms dukterinės įmonės (KMZM NV) smulkieji akcininkai reikalavo, kad motininė įmonė nurodytų priežastis kodėl buvo nuspręsta suteikti tokio dydžio paskolą. Taigi šiame tyrime dukterinės įmonės smulkieji akcininkai turėjo teisę kreiptis dėl veiklos tyrimo pradėjimo ne tik taip užtikrindami savo interesų apsaugą, bet ir kartu įgyvendindami teisę į informaciją. DOORMAN, A; TIMMERMAN, L. Rights of minority shareholders in the Netherlands [interaktyvus]. *Default journal*, 2002 [žiūrėta 2016 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.rug.nl/research/portal/files/3038170/minorityshh.pdf>>, p. 91-92.

užtikrintų EMCA 15 skyriaus 12 bei 14 skirsnyje numatytą teisę reikalauti, kad įmonės veiklos tyrimas apimtų visą įmonių grupės veiklą. Kitaip tariant, įgyvendinus Nyderlandų CK 2 knygos 351 straipsnio 2 dalies nuostatą Lietuvoje, ekspertas turėtų teisę gauti reikiamą informaciją iš visos įmonių grupės įmonių. Tarkim, atlikdamas tyrimą dukterinėje įmonėje, jis galėtų reikalauti tyrimui aktualių dokumentų ir iš motininės įmonės. Taigi, aptariamoms Nyderlandų CK nuostatos perkėlimas į Lietuvos CK 2.128 straipsnį išplėstų juridinio asmens veiklos tyrimo ribas ir kitų įmonių grupės įmonių atžvilgiu, taip užtikrinant didesnę įmonių grupės akcininkų apsaugą.

3.1.3. Įmonės galimybių doktrina

Tradiciškai įmonės galimybių doktrina (angl. *corporate opportunity doctrine*¹⁶⁰) yra skirta apsaugoti įmonės interesus nuo tokių atvejų, kai valdymo organo nariai ar narys pasinaudoja tam tikra verslo galimybe, kuria būtų galėjusi pasinaudoti pati įmonė¹⁶¹.

Būtent tokia samprata yra nustatyta EMCA 9 skyriaus 6 skirsnyje, kuriame yra nurodyta, kad tais atvejais, kai direktorius atsiduria tokioje situacijoje, kai kyla interesų konfliktas, direktorius nei savo asmeninei naudai, nei trečiųjų asmenų naudai negali pasinaudoti atsiradusia verslo galimybe tol, kol negauna nesuinteresuotų direktorių arba visuotinio akcininkų susirinkimo pritarimo.

Tuo tarpu EMCA 15 skyriaus 13 skirsnyje yra aptariamas specialus galimybių doktrinos taikymas. Šio skirsnio nuostatos yra skirtos įmonių grupėms, kuriose dukterinė įmonė nėra visiškai priklausoma nuo motininės įmonės, dukterinėje įmonėje yra smulkiųjų akcininkų. Tokiu atveju motininei įmonei yra draudžiama tiek tiesiogiai, tiek per kitas dukterines įmones pasinaudoti atitinkamos dukterinės įmonės verslo galimybe. Išskyrus tuos atvejus, kai yra gautas nepriklausomų direktorių sutikimas, o jeigu tokių nėra, tai atitinkamos dukterinės įmonės nekontroliuojančių akcininkų pritarimas.

Manytina, kad nagrinėjamos normos kontekste yra svarbu išsiaiškinti, kas yra laikoma verslo galimybe bei kada egzistuoja bendrovės verslo galimybė, nes būtent nuo to priklausys, kokiais atvejais motininė įmonė turės gauti leidimą.

¹⁶⁰ Pažymėtina, kad įmonės galimybių doktrinos atsiradimas yra siejamas su valdymo organų narių fiduciarinėms pareigoms bendrovei. Būtent su lojalumo pareiga bendrovei. CHADIEN, Chris. The Law on Corporate Opportunity Transactions by Directors: A Comparative Analysis of Delaware Law and Australian Law [interaktyvus]. *GSTF Journal of Law and Social Sciences*, 2015, volume 5, issue 1 [žiūrėta 2017 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.globalsciencejournals.com/article/10.7603%2Fs40741-016-0003-7>>, p. 29.

¹⁶¹ JACKSON, John L. Corporate Opportunity Doctrine: A Historical View with a Proposed Solution [interaktyvus]. *Missouri Law Review*, 1988, volume 53, issue 2 [žiūrėta 2017 m. vasario 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://scholarship.law.missouri.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2907&context=mlr>>, p. 394.

Pažymėtina, kad EMCA nėra pateikiamas nei nagrinėjamos sąvokos apibrėžimas, nei tam tikri kriterijai, kuriems esant galima būtų konstatuoti, kad egzistuoja įmonės verslo galimybė. Pasak EMCA 9 skyriaus rengėjų, būtent atitinkamos valstybės teismai kiekvienu atveju turėtų nuspręsti, ar yra verslo galimybė¹⁶². Taigi EMCA rengėjai suteikė galimybę pačioms valstybėms nuspręsti, ką laikyti verslo galimybe.

Tiesa, EMCA komentare yra nurodomi du testai, kuriuos naudoja JAV teismai vertindami, ar taikoma įmonių galimybės doktrina: „verslo krypties testas“ (angl. „*line of business test*“¹⁶³), „sąžiningumo testas“ (angl. „*fairness test*“¹⁶⁴)¹⁶⁵.

Kita vertus, minėti testai yra tik pavyzdiniai, EMCA neįpareigoja taikyti nei vieno iš minėtų testų. Sutiktina su tokia EMCA pozicija, nes, kaip rodo JAV teismų praktika, įmonės galimybių nustatymas yra sudėtingas procesas. Tam tikrais atvejais net ir tos pačios jurisdikcijos teismai taiko skirtingus testus, spręsdami, ar tam tikra verslo galimybė yra įmonės¹⁶⁶. Todėl manytina, kad vieno testo išskyrimas bei taikymas visose valstybėse tam tikrais atvejais būtų neveiksmingas.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad EMCA rengėjai, įtvirtinę įmonės galimybių doktrinos taikymą ir įmonių grupėms, netiesiogiai pripažino, kad motininė įmonė turi tam tikras fiduciarines pareigas¹⁶⁷. Tačiau kyla klausimas, kam dukterinei įmonei ar jos smulkiesiems akcininkams motininė įmonė turi fiduciarines pareigas?

¹⁶² ANTUNES, Jose Engracia; NAHARRO, Monica Fuentes. Director's' Duties and Conflicts of Interest in the EMCA. *European Company and Financial Law Review*, 2016, volume 13, issue 2, p. 274.

¹⁶³ Minėtas testas buvo suformuotas JAV. Dar 1939 m. Delavero teismas, *Guth v. Loft, Inc.* byloje nurodė, verslo galimybė yra laikoma bendrovės, kai atitinka kelias sąlygas: 1) verslo galimybė yra susijusi su bendrovės vykdoma veikla, kurioje bendrovė turi atitinkamų žinių, praktinės patirties; 2) bendrovė turi pakankamai finansinių išteklių, kad galėtų įgyvendinti verslo galimybę; 3) verslo galimybė atitinka pagrįstus bendrovės poreikius bei padėtų plėsti veiklą. TALLEY, Eric; HASHMALL, Mira. The Corporate Opportunity Doctrine [interaktyvus]. *U.S.C. Institute for Corporate Council*, 2001 [žiūrėta 2017 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://weblaw.usc.edu/why/academics/cle/icc/assets/docs/articles/iccfinal.pdf>>, p. 6.

¹⁶⁴ Pagal šį testą, verslo galimybė yra laikoma bendrovės, jeigu esant tam tikroms aplinkybėms valdymo organo nario pasinaudojimas tam tikra verslo galimybe būtų nesąžiningas bei neteisingas bendrovės atžvilgiu. ORLINSKY, Eric G. Corporate Opportunity Doctrine and Interested Director Transactions: A Framework for Analysis in an Attempt to Restore Predictability [interaktyvus]. *Delaware Journal of Corporate Law*, 1999 [žiūrėta 2017 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.djcl.org/wp-content/uploads/2014/08/Corporate-OPPORTUNITY-DOCTRINE-AND-INTERESTED-DIRECTOR-TRANSACTIONS-A-FRAMEWORK-FOR-ANALYSIS-IN-AN-ATTEMPT-TO-RESTORE-PREDICTABILITY.pdf>>, p. 459.

¹⁶⁵ EMC *European Model Company Act (EMCA)* [interaktyvus]. 2015 m. [žiūrėta 2016 m. spalio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>>, p. 262.

¹⁶⁶ TALLEY, Eric; HASHMALL, Mira. The Corporate Opportunity Doctrine [interaktyvus]. *U.S.C. Institute for Corporate Council*, 2001 [žiūrėta 2017 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://weblaw.usc.edu/why/academics/cle/icc/assets/docs/articles/iccfinal.pdf>>, p. 4.

¹⁶⁷ Minėta, kad įmonės galimybių doktrinos atsiradimas yra siejamas su lojalumo pareiga, kuri yra laikoma fiduciarine. Dar daugiau, JAV jau senai yra pripažįstama, kad motininė įmonė kaip kontroliuojantis dukterinės įmonės akcininkas, turi tam tikras fiduciarines pareigas dukterinės įmonės smulkiųjų akcininkų atžvilgiu. M. B. G. The Fiduciary Duty of Parent to Subsidiary Corporation [interaktyvus]. *Virginia Law*

Iš EMCA 15 skyriaus 13 skirsnio formuluotės matyti, kad ši norma yra taikoma tik tais atvejais, kai dukterinėje įmonėje yra smulkiųjų akcininkų. Dar daugiau, nesant dukterinėje nepriklausomų direktorių, turi būti gautas būtent smulkiųjų akcininkų pritarimas pasinaudoti atitinkamos dukterinės įmonės verslo galimybe. Todėl manytina, kad būtent dukterinės įmonės smulkiesiems akcininkams motininė įmonė turi tam tikras pareigas.

Taigi EMCA 15 skyriaus 13 skirsnio nuostatos nustato tam tikrą motininės įmonės pareigą, kuria yra siekiama apsaugoti smulkiuosius dukterinės įmonės akcininkus. Užtikrinant, kad motininė įmonė negalėtų savavališkai naudotis dukterinės įmonės verslo galimybėmis.

3.1.4. Privalomojo akcijų išpirkimo teisė

Taip, kaip motininei įmonei yra suteikiama privalomojo akcijų pardavimo teisė, taip ir dukterinės įmonės smulkiesiems akcininkams turi būti nustatyta privalomojo akcijų išpirkimo teisė (angl. *sell-out right*). Ši teisė reiškia, kad dukterinės įmonės smulkieji akcininkai turi teisę reikalauti, kad motininė įmonė nupirktų jų akcijas¹⁶⁸.

Privalomojo išpirkimo teisė yra įtvirtinta EMCA 15 skyriaus 15 skirsnyje, kuriame numatyti du atvejai, kai dukterinės įmonės smulkieji akcininkai gali pasinaudoti aptariama teise.

Pirma, EMCA 15 skyriaus 15 skirsnio 1 dalyje yra nurodyta, kad tais atvejais, kai motininei įmonei tiesiogiai arba netiesiogiai priklauso daugiau nei 90 procentų akcijų ir balsavimo teisių bendrovėje, kiti dukterinės įmonės akcininkai gali pareikalauti, kad motininė įmonė išpirktų jų akcijas. Tokiu atveju turi būti pateikiamas prašymas, kuriame turi būti nurodomos išpirkimo sąlygos bei kainos nustatymo kriterijai. Taip pat turi būti nurodoma, kad nepavykus susitarti dėl išpirkimo kainos, šią kainą nustatys teismo, kurio teritorijoje yra bendrovės registruota buveinė, paskirtas ekspertas.

Taigi nagrinėjamo privalomojo akcijų išpirkimo atveju esminis aspektas – kainos nustatymo tvarka. Būtent dėl negalėjimo susitarti dėl kainos gali kilti ginčai. Visgi atsižvelgiant į tai, kad privalomojo akcijų išpirkimo tvarka yra tokia pati, kaip ir prieš tai aptarta privalomojo pardavimo, toliau akcijų kainos nustatymo tvarka nebus

Review, 1971, volume 57, no. 7 [žiūrėta 2017 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.jstor.org/stable/1072070?seq=1#fdtn-page_scan_tab_contents>, p. 1223.

¹⁶⁸ VAN DER ELST, Christoph; VAN DEN STEEN, Lientje. Balancing the Interests of Minority and Majority Shareholders: A Comparative Analysis of Squeezed-out and Sell-out Rights [interaktyvus]. *European Company and Financial Law Review*, 2009, volume 6, issue 4 [žiūrėta 2017 m. vasario 27 d.]. Prieiga per internetą: <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/ecomflr6&div=28&start_page=391&collection=journals&set_as_cursor=6&men_tab=srchresults#>, p. 392-393.

analizuojama. Pažymėtina tik tai, kad privalomojo akcijų išpirkimo kaina turi būti teisinga¹⁶⁹.

Antra, EMCA 15 skyriaus 15 skirsnio 2 dalyje yra nurodoma, jog dukterinės įmonės akcininkai turi teisę reikalauti teisme, kad motininė įmonė arba kitas jos paskirtas asmuo supirktų jų akcijas. Taigi šiuo atveju dukterinės įmonės akcininkas galėtų kreiptis į teismą net ir tais atvejais, kai motininei įmonei priklauso mažiau nei 90 procentų akcijų ir balsavimo teisių bendrovėje.

Svarbu paminėti, kad antrasis atvejis buvo parengtas atsižvelgiant į Italijos civilinio kodekso 2407-ketvirčio¹⁷⁰ straipsnį¹⁷¹. Tačiau kitaip nei Italijos civilinio kodekso atveju, EMCA apskritai nenustato jokių sąlygų siekiant pasinaudoti aptariama teise. Tiesa, EMCA komentare nurodoma, kad teisė reikalauti išpirkti akcijas turėtų būti naudojama tais atvejais, kai motininė įmonė pažeidinėja dukterinės įmonės smulkiųjų akcininkų interesus. Tarkim, ilgą laiką neišmoka dividendų, netinkamai valdo dukterinę įmonę¹⁷². Taigi, EMCA autoriai minėtos teisės įgyvendinimą sieja su negalėjimu vykdyti kitų akcininkų teisių. Visgi, tokiu atveju kyla klausimas, kuo EMCA 15 skyriaus 15 skirsnio 2 dalies nuostatoje nustatyta teisė skiriasi nuo Lietuvos CK 2.123 straipsnyje įtvirtinto priverstinio akcijų pardavimo dėl negalėjimo tinkamai įgyvendinti teises?

Iš tiesų, kaip yra išaiškinęs LAT, priverstinis akcijų pardavimas yra galimas, kai konstatuojamos dvi sąlygos. Pirma, akcininkas, kuris kreipiasi į teismą, negali tinkamai įgyvendinti savo kaip juridinio asmens dalyvio teisių dėl kito uždarosios akcinės bendrovės akcininko neteisėtų veiksmų. Antra, negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje pasikeis¹⁷³. Taigi CK 2.123 nustatytas priverstinis akcijų pardavimas

¹⁶⁹ Žiūrėti magistro darbo 2.5 skyrių.

¹⁷⁰ (angl. *Art. 2497-quarter of the Italian Civil code*). Šiame straipsnyje yra nurodoma, kad įmonės, kuri yra kontroliuojama ar vykdo kitos įmonės nurodymus, akcininkai turi teisę reikalauti, jog jų akcijos būtų išpirktos, jeigu nustatomos trys sąlygos. Pirma, motininė įmonė nusprendė pakeisti dukterinės įmonės veiklos tikslus ar pačią dukterinės įmonės veiklą ir tai turėjo tiesioginės įtakos dukterinės įmonės vertės pasikeitimui. Antra, motininė įmonė teismo sprendimu buvo pripažinta netinkamai, nerūpestingai valdžiusi dukterinę įmonę. Trečia, jeigu dukterinė įmonė yra listinguojama, tai akcijų išpirkimo teise galima pasinaudoti tik motininės įmonės valdymo ar kontrolės pradžioje arba pabaigoje. FASCIANI, Paola. *Groups of Companies: The Italian Approach* [interaktyvus]. *European Company and Financial Law Review*, 2007, volume 4, issue 2, p. 195-231 [žiūrėta 2016 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/ecomflr4&div=18&g_sent=1&collection=journals>, p. 228.

¹⁷¹ CONAC, Pierre-Henri. *The Chapter on Groups of Companies of the European Model Company Act (EMCA)*. *European Company and Financial Law Review*, 2016, volume 13, issue 2, p. 318.

¹⁷² EMCA *European Model Company Act (EMCA)* [interaktyvus]. 2015 m. [žiūrėta 2017 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>>, p. 412.

¹⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2008 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Ž. N., K. T., J. T., A. T., Z. T., D. T., A. T. v. UAB „Grigiškių statyba“*, Nr. 3K-3-323/2008, kat.: 27.10.

taip pat yra taikomas tais atvejais, kai smulkieji akcininkai negali tinkamai įgyvendinti savo teisių.

Visgi galima išskirti ir du esminius skirtumas nuo EMCA nustatyto privalomojo akcijų išpirkimo. Pirma, priverstinio akcijų pardavimo teise negalima pasinaudoti akcinėse bendrovėse. Tuo tarpu EMCA 15 skyriaus 15 skirsnis taikomas tiek atviro ir uždaro tipo bendrovėms. Tai reiškia, kad įgyvendinus aptariamą EMCA nuostatą Lietuvoje, atsirastų prieštaravimas tarp minėtos nuostatos bei CK 2.116 straipsnio 1 dalies 1 punkto, o tai galėtų sukelti didesnę teisinę neaiškumą. Todėl, darbo autoriaus nuomone, tokios EMCA nuostatos taikymas ir akcinių bendrovių atžvilgiu, ypač kurių akcijoms leidžiama prekiauti viešai, kelia nemažai abejonių.

Antra, ne visi akcininkai turi teisę kreiptis dėl priverstinio akcijų pardavimo dėl negalėjimo tinkamai įgyvendinti teises. Pagal CK 2.116 straipsnio 1 dalies 1 punktą, tokia teisė yra suteikiama tik tiems akcininkams, kurių turimų akcijų nominali vertė ne mažesnė kaip 1/3 įstatinio kapitalo. Tuo tarpu EMCA 15 skyriaus 15 skirsnio 2 dalies nuostata suteikia galimybę visiems dukterinės įmonės akcininkams kreiptis dėl privalomojo akcijų išpirkimo, nepriklausomai nuo turimo akcijų skaičiaus.

Manytina, kad aptariama EMCA nuostata labiau užtikrina dukterinės įmonės smulkiųjų akcininkų apsaugą nei CK 2.116 straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatytas reikalavimas turėti atitinkamą akcijų skaičių. Siekiant parodyti dabartinio reglamentavimo problematiškumą, toliau bus pateikiamas pavyzdys. Tarkim, X fizinis asmuo yra UAB „Y“ dukterinės įmonės smulkusis akcininkas, kurio turimų akcijų nominali vertė mažesnė kaip 1/3 įstatinio kapitalo, tuo tarpu likusios akcijos priklauso UAB „C“ motininei įmonei, kuri netinkamai valdo dukterinę įmonę bei pažeidžia X fizinio asmens teises. Tokiu atveju, pagal dabartinį reglamentavimą, X fizinis asmuo neturi galimybės pasitraukti iš dukterinės įmonės, nepaisant to, kad jo teisės pažeidžiamos. Todėl, darbo autoriaus nuomone, toks CK 2.116 straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatytas reglamentavimas turi būti keistinas, suteikiant kiekvienam akcininkui teisę kreiptis dėl priverstinio akcijų pardavimo dėl negalėjimo tinkamai įgyvendinti teises.

Taigi, apibendrinat EMCA 15 skyriaus 15 skirsnyje nurodytus privalomojo akcijų išpirkimo atvejus, galima teigti, kad Lietuvoje turėtų būti įgyvendintas EMCA 15 skyriaus 15 skirsnio 1 dalyje nurodytas privalomojo išpirkimo atvejis. Tuo tarpu visiškas EMCA 15 skyriaus 2 dalyje nurodomo privalomojo išpirkimo atvejo įgyvendinimas galėtų sukelti tam tikro teisinio neaiškumo, todėl siekiant to išvengti, pakaktų pakeisti CK 2.116 straipsnio 1 dalies 1 punktą, kad kiekvienas akcininkas turėtų teisę kreiptis dėl priverstinio akcijų pardavimo.

3.2. Kreditorių apsauga įmonių grupėse

Įmonių grupėje kreditorių teisės pažeidimas įprastai pasireiškia dvejopai. Pirma, pati įmonių grupės struktūra sumažina skaidrumą dėl realiai valdomo turto, sudarant klaidingą iliuziją, jog atskiros bendrovės prievolės užtikrinamos visos įmonių grupės turto, antra, įmonių grupėje dažnai perpaskirstoma turto vertė¹⁷⁴.

Pažymėtina, kad bendrovių teisėje preziumuojama ribota akcininkų atsakomybė. Akcininkų ribota atsakomybė reiškia ne bendrovės ribotą atsakomybę prieš bendrovės kreditorius, bet akcininkų ribotą atsakomybę bendrovės kreditoriams¹⁷⁵. Būtent ribota akcininkų atsakomybė tam tikrais atvejais gali lemti, kad bus pažeidžiamos kreditorių teisės.

Minėta taisyklė buvo nurodyta *Salomon*¹⁷⁶ byloje. Būtent šioje byloje buvo suformuota bendrovės šydo (angl. *corporate veil*) doktrina, kuri remiasi atskirumo principu. Jo esmė, kad įmonė ir jos dalyvis yra atskiri subjektai, turintys atskirą turtą ir savarankiškai atsakantys pagal savo prievoles¹⁷⁷.

Pažymėtina, kad daugelyje valstybių bendrovės šydo doktrina yra taikoma ir įmonių grupėms. Todėl motininė įmonė gali pasinaudoti atskirumo principu bei ribota atsakomybe ir išvengti atsakomybės prieš dukterinės įmonės kreditorius. Motininei įmonei suteikiama laisvė steigti dukterines įmones bei nuspręsti, kokio dydžio bus dukterinės įmonės bei kontroliuoti jų finansus. Kai dukterinė įmonė tampa nemoki, jos kreditoriai negali reikalauti, kad prievolę įvykdytų kita įmonių grupės narė¹⁷⁸. Kitaip

¹⁷⁴ HERTIG, Gerard; KANDA, Hideki. Creditor Protection. Iš KRAAKMAN, Reiner, *et al.* *The Anatomy of Corporate Law: a Comparative and Functional Approach*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press. Iš MIKALONIENĖ, Lina. *Asmeninio komercinio bendradarbiavimo pagrindinės teisinės formos*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2011, p. 314.

¹⁷⁵ *Ibid.* p. 101.

¹⁷⁶ Šioje byloje Salomonas buvo odos pirklys. 1892 m. jis įsteigė Salomon & Co. Ltd., kurios akcininkais tapo jis ir jo šeimos nariai. Pažymėtina, kad šeimos nariai tapo akcininkais vien dėl formalumo, nes Anglijos bendrovių įstatyme buvo numatyta, kad turi būti 7 akcininkai. Taigi Salomonas vienu metu turėjo du verslus: jis buvo pirklys bei jam priklausė įsteigta bendrovė, kurioje jis buvo direktorius. Kitam etape minėti du verslai buvo sujungti į vieną ir liko tik Salomon & Co. Ltd. Klientai bei tiekėjai sudarinėjo sandorius su bendrove per jos direktorių Salomon, bet jam nebegalėjo kilti atsakomybė prieš juos. Tačiau praėjus metams po bendrovės įsteigimo, bendrovė tapo nemoki bei nebuvo pakankamai lėšų atsiskaityti su visais kreditoriais. Todėl dalis kreditorių kreipėsi į teismą reikalaudami, kad Salomonas atsakytų už buvusios bendrovės prievoles. Pažymėtina, kad galiausiai kreditorių reikalavimai buvo atmesti, argumentuojant, kad bendrovė buvo teisėtai įsteigta bei yra atskiras, savarankiškas juridinis asmuo. MULLER, Patrick. *Creditor Protection in the Law of Corporate Groups – A Comparison between the U.K. and German Legal Approach*. München: Akademischen Verlagsgemeinschaft München, 2013, p. 8-9.

¹⁷⁷ PAPIJANC, V. Piercing the corporate veil institutas ir patronuojančios įmonės atsakomybė pagal dukterinės įmonės prievoles Lietuvos teisėje. *Jurisprudencija*, 2008, nr. 10(112), p. 96.

¹⁷⁸ LIPTON, Phillip. The Mythology of Salomon's Case and the Law Dealing with the Tort Liabilities of Corporate Groups: An Historical Perspective [interaktyvus]. *Monash University Law Review*, 2014, 40(2), [žiūrėta 2017 m. vasario 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.austlii.edu.au/au/journals/MonashULawRw/2014/20.html>>, p. 454, 482.

tariant, motininė įmonė pasinaudodama ribota atsakomybe gali užsiimti labiau rizikinga veikla bei išvengti atsakomybės.

Aišku, sutiktina su kai kurių autorių nuomone, kad dalis įmonių vadovaujasi gera verslo praktika ir nepasinaudos teise išvengti atsakomybės prieš dukterinės įmonės kreditorius. Ypatingai tais atvejais, kai dukterinės įmonės kreditoriai kartu yra ir motininės įmonės arba kitos įmonių grupės įmonės kreditoriai. Dar daugiau, įmonių grupės geros reputacijos svarba gali lemti, tai kad motininė įmonė prisiims atsakomybę prieš dukterinės įmonės kreditorius¹⁷⁹.

Kita vertus, manytina, kad tais atvejais, kai atsakomybės prisiėmimas gali sukelti ypač neigiamų padarinių motininei įmonei, yra mažai tikėtina, kad motininė įmonė savanoriškai prisiims atsakomybę prieš dukterinės įmonės kreditorius. Pavyzdžiui, įvykdžius dukterinės įmonės prievoles, motininei įmonei nepakaktų lėšų atsiskaityti su savo kreditoriams.

Taigi, besąlyginis atskirumo principo taikymas, ypač įmonių grupėse, gali pažeisti kreditorių interesus. Todėl akivaizdu, kad turi būti apsaugomi kreditorių interesai. Tačiau kyla klausimas, kokių būdu apsaugoti kreditorių interesus. Ar laikyti, kad visa įmonių grupė bendrai turi atlyginti žalą kreditoriams, o gal turi būti nustatomos atskirumo principo išimtys?

Atsakymas į pateiktą klausimą priklauso nuo to, ar galima įmonių grupę laikyti savarankišku ekonominiu vienetu (angl. *enterprise*), ar kiekvieną įmonių grupės narį – atskiru, savarankišku juridiniu asmeniu. Būtent nuo to priklauso, kam kreditorius gali pareikšti reikalavimus įvykdyti prievolę: bet kuriam įmonių grupės nariui ar tik vienam konkrečiam juridiniam asmeniui¹⁸⁰.

Pažymėtina, kad JAV buvo išplėtotą teorija, pagrįsta integruoto vieneto koncepcija (toliau – identifikavimo teorija). Ši teorijos įtaka žinoma ir ES bei kontinentinėje Europoje (pavyzdžiui, Danijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje). Pagal šią teoriją ignoruojamas grupės įmonių atskirumas. Laikoma, kad grupės įmonės sudaro vieną ekonominį vienetą. Tai reiškia, kad yra vertinamas ekonominis, o ne teisinis kontekstas. Grupės, kaip ekonominio vieneto, sampratą gali lemti, pavyzdžiui, grupės struktūra, bendras valdymas, lėšų sumaišymas, bendra veiklos politika. Vertinama ekonomine prasme, ar atskirų įmonių teisinė forma nėra tik dirbtinis bendros veiklos fragmentavimas į atskirus subvienetus¹⁸¹.

¹⁷⁹ HANNIGAN, Brenda. *Company Law*. Oxford: Oxford University Press, 2012, p. 55.

¹⁸⁰ BOROS, Elizabeth; DUNS, John. *Corporate Law*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 49.

¹⁸¹ MIKALONIENĖ, Lina. *Asmeninio komercinio bendradarbiavimo pagrindinės teisinės formos*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2011, p. 314, 316.

Pažymėtina ir tai, kad vien tas faktas, jog įmonių grupėje esančios įmonės būtų laikomos vienu ekonominiu vienetu, dar nereiškia, kad *per se* yra pagrindas akcininko, kaip dalyvio, atsakomybei. Akcininkas (motininė įmonė) dar turėtų nesąžiningai naudotis grupės struktūra, tuo padarydamas žalos kreditoriams¹⁸².

Tuo tarpu daugelyje valstybių yra laikoma, kad kiekviena grupės įmonė yra savarankiškas juridinis asmuo. Pavyzdžiui, *Walker prieš Wimborne* byloje Australijos Aukščiausiasis teismas nurodė, kad dukterinės įmonės direktoriai turi veikti siekdami patenkinti dukterinės įmonės interesus, o ne visos įmonių grupės. Kitoje byloje *Industrial prieš Blackburn* Australijos Aukščiausiasis teismas išaiškino, jog dukterinės įmonės uždirbtas pelnas negali būti laikomas motininės įmonės uždirbtu pelnu¹⁸³.

Pažymėtina, kad Anglijoje taip pat nėra pripažįstama, kad įmonių grupė sudaro vieną ekonominį vienetą. Pavyzdžiui, *Adams prieš Cape Industries plc.* byloje teismas nurodė, kad nėra bendro principo, jog visos įmonių grupės narės turi būti laikomos vienu asmeniu. Priešingai, fundamentus principas yra toks, kad kiekviena įmonių grupės įmonė yra atskiras juridinis asmuo, kuris turi atitinkamas teises ir pareigas¹⁸⁴.

Tiesa, svarbu paminėti, kad Anglijoje buvo bandymas įmonių grupę laikyti savarankišku ekonominiu vienetu. *D.H.N Food Distributors* byloje buvo siūloma atsisakyti atskirumo principo įmonių grupėms bei įmonių grupę laikyti vienu ekonominiu vienetu, bent jau tais atvejais, kai dukterinė įmonė visiškai priklausoma bei kontroliuojama, tačiau tokiam pasiūlymui nebuvo pritarta¹⁸⁵.

Kita vertus, net ir pripažįstant, kad bendrovė ir akcininkas yra savarankiški asmenys, turi būti užtikrinama tinkama kreditorių apsauga nuo bendrovės dalyvių piktnaudžiavimo.

Viena iš tokių priemonių yra bendrovės šydo pakėlimo (angl. *piercing the corporate veil*) instituto taikymas. Kitaip tariant, yra pripažįstama, kad įmonių grupėse veikiančios įmonės yra savarankiški juridiniai asmenys. Tačiau kartu pripažįstama, kad tam tikrais atvejais atitinkamos įmonės akcininkai gali atsakyti pagal juridinio asmens prievoles.

¹⁸² *Ibid.*, p. 317.

¹⁸³ BOROS, Elizabeth; DUNS, John. *Corporate Law*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 51.

¹⁸⁴ HANNIGAN, Brenda. *Company Law*. Oxford: Oxford University Press, 2012, p. 55.

¹⁸⁵ MULLER, Patrick. *Creditor Protection in the Law of Corporate Groups – A Comparison between the U.K. and German Legal Approach*. München: Akademischen Verlagsgemeinschaft München, 2013, p. 10.

3.2.1. Įmonių grupės kreditorių apsauga Lietuvos kontekste

Pažymėtina, kad Lietuvoje atskirumo principo išimtis yra numatyta CK 2.50 straipsnio 3 dalyje. Kaip yra išaiškinęs LAT, būtent kreditorių apsaugai ir yra skirta ši 3 dalis¹⁸⁶.

Pažymėtina, kad CK 2.50 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta bendra taisyklė, kad juridinis asmuo neatsako pagal juridinio asmens dalyvio prievolės, o pastarasis neatsako pagal juridinio asmens prievolės, išskyrus įstatymuose arba juridinio asmens steigimo dokumentuose numatytus atvejus.

Būtent komentuojamo straipsnio 3 dalyje ir yra nurodyta, kad tais atvejais, kai juridinis asmuo negali įvykdyti prievolės dėl juridinio asmens dalyvio nesąžiningų veiksmų, juridinio asmens dalyvis atsako pagal juridinio asmens prievolės.

Lingvistiškai analizuojant CK 2.50 straipsnio 3 dalį, matyti, kad atsakomybė juridinio asmens dalyviui atsiranda esant tam tikroms sąlygoms: pirma, pats juridinis asmuo negali įvykdyti prievolės, antra, turi būti nustatyta, kad juridinio asmens dalyvis veikė nesąžiningai, trečia, turi būti nustatytas priežastinis ryšys tarp dalyvio nesąžiningų veiksmų bei juridiniam asmeniui atsiradusios žalos.

Pažymėtina, kad Lietuvos doktrinoje yra nemažai autorių, kurie išskiria tokias pačias taikymo sąlygas, kurioms esant taikoma CK 2.50 straipsnio 3 dalis, pavyzdžiui, I. Levickaitė¹⁸⁷, V. Papijanc¹⁸⁸.

Dar daugiau, V. Papijanc teigia, kad akcininko, kaip dalyvio, atsakomybės sąlygos negali būti tapatinamos su deliktinės atsakomybės sąlygomis. CK 2.50 straipsnio 3 dalyje nustatytos sąlygos bei deliktinei atsakomybei atsirasti sąlygos yra skirtingos. Juridinio asmens negalėjimas įvykdyti prievolės nėra žala, o nesąžiningi veiksmai nėra neteisėti veiksmai¹⁸⁹. Kitaip tariant, pastarojo autoriaus nuomone, akcininko atsakomybę kildina įstatymo pagrindu, o ne delikto.

¹⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Alveronas“ v. I. S., R. P., A. P., G. M., G. B. ir D. Č., Nr. 3K-3-329/2009, kat.: 27.7.

¹⁸⁷ I. Levickaitė nurodo, kad norint taikyti bendrovės šydo pakėlimo institutą turi būti nustatytos trys sąlygos. Pirma, bendrovė negali įvykdyti savo prievolių, antra, akcininkas elgėsi nesąžiningai, trečia, toks akcininko elgesys lėmė, kad bendrovė negali vykdyti savo prievolių. LEVICKAITĖ, Ingrida. Can the Corporate Veil be Pierced under Lithuanian Law [interaktyvus]. *International Journal of Baltic Law*. 2004, volume. 1, nr. 4. [žiūrėta 2017 m. vasario 8 d.]. Prieiga per internetą: <http://heionline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/intjbl1&div=43&g_sent=1&collection=journals>, p. 40.

¹⁸⁸ V. Papijanc išskiria tokias sąlygas: 1) juridinis asmuo negali įvykdyti prievolės; 2) dalyvio nesąžiningi veiksmai; 3) esama priežastinio ryšio tarp įmonės negalėjimo įvykdyti prievolės ir dalyvio nesąžiningų veiksmų. PAPIJANC, Vitalij. *Patruojujančios įmonės atsakomybė prieš dukterinės įmonės kreditorius*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 61.

¹⁸⁹ *Ibid.* p. 61.

Kita vertus, pasak L. Mikalonienės¹⁹⁰, akcininko elgesys pagal CK 2.50 straipsnio 3 dalį vertintinas deliktinės atsakomybės instituto pagalba. Minėtų sąlygų visuma savo esme yra ne kas kita, kaip civilinės atsakomybės sąlygos. Nagrinėjamu atveju įstatymas (CK.2.50 str. 3 d.) yra papildomos dalyvio deliktinės atsakomybės teisinė bazė¹⁹¹.

Ir iš tiesų pastebėtina, kad nuo pat pirmųjų bylų¹⁹² iki dabar¹⁹³ teismų praktika CK 2.50 straipsnyje 3 dalyje nurodytas sąlygas siejo su deliktinės atsakomybės sąlygomis.

Pažymėtina, kad tokios pačios pozicijos Lietuvos teismai laikosi ir tais atvejais, kai yra vertinama, ar motininė įmonė, kaip dukterinės įmonės dalyvis, turi atsakyti pagal dukterinės įmonės prievolės. Pavyzdžiui, vienoje iš bylų ieškovai prašė priteisti žalą iš bankrutuojančios dukterinės įmonės bei jos motininės įmonės. LAT aiškindamas, ar šiuo atveju motininė įmonė veikė nesąžiningai, nurodė, kad įmonės dalyvių nesąžiningi veiksmai, kurie yra konstatuojami CK 2.50 straipsnio 3 dalies pagrindu, lemia deliktinę juridinio asmens atsakomybę kreditoriui¹⁹⁴. Kitaip tariant, siekiant taikyti motininei įmonei civilinę atsakomybę pagal CK 2.50 straipsnio 3 dalį, turi būti nustatomos visos būtinos civilinės atsakomybės sąlygos (CK 6.246–6.249 straipsniai).

Ir iš tiesų, LAT yra išaiškinęs, kad nesąžiningi juridinio asmens dalyvio veiksmai, civilinės atsakomybės požiūriu – neteisėti ir kalti veiksmai (CK 6.246 straipsnio 1 dalis, 6.248 straipsnio 3 dalis)¹⁹⁵. Tai reiškia, kad nustačius motininės įmonės nesąžiningus veiksmus, būtų tenkinamos dvi civilinės atsakomybės sąlygos: neteisėti veiksmai bei kaltė.

¹⁹⁰ Pažymėtina, kad L. Mikalonienė taip pat nurodo, kad akcininko kaip savarankiško skolininko atsakomybė kyla atsiradus juridinių faktų visumai. Būtinos šios aplinkybės – nesąžiningi akcininko veiksmai, bendrovės negalėjimas įvykdyti tam tikrą prievolę ir priežastinis ryšys tarp nesąžiningų veiksmų ir bendrovės negalėjimo įvykdyti tam tikros prievolės. MIKALONIENĖ, Lina. *Asmeninio komercinio bendradarbiavimo pagrindinės teisinės formos*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2011, p. 332-333.

¹⁹¹ *Ibid.* p. 337.

¹⁹² Pažymėtina, kad esminės CK 2.50 straipsnio 3 dalies normos aiškinimo ir taikymo taisyklės suformuluotos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 18 d. nutartyje civilinėje byloje AB „Göllner expedition“ v. S. B., J. B., UAB „Baninis“. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2004 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Göllner expedition“ v. S. B., J. B., trečiajam asmeniui UAB „Baninis“, Nr. 3K-3-124/2004, kat.: 21.1.

¹⁹³ Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Pramogų pasaulis“ v. N. G., E. G., Nr. 3K-3-36-701/2017, kat.: 2.2.2.7; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gegužės 9 d. nutartis civilinėje byloje T. M. v. N. R., tretieji asmenys BUAB „NVLAS“, BUAB „Jurstanus“, Nr. 3K-3-261/2014, kat.: 44.2.

¹⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. liepos 31 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Ardena“, UAB „Valvėsta“, UAB „IKFA IR KO“, UAB „Agrivana“, UAB „Tegra state“, UAB „Laivira“, UAB „COMFORT HEAT“ v. BUAB „Statybinių medžiagų mažmena“, BAUHOFF GROUP AS, Nr. 3K-3-462-611/2015, kat.: 119.12.

¹⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. balandžio 3 d. nutartis civilinėje byloje A. R. v. kooperatinei bendrovei „Kėdainių šilas“, A. B., S. T., R. K., K. Ž., G. Ž. ir miško savininkų kooperatyvui „Aukštaitijos šilas“, Nr. 3K-3-147/2009, kat.: 27.3.2.2.

Pažymėtina ir tai, kad LAT ne kartą yra nurodęs, kad sprendžiant dėl juridinio asmens dalyvio nesąžiningų veiksmų, taikytini bendrieji civilinių teisinių santykių subjektų elgesio sąžiningumo kriterijai – juridinio asmens dalyvis laikytinas sąžiningu, jeigu jis nežinojo, negalėjo ir neturėjo žinoti, kad jo elgesys neigiamai veikia juridinio asmens gebėjimą vykdyti savo prievoles¹⁹⁶. Akivaizdu, kad teismo nurodyti kriterijai yra gan abstraktaus pobūdžio. Todėl gali atrodyti, kad nei CK, nei teismų praktikoje konkrečių kriterijų nebuvimas, kurie leistų pripažinti nesąžiningus motininės įmonės veiksmus, sukelia daug neaiškumo.

Kita vertus, tokių kriterijų išskyrimas ir nėra būtinas, nes tokiu atveju galėtų kilti grėsmė, kad tam tikri motininės įmonės veiksmai neatitiktų minėtų kriterijų, bet pažeistų kreditoriaus interesus. Todėl manytina, kad būtent teismui turi būti paliekama diskrecija konkrečiu atveju vertinti, ar motininės įmonės veiksmus laikyti sąžiningais.

Dar daugiau, LAT yra išaiškinęs, jog sprendžiant dėl juridinio asmens dalyvio atsakomybės, svarbu įvertinti jo vaidmenį ir realią galimybę daryti įtaką juridinio asmens veiklai¹⁹⁷. Akivaizdu, kad motininė įmonė įprastai yra pakankamai gerai informuota apie dukterinės įmonės veiklą bei įgyvendindama įmonių grupės interesą gali pažeisti dukterinės įmonės kreditorių interesus. Todėl manytina, jog tokia Lietuvos teismų praktikos pozicija padeda geriau užtikrinti dukterinės įmonės kreditorių apsaugą.

Ir iš tiesų, teismai, sprenddami klausimą dėl motininės įmonės atsakomybės, vertina bei analizuoja galėjimą daryti įtaką. Pavyzdžiui, *UAB „JUMPS“ v. UAB „MARIJAMPOLĖS PIENO KONSERVAI, BUAB „Betogama“, UAB „KARPIS“* byloje¹⁹⁸ ieškovas prašė priteisti žalą iš dviejų dukterinių bendrovių bei motininės įmonės. Lietuvos apeliacinis teismas vertindamas, ar patenkinti ieškovo reikalavimą, nurodė, kad aplinkybė, jog dukterinės įmonės vykdė skirtingą veiklą ir nebuvo priklausomos viena nuo kitos, patvirtina, kad jos nedarė įtakos viena kitai. Tačiau kartu teismas nurodė, jog būtent motininė įmonė darė poveikį dukterinėms įmonėms.

Būdama vieninteliu dukterinių bendrovių akcininku bei veikdama per valdybos pirmininką, kuris abiejose dukterinėse įmonėse buvo tas pats asmuo, visiškai nevaržomai

¹⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š., A. B., A. G., trečiajam asmeniui BUAB „Studio Gazo“*, Nr. 3K-3-19/2012, kat.: 27.7.

¹⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Derivatus“ v. A. V., A. D., L. T. ir D. M.*, Nr. 3K-3-282/2011, kat.: 44.2.1.

¹⁹⁸ Pažymėtina, kad nagrinėjamoje byloje *UAB „JUMPS“* (ieškovas) sudarė sutartį su *UAB „Betogama“* (bankrutavusi dukterinė įmonė) dėl naftos produktų pardavimo. Tačiau produkcijos pagal Naftos produktų pardavimo sutartį tiesioginis gavėjas buvo *UAB „MARIJAMPOLĖS PIENO KONSERVAI“* (kita dukterinė įmonė). Pažymėtina ir tai, kad tiek *UAB „MARIJAMPOLĖS PIENO KONSERVAI“*, tiek *UAB „Betogama“* vienintelis akcininkas buvo *UAB „KARPIS“* (motininė įmonė). *UAB „Betogama“* ir *UAB „MARIJAMPOLĖS PIENO KONSERVAI“* ėmė didinti užsakymų kiekį ir nutraukė atsiskaitymą su ieškove, nurodant tariamą produkcijos netinkamą kokybę.

kontroliavo ir valdė dukterines įmones. Būtent motininė įmonė, bet ne jos valdomų dukterinių įmonių vienasmeniai valdymo organai, faktiškai priiminėjo sprendimus, susijusius su esminiais klausimais.

Tiesa, vien tas faktas, kad motininė įmonė galėjo daryti įtakos dukterinėms įmonėms bei skirstė verslo riziką tarp dukterinių įmonių, nėra laikoma nesąžiningais motininės įmonės veiksmais. Kaip teisingai nurodė teismas, motininė įmonė turėjo teisę paskirstyti verslo riziką tarp dukterinių įmonių, tačiau tai turėjo daryti sąžiningai kitų asmenų interesų atžvilgiu¹⁹⁹.

Galiausiai, šioje byloje motininės įmonės veiksmai buvo pripažinti nesąžiningais. Vienas iš pagrindinių teismo argumentų buvo, jog motininės įmonės priimti sprendimai, kuriais buvo nutraukti atsiskaitymai su kreditoriumi, prieštarauja geriems verslo standartams, sąžiningumo principui.

Taigi apibendrintai galima teigti, kad siekiant pritaikyti motinei įmonei, kaip akcininkui dukterinės įmonės atsakomybę pagal CK 2.50 straipsnio 3 dalį, turi būti nustatytos visos deliktinės atsakomybės sąlygos. Taip pat manytina, kad būtent teismas, kiekvienu atveju, atsižvelgdamas į konkrečias aplinkybes, turi atriboti sąžiningus motininės įmonės veiksmus nuo nesąžiningų tik tokiu atveju bus galima apsaugoti kreditorių interesus.

3.2.2. Įmonių grupės kreditorių apsauga EMCA kontekste

Siekiant užtikrinti įmonių grupės kreditorių apsaugą, EMCA 15 skyriaus 17 skirsnyje buvo įtvirtinta neteisėto vadovavimo įmonei (angl. *wrongful trading*) koncepcija²⁰⁰. Pažymėtina, kad neteisėto vadovavimo įmonei doktrina, kuri skirta ne konkrečiai įmonių grupėms, yra įtvirtinta ir Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo (toliau – ĮBĮ) 8 straipsnyje²⁰¹. Todėl siekiant įvertinti, ar Lietuvos pozityvioje teisėje turi būti įtvirtinta neteisėto vadovavimo įmonei doktrina, kuri skirta konkrečiai įmonių grupėms, toliau bus

¹⁹⁹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. rugsėjo 27 d. sprendimas, priimtas civilinėje byloje UAB „JUMPS“ v. UAB „MARJAMPOLĖS PIENO KONSERVAI“, BUAB „Betogama“, UAB „EKSIMETA“, Nr. 2A-36-381/2016, kat.: 113.6.

²⁰⁰ Atkreiptinas dėmesys, kad tam tikri Lietuvos autoriai, kaip atitikmenį anglų kalbos terminui „*wrongful trading*“ naudoja terminą „neteisėtos prekybos (veiklos)“. DIDŽIULIS, L. Bendrovės vadovų civilinė atsakomybė kreditoriams. *Justitia*, 2008, nr. 3, p. 64–65. Tačiau, darbo autoriaus nuomone, tinkamesnis terminas – „neteisėto vadovavimo įmonei“, nes būtent už netinkamą valdymą įmonei atitinkamam subjektui kyla atsakomybė. Pažymėtina, kad toks terminas yra vartojamas V. Papijanc. PAPIJANC, Vitalij. *Patronuojančios įmonės atsakomybė prieš dukterinės įmonės kreditorius*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 98.

²⁰¹ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 31-1010.

analizuojama tiek EMCA 15 skyriaus 17 skirsnio nuostata, tiek ĮBĮ 8 straipsnio taikymas, įmonių grupių kontekste.

Pažymėtina, kad EMCA 15 skyriaus 17 skirsnyje yra nurodomi du atvejai, kai motininei įmonei kyla prievolė atsakyti pagal dukterinės įmonės prievolės įstatymo pagrindu²⁰² (*lex obligationes*). Kitaip tariant, esant komentuojamame skirsnyje nurodytai juridinių faktų visumai, motininė įmonė turės padengti dukterinės įmonės skolas.

Pirma, tais atvejais, kai dukterinė įmonė, kuri yra valdoma pagal motininės įmonės teikiamus nurodymus, siekiant įgyvendinti grupės interesą, neturi pakankamai lėšų tam, kad galėtų išvengti nemokumo (pasiekia kritinį tašką) ir motininė įmonė nevykdė pareigos užtikrinti dukterinės įmonės restruktūrizavimą arba bankroto procedūrą²⁰³. Taigi, pirmuoju atveju atsakomybė motininei įmonei atsiranda esant tokiems juridiniams faktams.

Pirma, dukterinė įmonė turi būti valdoma pagal motininės įmonės teikiamus nurodymus. Pažymėtina, kad ši aplinkybė turėtų būti sistemiškai aiškinama su EMCA 15 skyriaus 9 skirsnio 4 dalimi. Minėta, kad ne visiškai priklausanti dukterinė bendrovė turi atskleisti juridinių asmenų registre, ar jos valdymo organas gauna nurodymus iš motininės įmonės. Tuo tarpu, jeigu nenurodyta kitaip, preziumuojama, jog visiškai priklausanti dukterinė įmonė gauna motininės įmonės nurodymus. Kitaip tariant, tais atvejais, kai dukterinė įmonė yra visiškai priklausoma galima būtų preziumuoti ir minėto juridinio fakto egzistavimą. Aišku, motininė įmonė galėtų bandyti paneigti tokio juridinio fakto buvimą.

Antra, dukterinė įmonė tapo nemoki. Taigi, motininės įmonės atsakomybės klausimas yra susijęs su dukterinės įmonės tapimu nemokia. Todėl svarbu išsiaiškinti, kaip pagal EMCA yra suprantamas nemokumas.

Deja, bet nei EMCA nuostatose, nei EMCA komentare nenurodoma, kaip turi būti aiškinamas nemokumas. Visgi, EMCA autoriai teigia, kad minėto straipsnio nuostatos

²⁰² Pažymėtina, kad pati EMCA nėra įstatymas, tai modelinis teisės aktas, tačiau atsižvelgiant į tai, kad jos nuostatos yra skirtos tam, kad būtų perkeltos į atitinkamos valstybės įstatymą yra vartojamas terminas „įstatymas“.

²⁰³ Šiame darbe vartojamas terminas „nemokumas“ atitinkama originaliame EMCA tekste vartojamą terminą „winding-up“. Pažymėtina, kad anglų kalboje terminas „winding-up“ gali būti vartojamas skirtingomis prasmėmis. Pirma, gali reikšti „nemokumo“ terminą. Plačiau žiūrėti: WEE, Meng Seng, Understanding Commercial Insolvency and Its Justifications as a Test for Winding Up [interaktyvus]. *Lloyd's Maritime and Commercial Law Quarterly*, 2015 [žiūrėta 2017 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2559512>, p. 7. Tuo tarpu, kitas originaliame EMCA tekste vartojamas terminas – „winding-up procedure“ reiškia „nemokumo procedūros“, kuri iš esmės atitinka dvi Lietuvoje vartojamas sąvokas: pirma, „bankroto byla“, kai kalbame apie teisminę bankroto procedūrą, antra, kai kalbame apie bankroto procesą, vykdomą ne teismo tvarka. MIKUCKIENĖ, Vilija. Bankroto proceso samprata. *Jurisprudencija*, 2008, nr. 7(109), p. 36. Taigi, siekiant daugiau aiškumo šiame darbe vartojamas terminas „bankroto procedūra“ atitinkama originaliame EMCA tekste vartojamą terminą „winding-up procedure“.

buvo rengiamos atsižvelgiant į Anglijos bankroto įstatymo²⁰⁴ 214 straipsnyje įtvirtintą neteisėto vadovavimo įmonei doktriną²⁰⁵.

Pažymėtina, kad pagal Anglijos bankroto įstatymo 214 straipsnio 6 dalį nemokumas yra suprantamas kaip įmonės neturėjimas pakankamai pajamų tam, kad galėtų atsiskaityti pagal savo skolas, įvykdyti kitas prievoles bei padengti nemokumo išlaidas. Kitaip tariant, yra kalbama apie ekonominį nemokumą – kai įmonė objektyviai negali patenkinti kreditoriaus reikalavimo²⁰⁶.

Manytina, kad ir EMCA 15 skyriaus 17 skirsnio gramatinė analizė leidžia teigti, kad yra kalbama apie ekonominį nemokumą, nes vartojant terminą „nemokumas“ papildomai yra pateikiamas „kritinio taško“ (angl. „*crisis point*“) terminas, kuris suponuoja blogą dukterinės įmonės finansinę padėtį. Kaip teisingai yra išaiškinęs LAT, ekonominis nemokumas suprantamas pagal tai, ar įmonė atsiskaito su kreditoriais ir ar ji yra ekonomiškai pajėgi atsiskaityti²⁰⁷.

Taigi, nuo to momento, kai dukterinė įmonė tampa ekonomiškai nemoki, motininei įmonei atsiranda pareiga pradėti dukterinės įmonės restruktūrizavimą arba bankroto procedūrą. Tai reiškia, kad Lietuvos atveju būtų taikomas minėtas ĮBĮ arba Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas (toliau – ĮRJ)²⁰⁸. Pažymėtina, kad su nemokumu yra susiduriama ir šių įstatymų kontekste. Tokiu atveju nemokumas turi būti nustatomas pagal atitinkamo įstatymo nuostatas²⁰⁹.

Trečia, motininė įmonė nevykdė pareigos užtikrinti dukterinės įmonės restruktūrizavimą arba bankroto procedūrą. Minėta, kad motininės įmonės pareigos atsiradimo momentas sutampa su dukterinės įmonės tapimu nemokia. Tačiau natūraliai kyla klausimas, kada yra laikoma, jog motininė įmonė pažeidžia analizuojamą pareigą?

Pažymėtina, kad EMCA 15 skyriaus 17 skirsnio 1 dalyje yra nurodyta, jog motininė įmonė nedelsiant turi užtikrinti dukterinės įmonės restruktūrizavimą arba bankroto procedūrą. Tai reiškia, kad nėra nustatyto konkretaus termino pareigos įvykdymui.

²⁰⁴ Anglijos bankroto įstatymas, 1986 m. (angl. – *Insolvency Act*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 22 d.]. Prieiga per internetą: <<<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/contents>>.

²⁰⁵ EMCA *European Model Company Act (EMCA)* [interaktyvus]. 2015 m. [žiūrėta 2017 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <<<http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>>, p. 417.

²⁰⁶ MIKALONIENĖ, Lina. *Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko civilinė atsakomybė bendrovės kreditoriams, bendrovei ir kitiems akcininkams*. Vilnius: Justitia, 2016, p. 69.

²⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2012 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Bildunga“ v. „Elektrotinklas“*, Nr. 3K-3-204/2012, kat.: 35.6.1.

²⁰⁸ Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas (nauja įstatymo redakcija nuo 2010 m. spalio 1 d.) (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 31-1012.

²⁰⁹ Nemokumas, kuris atitinka nemokumo kriterijus, nustatytus tam tikro įstatymo, yra vadinamas teisiniu įmonės nemokumu. Plačiau žiūrėti: MIKALONIENĖ, Lina. *Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko civilinė atsakomybė*. Monografija. Vilnius: Justitia, 2016, p. 80.

Visgi, manytina, kad yra kalbama apie protingą terminą. Įprastai motininė įmonė, valdydama dukterinę įmonę, turi pakankamai informacijos apie dukterinės įmonės įsipareigojimų sumas, galėjimą atsiskaityti su kreditoriais. Todėl, esant dukterinės įmonės nemokumui, motininė įmonė turi nuspręsti, kokį nemokumo problemos sprendimo būdą pasirinkti²¹⁰.

Be to, EMCA 15 skyriaus 17 skirsniaus 2 dalyje yra nustatyta prezumpcija, jog esant aptariamam atsakomybės pagrindui yra laikoma, jog motininė įmonė žinojo arba turėjo žinoti, kad dukterinė įmonė tapo faktiškai nemoki. Taigi, tuo atveju, kai motininė įmonė neįvykdys nustatytos pareigos per protingą terminą, ji turės paneigti nustatytą prezumpciją. Tai reiškia, kad motininė įmonė turi tinkamai įvertinti, kada įgyvendinti savo pareigą, jog išvengtų atsakomybės.

Tiesa, tam tikrų autorių nuomone, minėtos prezumpcijos nustatymas yra nesąžiningas motininės įmonės atžvilgiu, nes ne visais atvejais motininė įmonė, net ir teikdama instrukcijas, žino dukterinės įmonės tikrąją finansinę padėtį²¹¹. Visgi, tokia autorių pozicija kelia tam tikrų abejonų, nes, kaip ir minėta, nustatyta prezumpcija gali būti paneigta. Be to, valdydama dukterinę įmonę, motininė įmonė turi siekti naudos ne tik sau, bet ir kitų įmonių grupės subjektų atžvilgiu. Būtent, aptariamą prezumpcijos nustatymas ir užtikrina, kad motininė įmonė nepiktnaudžiaus savo padėtimi.

Dar vienas motininės įmonės atsakomybės atvejis yra pateikiamas EMCA 15 skyriaus 17 skirsniaus 2 dalyje, kuriame nurodyta, kad tais atvejais, kai dėl jos valdymo dukterinė įmonė patyrė žalos, tai motininei įmonei kyla pareiga padengti dukterinės įmonės skolas, atsiradusias iki faktinio nemokumo. Taigi, šis atsakomybės pagrindas taikomas nustačius tokius juridinius faktus: pirma, dukterinė įmonė yra valdoma motininės įmonės²¹², antra, dėl motininės įmonės valdymo dukterinė įmonė tapo faktiškai nemoki. Nustačius nurodytas aplinkybes, motininė įmonė turės padengti dukterinės įmonės skolas.

Pažymėtina, kad, pasak tam tikrų autorių, šiuo pagrindu motininei įmonei atsakomybė galėtų kilti tik tais atvejais, kai dėl nurodymų vykdymo dukterinė įmonė patyrė žalos bei nebuvo tenkinamos įmonių grupės intereso pripažinimo sąlygos²¹³. Taigi,

²¹⁰ Plačiau apie galimus sprendimo būdus galima žiūrėti: BARAKAUSKAS, Sigitas. *Įmonių gaivinimo teisminės procedūros: lyginamieji aspektai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2016.

²¹¹ CONAC, Pierre-Henri. The Chapter on Groups of Companies of the European Model Company Act (EMCA). *European Company and Financial Law Review*, 2016, volume 13, issue 2, p. 320.

²¹² Pažymėtina, kad plačiau apie šią sąlygą galima žiūrėti: magistro darbo, p. 60.

²¹³ CONAC, Pierre-Henri. The Chapter on Groups of Companies of the European Model Company Act (EMCA). *European Company and Financial Law Review*, 2016, volume 13, issue 2, p. 319.

netinkamas dukterinės įmonės valdymas yra siejamas su įmonių grupės intereso sąlygų nebuvimu.

Visgi, pačiame EMCA 15 skyriaus 17 skirsnyje nėra numatyta, kad atsakomybė motininei įmonei kyla tik tais atvejais, kai nėra tenkinamos įmonių grupės intereso pripažinimo sąlygos. Todėl, manytina, kad net ir tais atvejais, kai nurodymai atitinka įmonių grupės interesą, gali atsirasti pareiga padengti dukterinės įmonės skolas.

Tačiau svarbu suprasti, jog nagrinėjamu atveju yra kalbama apie motininės įmonės pareigą atlyginti žalą iki faktinio nemokumo. Tai reiškia, kad minėto atsakomybės pagrindo taikymas yra susijęs su tuo, kad būtent dėl motininės įmonės valdymo dukterinė įmonė tapo nemoki. Kitaip tariant, jeigu dukterinė įmonė nėra faktiškai nemoki, tai minėtas atsakomybės pagrindas apskritai nėra taikomas.

Pažymėtina, kad toliau bus analizuojama, ar Lietuvos teisės sistemoje turi būti įtvirtinta neteisėto vadovavimo įmonei doktrina, skirta įmonių grupėms.

Taigi, Lietuvos pozityvioje teisėje nėra specialios motininės įmonės pareigos, užtikrinti dukterinės įmonės restruktūrizavimą arba bankroto procedūrą. Motininė įmonė apskritai gali nesiimti jokių veiksmų, siekiant išspręsti dukterinės įmonės nemokumo problemą. Tokiu atveju kyla grėsmė, kad bus pažeidžiami dukterinės įmonės kreditorių interesai. Todėl siekiant parodyti minėtos pareigos nebuvimo problematiškumą Lietuvos kontekste, toliau bus trumpai aptartas ĮBĮ 8 straipsnio taikymas bei analizuojama teismų praktika.

ĮBĮ 8 straipsnyje 1 dalyje yra nurodyta, kad jeigu įmonė negali ir (arba) negalės atsiskaityti su kreditoriumi (kreditoriais) ir šis (šie) nesikreipė į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, įmonės vadovas ar kiti asmenys pagal kompetenciją privalo pateikti pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo. Pažymėtina, kad LAT yra išaiškinęs, kad pareiga kreiptis dėl bankroto bylos iškėlimo įstatyme nustatyta tiek įmonės vadovui, tiek dalyviui (savininkui)²¹⁴. Tai reiškia, kad motininei įmonei galėtų kilti atsakomybė tiek kaip dalyviui, tiek kaip *de facto* vadovui.

Visgi minėta norma nėra skirta konkrečiai įmonių grupėms, o tai reiškia, kad, tarkim, esant netiesioginės kontrolės atvejui, minėto straipsnio taikymas motininei įmonei atžvilgiu tampa sudėtingas. Tokiu atveju, motininė įmonė gali nebūti dukterinės įmonės akcininke, todėl vienintelis būdas taikyti jai atsakomybę būtų pripažinti ją *de facto* vadovu.

²¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. vasario 3 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Alumex“ v. E. P. ir V. U., Nr. e3K-3-17-421/2016, kat.: 2.5.10.5.2.

Dar daugiau, net ir būdama vienintele akcininke, motininė įmonė gali nesiimti jokių veiksmų, siekiant išspręsti dukterinės įmonės nemokumo problemą, o tam tikrais atvejais gali net pasinaudoti tokia dukterinės įmonės padėtimi. Tarkim, *UAB „JUMPS“ v. UAB „MARIJAMPOLĖS PIENO KONSERVAI, BUAB „Betogama“, UAB „KARPIS“* byloje²¹⁵ esant dukterinės nemokumui, motininė įmonė, būdama vieninteliu akcininku, nesiėmė veiksmų dukterinės įmonės mokumui atkurti bei veikė taip, kad faktiškai nemoki dukterinė įmonė ir toliau sudarinėjo sutartis. Taigi, dėl to nepagrįstai buvo didinamas dukterinės įmonės nemokumas.

Tuo tarpu, *BUAB „Amber Golf Village“ v. P. B. N., S. B., UAB „Melchiorsen House“* bylos²¹⁶ analizė padėjo nustatyti dar vieną problemą dėl ĮBĮ 8 straipsnio taikymo įmonių grupės kontekste. Būtent tinkamo atsakomybės subjekto. Šioje byloje tiek pirmos instancijos teismo, tiek Lietuvos apeliacinio teismo pozicija buvo ta, kad ne tik motininė įmonė, bet ir dukterinės įmonės smulkieji akcininkai pažeidė pareigą kreiptis dėl bankroto bylos iškėlimo. Nepaisant to, kad jų turimų akcijų kiekis sudarė balsų mažumą ir jie bendrovės valdymui iš esmės neturėjo įtakos. Tiesa, LAT panaikino minėtus teismų sprendimus bei bylą perdavė nagrinėti pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo²¹⁷. Tačiau minėta bylos analizė parodė, kad ĮBĮ 8 straipsnio taikymas įmonių grupių kontekste gali pažeisti dukterinių įmonių smulkiųjų akcininkų interesus. Visgi taip neturėtų būti, nes dažniausiai smulkieji akcininkai neturi pakankamai informacijos apie dukterinės įmonės veiklą, todėl aptariama pareiga turėtų būti nustatyta tik motininei įmonei.

²¹⁵ Pažymėtina, kad nagrinėjamoje byloje *UAB „JUMPS“* (ieškovas) sudarė sutartį su *UAB „Betogama“* (bankrutavusi dukterinė įmonė) dėl naftos produktų pardavimo. Tačiau produkcijos pagal Naftos produktų pardavimo sutartis tiesioginis gavėjas buvo *UAB „MARIJAMPOLĖS PIENO KONSERVAI“* (kita dukterinė įmonė). Pažymėtina ir tai, kad tiek *UAB „MARIJAMPOLĖS PIENO KONSERVAI“*, tiek *UAB „Betogama“* vienintelis akcininkas buvo *UAB „KARPIS“* (motininė įmonė). *UAB „Betogama“* ir *UAB „MARIJAMPOLĖS PIENO KONSERVAI“* ėmė didinti užsakymų kiekį ir nutraukė atsiskaitymą su ieškove, nurodant tariamą produkcijos netinkamą kokybę.

²¹⁶ Šioje byloje kilo ginčas dėl bendrovės dalyvių ir vadovo atsakomybės, šiems neįvykdžius ĮBĮ 8 straipsnyje nustatytos pareigos. Nei įmonės vadovas P. B. N., nei įmonės akcininkas S. B., kuriam priklausė 20 procentų įmonės akcijų, nei *UAB „Melchiorsen House“*, kuriai priklausė 80 procentų įmonės akcijų, į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo nesikreipė. Pirmos instancijos teismas solidariai priteisė žalą tiek iš įmonės vadovo, tiek iš dukterinės įmonės smulkiojo akcininko, tiek iš motininės įmonės. Teismas taip pat nurodė, kad dukterinės įmonės smulkiojo akcininko nedidelis vaidmuo dukterinės įmonės valdyje jo atsakomybės nepašalina. Klaipėdos apygardos Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. lapkričio 9 d. sprendimas civilinėje byloje BUAB „Amber Golf Village“ v. P. B. N., S. B. ir UAB „Melchiorsen House“*, Nr. 2-598-479/2015, kat.: 2.5.10.2; Lietuvos apeliacinis teismas sprendimą paliko nepakeistą bei nurodė, kad dukterinės įmonės smulkusis akcininkas kaip apdairus ir rūpestingas asmuo turėjo įsitikinti ieškovės finansine padėtimi ir tuo, ar neegzistuoja jos nemokumo būklė. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2016 m. birželio 28 d. nutartis, priimta civilinėje byloje BUAB „Amber Golf Village“ v. P. B. N., S. B. ir UAB „Melchiorsen House“*, Nr. 2A-480-241/2016, kat.: 2.5.10.2.

²¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2017 m. sausio 20 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Amber Golf Village“ v. P. B. N., S. B. ir UAB „Melchiorsen House“*, Nr. 3K-3-89-378/2017, kat.: 2.5.10.5.2.17.

Taigi, darbo autoriaus nuomone, būtent EMCA 15 skyriaus 17 skirsnio įgyvendinimas nacionalinėje teisėje išspręstų aukščiau pateiktas problemas. Pirma, atsirastų galimybė plačiau taikyti neteisėto vadovavimo įmonei doktriną, įmonių grupių kontekste. Kitaip tariant, net ir tiesiogiai nekontroliuojant dukterines įmonės, motininei įmonei galėtų kilti atsakomybė. Antra, motininė įmonė būtų įpareigota tinkamai valdyti dukterines įmones, turėtų vertinti, ar tam tikrų nurodymų davimas nesukels dukterinės įmonės nemokumo. Trečia, būtų apsaugoti ir dukterinės įmonės smulkiųjų akcininkų interesai, nes, kaip ir minėta, atsakomybės subjektu galėtų būti tik motininė įmonė.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Tiek pagal EMCA, tiek pagal ABĮ, įmonių grupės yra suprantamos vienodai. Įmonių grupės subjektais gali būti tik juridiniai asmenys, kurie yra ribotos civilinės atsakomybės, o konkrečiai pagal EMCA – atviro ir uždaro tipo bendrovės. Tuo tarpu Lietuvos atveju – akcinės ir uždarnosios akcinės bendrovės. Be to, tiek EMCA, tiek ABĮ atveju tarp įmonių grupės įmonių turi būti nustatytas tarpusavio ryšys – kontrolė.
2. Įmonių grupės valdymas turi būti reglamentuotas Lietuvoje, įgyvendinant tokias EMCA nuostatas:
 - 2.1. EMCA 15 skyriaus 16 skirsnį, kuriame įtvirtintas įmonių grupės intereso pripažinimas, tai padėtų apsaugoti dukterinės įmonės valdymo organų narius nuo nepagrįstos civilinės atsakomybės, tais atvejais, kai jie veikė įgyvendindami įmonių grupės interesą. Dėl šios priežasties pagerėtų ir pačios įmonių grupės valdymas, nes sprendimai dukterinėje įmonėje būtų priimami efektyviau. Tačiau, pagal dabartinį EMCA 15 skyriaus 16 skirsnio reglamentavimą, įmonių grupės intereso pripažinimo sąlygos yra per daug abstrakčios. Todėl įgyvendinant šią nuostatą Lietuvoje, įmonių grupės intereso pripažinimo sąlygos turėtų būti labiau apibrėžtos;
 - 2.2. EMCA 15 skyriaus 9 skirsnį, kuriame nustatyta motininės įmonės teisė duoti nurodymus dukterinės įmonės valdymo organams, tai užtikrintų didesnę teisinę aiškumą. Tačiau taip pat tokioje nuostatoje turėtų būti nurodyta, kad motininės įmonės nurodymų įgyvendinimo privalomumas priklauso nuo to, ar dukterinė įmonė yra visiškai priklausanti ar ne;
 - 2.3. EMCA 15 skyriaus 11 skirsnį, kuriame nustatyta speciali privalomojo akcijų pardavimo teisė. Tokios teisės reglamentavimas suteiktų galimybę motininei įmonei reikalauti, kad dukterinės įmonės smulkieji akcininkai parduotų savo akcijas už teisingą kainą, o be smulkiųjų akcininkų įmonių grupės valdymas taptų lankstesnis.
3. Siekiant užtikrinti tinkamą įmonių grupės akcininkų ir kreditorių apsaugą, Lietuvoje turi būti įgyvendintos tokios EMCA nuostatos:
 - 3.1. EMCA 15 skyriaus 12 skirsnio nuostatos, kuriose nustatyta motininės įmonės akcininkų teisė susipažinti su informacija. Minėtų teisių įgyvendinimas padėtų apsaugoti motininės įmonės akcininkų interesus nuo motininės įmonės piktnaudžiavimo tais atvejais, kai siekiama neatskleisti svarbios informacijos apie įmonių grupę;

- 3.2. EMCA 15 skyriaus 12 skirsnio bei 14 skirsnio nuostatos, kurios numato teisę įmonių grupės akcininkams prašyti specialaus tyrimo. Tokia EMCA numatyta teisė turėtų būti įgyvendinta papildant Lietuvos CK 2.128 straipsnį, kuriame būtų nurodyta, jog atlikdamas konkrečios įmonės veiklos tyrimą, ekspertas turi teisę reikalauti tam tikros informacijos, dokumentų ir iš artimai susijusios įmonės. Ši teisė leistų užtikrinti, kad įmonės veiklos tyrimas būtų atliekamas visos įmonių grupės mastu;
- 3.3. EMCA 15 skyriaus 13 skirsnis, kuriame įtvirtinta įmonės galimybių doktrina. Šios doktrinos įgyvendinimas apribotų motininės įmonės galimumą nevaržomai naudotis dukterinės įmonės verslo galimybėmis. Taip būtų užtikrinta, kad valdant įmonių grupę, būtų atsižvelgiama ir į dukterinės įmonės smulkiųjų akcininkų interesus;
- 3.4. EMCA 15 skyriaus 15 skirsnio 1 dalis, kurioje nustatytas privalomojo akcijų išpirkimo atvejis. Tokios teisės reglamentavimas suteiktų galimybę smulkiems dukterinės įmonės akcininkams pasitraukti iš dukterinės įmonės parduodant savo akcijas už teisingą kainą. Taip pat, atsižvelgiant į EMCA 15 skyriaus 15 skirsnio 2 dalį, pakeisti Lietuvos CK 2.116 straipsnio 1 dalies 1 punktą nurodant, jog kiekvienas akcininkas turi teisę kreiptis dėl priverstinio akcijų pardavimo;
- 3.5. EMCA 15 skyriaus 17 skirsnis, kuriame įtvirtinta neteisėto vadovavimo įmonei doktrina, skirta išimtinai įmonių grupėms. Įgyvendinus šį skirsnį, būtų nustatyti pagrindai, kuriems esant atsirastų motininės įmonės atsakomybė prieš dukterinės įmonės kreditorius.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. Teisės norminiai aktai

1.1. Europos Sąjungos norminiai teisės aktai

1. 2009 m. rugsėjo 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/101/EB dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės reikalauja iš Sutarties 48 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų bendrovių siekiant apsaugoti narių ir trečiųjų asmenų interesus, koordinavimo, siekiant suvienodinti tokias apsaugos priemones, OL 2009 L 258, p. 11 – 19.
2. 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/25/EB dėl įmonių perėmimo pasiūlymų, OL 2004 *specialusis leidimas*, 17 skyrius, 2 tomas, p. 20.
3. 2007 m. liepos 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2007/36/EB dėl naudojimosi tam tikromis akcininkų teisėmis bendrovėse, kurių akcijos įtrauktos į prekybą reguliuojamoje rinkoje, OL 2007 L 184, p. 1 – 17.
4. 2005 m. spalio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/56/EB dėl ribotos atsakomybės bendrovių jungimūsi, peržengiančių vienos valstybės ribas, OL 2005 L 310, p. 1 – 9.
5. 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/34/ES dėl tam tikrų rūšių įmonių metinių finansinių ataskaitų, konsoliduotųjų finansinių ataskaitų ir susijusių pranešimų, kuria iš dalies keičiama Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/43/EB ir panaikinamos Tarybos direktyvos 78/660/EEB ir 83/349/EEB, OL 2013 L 182, p. 19 – 76.

1.2. Lietuvos Respublikos teisės aktai

6. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (nauja įstatymo redakcija nuo 2004 m. sausio 1 d.) (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 64-1914.
7. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (negaliojantis). *Valstybės žinios*, 1994, nr. 55-1046.
8. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1998, nr. 36-961.
9. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, nr. 74-2262.

10. Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2003, nr. 112-4991.
11. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 31-1010.
12. Lietuvos Respublikos įmonių grupių konsoliduotos finansinės atskaitomybės įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Teisės aktų registras*, 2015, nr. 8119.
13. Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas (nauja įstatymo redakcija nuo 2010 m. spalio 1 d.) (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2001, nr. 31-1012.
14. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas (nauja įstatymo redakcija nuo 2017 m. vasario 2 d.) (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1999, nr. 30-856.
15. Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymas (nauja įstatymo redakcija nuo 2012 m. gegužės 1 d.) (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1999, nr. 52-1672.
16. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas (nauja įstatymo redakcija nuo 2015 m. gruodžio 12 d.) (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2007, nr. 17-626.

1.3. Užsienio valstybių norminiai teisės aktai

17. Anglijos bankroto įstatymas, 1986 m. (angl. – *Insolvency Act*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/contents>>.
18. Čekijos Respublikos komercinių bendrovių įstatymas, 2012 m. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Business-Corporations-Act.pdf>>.
19. Danijos bendrovių įstatymas, 2010 m. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 14 d.]. Prieiga per internetą: <https://danishbusinessauthority.dk/sites/default/files/danish_companies_act.pdf>.
20. Nyderlandų civilinis kodeksas, 1992 m. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook022.htm>>.
21. Prancūzijos komercinis kodeksas, (pranc. – *Code de Commerce*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 17 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=180801>.
22. Švedijos bendrovių įstatymas, 2006 m. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://law.au.dk/fileadmin/www.asb.dk/omasb/institutter/erhvervsjuridiskinstitut->

skjultforgoogle/EMCA/NationalCompaniesActsMemberStates/Sweden/THE_SWE_DISH_COMPANIES_ACT.pdf>.

23. Vokietijos bendrovių įstatymas, 1965 m. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. spalio 23 d.]. Prieiga per internetą: <<http://docplayer.net/4833637-German-stock-corporation-act-aktiengesetz.html>>.

1.4. Modeliniai teisės aktai

24. *European Model Company Act (EMCA)* [interaktyvus]. 2015 [žiūrėta 2016 m. spalio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>>.

2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo doktrina

25. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 17 d. nutarimas „*Dėl Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymo 19 straipsnio 1 dalies (2001 m. gruodžio 17 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Panevėžio miesto apylinkės teismo prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymo 16 straipsnio 2 dalis (2001 m. gruodžio 17 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai*“. *Valstybės žinios*, 2006, nr. 8-284.

3. Specialioji literatūra

3.1. Monografijos, vadovėliai ir pan. leidiniai:

26. BAKANAS, A., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Antroji knyga. Vilnius: Justitia, 2002.
27. MIZARAS, V., et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009.
28. MIKALONIENĖ, Lina. *Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko civilinė atsakomybė bendrovės kreditoriams, bendrovei ir kitiems akcininkams*. Vilnius: Justitia, 2016.
29. MIKALONIENĖ, Lina. *Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2015.
30. ANTUNES, Jose Engracia. *Liability of Corporate Groups. Autonomy and Control in Parent-Subsidiary Relationships in US, German and EU Law. An International and Comparative Perspective*. Denventer, The Netherlands: Kluwer Law and Taxation Publishers, 1994.
31. BOROS, Elizabeth; DUNS, John. *Corporate Law*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2013.

32. DAVIES, Paul; WORTHINGTON, Sarah. *Principles of Modern Company Law*. 10th ed. London: Sweet & Maxwell, 2016.
33. DINE, Janet. *The Governance of Corporate Groups*. New York: Cambridge University Press, 2000.
34. FLEISCHER, Holger, et al. *German and Nordic Perspectives on Company Law and Capital Markets Law*. Tubingen: Mohr Siebeck, 2015.
35. GRUNDMANN, Stefan; GLASOW, Falko. *European Company Law*, 2nd edition. Cambridge-Antwerp-Portland: Intersentia, 2012.
36. HANNIGAN, Brenda. *Company Law*. Oxford: Oxford University Press, 2012.
37. KRAAKMAN, Reinier, et al. *The Anatomy of Corporate Law A Comparative and Functional Approach*. Third ed. Oxford: Oxford University Press, 2017.
38. MULLER, Patrick. *Creditor Protection in the Law of Corporate Groups – A Comparison between the U.K. and German Legal Approach*. München: Akademischen Verlagsgemeinschaft München, 2013.
39. WYMEERSCH, Eddy. *Capital Market and Company Law*. Oxford: Oxford University Press, 2005.

3.2. Straipsniai periodiniuose leidiniuose (žurnaluose ir pan.):

40. DIDŽIULIS, L. Bendrovės vadovų civilinė atsakomybė kreditoriams. *Justitia*, 2008, nr. 3, p. 53-65.
41. FRUZEROVA, Oksana. Privalomas akcijų pardavimas ir pirkimas – instituto esmė ir kai kurie probleminiai aspektai. *Teisė*, 2014, nr. 90, p. 101-125.
42. KRIAUCIŪNAS, D. Įmonių grupės: reglamentavimas Europos Bendrijos ir Lietuvos teisėje. *Teisė*, 2001, nr. 38, p. 32-48.
43. MIKALONIENĖ, Lina. Išvestinio ieškinio samprata, paskirtis ir tikslai. *Teisė*, 2014, t. 93, p. 113-123.
44. MIKELĖNAS, V. Privatinės teisės vienodinimas Europos Sąjungoje: laimėjimai ir perspektyvos. *Justitia*, 2004, nr. 6, p. 2-12.
45. MIKUCKIENĖ, Vilija. Bankroto Proceso Samprata. *Jurisprudencija*, 2008, nr. 7(109), p. 30-38.
46. PAPIJANC, V. Įmonių grupės teisinio reguliavimo aspektai: samprata ir požymiai. *Jurisprudencija*, 2007, nr. 4(94), p. 81-88.
47. PAPIJANC, V. Piercing the corporate veil institutas ir patronuojančios įmonės atsakomybė pagal dukterinės įmonės prievoles Lietuvos teisėje. *Jurisprudencija*, 2008, nr. 10(112), p. 95-102.

48. ANTUNES, Jose Engracia; NAHARRO, Monica Fuentes. Director's' Duties and Conflicts of Interest in the EMCA. *European Company and Financial Law Review*, 2016, volume 13, issue 2, p. 269-276.
49. CONAC, Pierre-Henri. The Chapter on Groups of Companies of the European Model Company Act (EMCA). *European Company and Financial Law Review*, 2016, volume 13, issue 2, p. 301-321.

3.3. Disertacijos ar jų santraukos:

50. BARAKAUSKAS, Sigitas. *Įmonių gavavimo teisminės procedūros: lyginamieji aspektai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2016.
51. JAKUNTAVIČIŪTĖ, Gintarė. *Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012.
52. MIKALONIENĖ, Lina. *Asmeninio komercinio bendradarbiavimo pagrindinės teisinės formos*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2011.
53. PAPIJANC, Vitalij. *Patruuojančios įmonės atsakomybė prieš dukterinės įmonės kreditorius*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008.

4. Elektroninė specialioji literatūra

54. LEVICKAITĖ, Ingrida. Can the Corporate Veil be Pierced under Lithuanian Law [interaktyvus]. *International Journal of Baltic Law*, 2004, volume 1, nr. 4, p. 25-52 [žiūrėta 2017 m. vasario 8 d.]. Prieiga per internetą: <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/intjbl1&div=43&g_sent=1&collection=journals>.
55. BLUMBERG, Philip I. Limited Liability and Corporate Group [interaktyvus]. *Journal of Corporation Law*, 1986, 11(4) [žiūrėta 2016 m. sausio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/jcorl11&div=31&g_sent=1&collection=journals#>.
56. BLUMBERG, Phillip. The Corporate Entity in an Era of Multinational Corporations [interaktyvus]. *Faculty Articles and Papers*, no. 58, 1990 [žiūrėta 2016 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://digitalcommons.uconn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1057&context=law_papers>.

57. BLUMBERG, Philip I. The Transformation of Modern Corporation Law: The Law Of Corporate Groups [interaktyvus]. *Connecticut Law Review*, volume 37, no. 3, 2005 [žiūrėta 2016 m. spalio 17 d.]. Prieiga per internetą: <http://digitalcommons.uconn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1191&context=law_papers>.
58. BOHLHOFF, Klaus; BUDEE, Julius. Company Groups – The ECC Proposal for a Ninth Directive in the Light of the Legal Situation in the Federal Republic of Germany [interaktyvus]. *Journal of Comparative Business and Capital Market Law*, volume 6, 1984 [žiūrėta 2016 m. lapkričio 11 d.] Prieiga per internetą: <<http://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1714&context=jil>>.
59. BOSCHMA, Hylda, *et al.* The Reform of Dutch Private Company Law: New Rules for the Protection of Creditors [interaktyvus]. *European Business Organization Law Review*, 2007 [žiūrėta 2016 m. lapkričio 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/EF1DC575229D0E9994286973892A730F/S1566752907005678a.pdf/the-reform-of-dutch-private-company-law-new-rules-for-the-protection-of-creditors.pdf>>.
60. CENCI, Tomaso; GAMBAROTA, Ruggero. Groups Under Italian Corporate Law [interaktyvus]. *The Metropolitan Corporate Counsel*, 2004 [žiūrėta 2016 m. lapkričio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.metrocorpounsel.com/pdf/2004/January/24.pdf>>.
61. CONAC, Pierre-Henri. Director's Duties in Groups of Companies – Legalizing the Interest of the Group at the European Level [interaktyvus]. *European Company and Financial Law Review*, 2013, volume 10, issue 2, p. 194-226 [žiūrėta 2016 m. spalio 27 d.]. Prieiga per internetą: <<https://ssrn.com/abstract=2412031>>.
62. DOORMAN, A; TIMMERMAN, L. Rights of minority shareholders in the Netherlands [interaktyvus]. *Default journal*, 2002 [žiūrėta 2016 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.rug.nl/research/portal/files/3038170/minorityshh.pdf>>.
63. FASCIANI, Paola. Groups of Companies: The Italian Approach [interaktyvus]. *European Company and Financial Law Review*, 2007, volume 4, issue 2, p. 195-231 [žiūrėta 2016 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/ecomflr4&div=18&g_sent=1&collection=journals>.

64. HADIEN, Chris. The Law on Corporate Opportunity Transactions by Directors: A Comparative Analysis of Delaware Law and Australian Law [interaktyvus]. *GSTF Journal of Law and Social Sciences*, 2015, volume 5, issue 1 [žiūrėta 2017 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.globalsciencejournals.com/article/10.7603%2Fs40741-016-0003-7>>.
65. HARPER, Virginia. Theories of Corporate Groups: Corporate Identity Reconceived [interaktyvus]. *Seton Hall Law Review*, 2012, volume 42, issue 3 [žiūrėta 2016 m. spalio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://scholarship.shu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1435&context=shlr>>.
66. JACKSON, John L. Corporate Opportunity Doctrine: A Historical View with a Proposed Solution [interaktyvus]. *Missouri Law Review*, 1988, volume 53, issue 2 [žiūrėta 2017 m. vasario 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://scholarship.law.missouri.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2907&context=mlr>>.
67. KOUSEDGHI, Samira. Protection of Minority Shareholders and Creditors in Italian Corporate Law [interaktyvus]. *European Company Law*, 2007, volume 4, issue 5 [žiūrėta 2016 m. lapkričio 11 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.dvdw.nl/media/38755/kousedghi_protection_of_minority_shareholders_and_creditors_in_italian_corporate_group_law.pdf>.
68. KREBS, Christian A. Freeze-Out Transactions in Germany and the U.S: A Comparative Analysis [interaktyvus]. *German Law Journal*, 2012, volume 13, no. 8 [žiūrėta 2017 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: <https://static1.squarespace.com/static/56330ad3e4b0733dcc0c8495/t/56b29e5586db4396b83ffd62/1454546517838/GLJ_Vol_13_No_08_Krebs.pdf>.
69. LEPLAT, Frédéric. Study on the feasibility of reducing obstacles to the transfer of assets within a cross border banking group during a financial crisis [interaktyvus]. *National Report France*, 2008 [žiūrėta 2016 m. lapkričio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/windingup/200908/annex6_finalcountryreport_fr_en.pdf>.
70. LIPTON, Phillip. The Mythology of Salomon's Case and the Law Dealing with the Tort Liabilities of Corporate Groups: An Historical Perspective [interaktyvus]. *Monash University Law Review*, 2014, 40(2), [žiūrėta 2017 m. vasario 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.austlii.edu.au/au/journals/MonashULawRw/2014/20.html>>.

71. LOBBE, Marc. Corporate Groups: Competences of the Shareholders' Meeting and Minority Protection – the German Federal Court of Justice's recent Gelatine and Macrotron Cases Redefine the Holz Müller Doctrine [interaktyvus]. *German Law Journal*, 2004, no. 9 [žiūrėta 2017 m. vasario 02 d.]. Prieiga per internetą: <https://static1.squarespace.com/static/56330ad3e4b0733dcc0c8495/t/56b92c15ab48def04c005260/1454976022060/GLJ_Vol_05_No_09_Loebbe.pdf>.
72. MAGGY, Pariente. The Evolution of the Concept of „Corporate Group“ in France [interaktyvus]. *European Company and Financial Law Review*, 2007, volume 4, issue 3 [žiūrėta 2016 m. lapkričio 17 d.]. Prieiga per internetą: <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/ecomflr4&div=26&g_sent=1&collection=journals>.
73. M. B. G. The Fiduciary Duty of Parent to Subsidiary Corporation [interaktyvus]. *Virginia Law Review*, 1971, volume 57, no. 7 [žiūrėta 2017 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.jstor.org/stable/1072070?seq=1#fndtn-page_scan_tab_contents>.
74. ORLINSKY, Eric G. Corporate Opportunity Doctrine and Interested Director Transactions: A Framework for Analysis in an Attempt to Restore Predictability [interaktyvus]. *Delaware Journal of Corporate Law*, 1999 [žiūrėta 2017 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.djcl.org/wp-content/uploads/2014/08/Corporate-OPPORTUNITY-DOCTRINE-AND-INTERESTED-DIRECTOR-TRANSACTIONS-A-FRAMEWORK-FOR-ANALYSIS-IN-AN-ATTEMPT-TO-RESTORE-PREDICTABILITY.pdf>>.
75. PETERSEN, Andrew, *et al.* The Economic and Commercial Benefit of Corporate Guarantees – an International Comparison [interaktyvus]. *Butterworths Journal of International Banking and Financial Law*, 2002 [žiūrėta 2016 m. lapkričio 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.klgates.com/files/Publication/9e2605ba-64a0-4cd7-8d0d-326e194e7e0b/Presentation/PublicationAttachment/e2551740-3922-4124-8584-35a86f685168/AnInternationalComparison.pdf>>.
76. RHO, Hyeok-Joon. New Squeeze-Out Devices as a Part of Corporate Law Reform in Korea: What Type of Device is Required for a Developing Economy [interaktyvus]. *Boston University International Law Journal*, 2010, Volume 29(41) [žiūrėta 2017 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.bu.edu/ilj/files/2014/05/Rho_41-78.pdf>.
77. STOHLMEIER, Thomas. German Limited Liability Company-Unlimited Liability of Parent Company [interaktyvus]. *International Business Lawyer*, 1993, no. 21(3)

- [žiūrėta 2016 m. sausio 11 d.]. Prieiga per internetą: <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/ibl21&div=25&g_sent=1&collection=journals#>.
78. SHAFFER, C. Gregory; POLLACK, A. Mark. Hard vs. Soft Law: Alternatives, Complements, and Antagonists in International Governance [interaktyvus]. *Minnesota Law Review*, 2010, volume 94 [žiūrėta 2016 m. kovo 31 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1426123>.
79. TALLEY, Eric; HASHMALL, Mira. The Corporate Opportunity Doctrine [interaktyvus]. *U.S.C. Institute for Corporate Council*, 2001 [žiūrėta 2017 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://weblaw.usc.edu/why/academics/cle/icc/assets/docs/articles/iccfinal.pdf>>.
80. TRUFFI, Roberto; STRANEO, Sabrina. Groups of Companies Under the New Italian Company Law [interaktyvus]. *Jones Day Commentaries*, 2004 [žiūrėta 2016 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.jonesday.com/files/Publication/a4e80e96-5e88-4efb-966c-78782b69e18c/Presentation/PublicationAttachment/c05e0c65-0fdf-4247-b67b-c416a0ca79ca/Groups%20of%20Companies.pdf>>.
81. VAN DER ELST, Christoph; VAN DEN STEEN, Lientje. Balancing the Interests of Minority and Majority Shareholders: A Comparative Analysis of Squeezed-out and Sell-out Rights [interaktyvus]. *European Company and Financial Law Review*, 2009, volume 6, issue 4 [žiūrėta 2017 m. vasario 27 d.]. Prieiga per internetą: <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/ecomflr6&div=28&start_page=391&collection=journals&set_as_cursor=6&men_tab=srchresults#>.
82. WEE, Meng Seng, Understanding Commercial Insolvency and Its Justifications as a Test for Winding Up [interaktyvus]. *Lloyd's Maritime and Commercial Law Quarterly*, 2015 [žiūrėta 2017 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2559512>.
83. WYMEERSCH, E. Groups of Companies in the ECC: A Survey Report to the European Commission on the Law relating to Corporate Groups in various Member States [interaktyvus]. *De Gruyter*, 1993 [žiūrėta 2016 m. gruodžio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<http://site.ebrary.com/lib/VILUNIV/reader.action?docID=10598335>>.
84. ШИТКИНА, Ирина, Сергеевна. Холдинги: Правовое регулирование экономической зависимости. Управление в группах компаний [interaktyvus]. *Волтерс Клувер*, 2008 [žiūrėta 2016 m. lapkričio 9 d.]. Prieiga per

interneta: <http://shitkinalaw.ru/images/docs/Holdingi.Pravovoe_regulirovanie_ekonomicheskoy_zavisimosti.Upravlenie_v_gruppah_kompanij.pdf>.

5. Teismų praktika

5.1. Lietuvos nacionalinių teismų praktika

85. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Pramogų pasaulis“ v. N. G., E. G., Nr. 3K-3-36-701/2017, kat.: 2.2.2.7.
86. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. sausio 20 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Amber Golf Village“ v. P. B. N., S. B. ir UAB „Melchiorsen House“, Nr. 3K-3-89-378/2017, kat.: 2.5.10.5.2.17.
87. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Beltateksas“ v. UAB „Sarteksas“ ir A. K., Nr. 3K-3-341-611/2016, kat.: 2.2.2.11.
88. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. vasario 3 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Alumex“ v. E. P. ir V. U., Nr. e3K-3-17-421/2016, kat.: 2.5.10.5.2.
89. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Creditum“ v. G. Z., Nr. 3K-3-665-969/2015, kat.: 2.2.2.7.
90. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. liepos 31 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Ardena“, UAB „Valvėsta“, UAB „IKFA IR KO“, UAB „Agrivana“, UAB „Tegra state“, UAB „Laivira“, UAB „COMFORT HEAT“ v. BUAB „Statybinių medžiagų mažmena“, BAUHOF GROUP AS, Nr. 3K-3-462-611/2015, kat.: 119.12.
91. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Mitnija“ v. UAB „Statybų kryptis“, V. G., A. J., trečiasis asmuo BUAB „Nigema“, Nr. 3K-3-389/2014, kat.: 27.7.
92. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gegužės 9 d. nutartis civilinėje byloje T. M. v. N. R., tretieji asmenys BUAB „NVLAS“, BUAB „Jurstanus“, Nr. 3K-3-261/2014, kat.: 44.2.
93. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Bildunga“ v. „Elektrotinklas“, Nr. 3K-3-204/2012, kat.: 35.6.1.

94. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š., A. B., A. G., trečiajam asmeniui BUAB „Studio Gazo“, Nr. 3K-3-19/2012, kat.: 27.7.
95. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. liepos 21 d. nutartis civilinėje byloje AB „Mineralinių ir cheminių produktų bendrovė EuroChem“ v. AB „Lifosa“, Nr. 3K-3-332/2011, kat.: 22.3.2.
96. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Derivatus“ v. A. V., A. D., L. T. ir D. M., Nr. 3K-3-282/2011, kat.: 44.2.1.
97. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Alveronas“ v. I. S., R. P., A. P., G. M., G. B. ir D. Č., Nr. 3K-3-329/2009, kat.: 27.7.
98. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. balandžio 3 d. nutartis civilinėje byloje A. R. v. kooperatinei bendrovei „Kėdainių šilas“, A. B., S. T., R. K., K. Ž., G. Ž. ir miško savininkų kooperatyvui „Aukštaitijos šilas“, Nr. 3K-3-147/2009, kat.: 27.3.2.2.
99. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Alaja ir ko“ v. K. A. ir V. A., Nr. 3K-3-509/2008, kat.: 27.1.
100. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Ž. N., K. T., J. T., A. T., Z. T., D. T., A. T. v. UAB „Grigiškių statyba“, Nr. 3K-3-323/2008, kat.: 27.10.
101. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2004 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Göllner spedition“ v. S. B., J. B., trečiajam asmeniui UAB „Baninis“, Nr. 3K-3-124/2004, kat.: 21.1.
102. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. rugsėjo 27 d. sprendimas, priimtas civilinėje byloje UAB „JUMPS“ v. UAB „MARIJAMPOLĖS PIENO KONSERVAI“, BUAB „Betogama“, UAB „EKSIMETA“, Nr. 2A-36-381/2016, kat.: 113.6.
103. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. birželio 28 d. nutartis, priimta civilinėje byloje BUAB „Amber Golf Village“ v. P. B. N., S. B. ir UAB „Melchiorssen House“, Nr. 2A-480-241/2016, kat.: 2.5.10.2.
104. Klaipėdos apygardos Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. lapkričio 9 d. sprendimas civilinėje byloje BUAB „Amber Golf

Village“ v. P. B. N., S. B. ir UAB „Melchiorson House“, Nr. 2-598-479/2015, kat.: 2.5.10.2.

105. Klaipėdos miesto apylinkės teismas. 2016 m. gegužės 31 d. sprendimas civilinėje byloje S. R. P. v. UAB „Jūros garsai“, AB „Senoji Baltija“, V. J., tretiesiems asmenims M. R., A. A., M. T., S. V., Nr. e2-196-769/2016, kat.: 3.

6. Travaux preparatoires ir kita

106. AB „INTER RAO Lietuva“ grupės struktūra [interaktyvus]. 2017 m. [žiūrėta 2017 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.interrao.lt/Apie-mus/Grupes-struktura/Struktura2>>.

107. AB „Lietuvos Geležinkeliai“ bendrovių grupės valdymo struktūros schema [interaktyvus]. 2017 [žiūrėta 2017 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.litrail.lt/grupes>>.

108. AB „Linas Agro Group“ grupės struktūra [interaktyvus]. 2016 [žiūrėta 2017 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.linasagro.lt/valdymo-struktura>>.

109. AB „ORLEN Lietuva“ grupė [interaktyvus]. 2016 [žiūrėta 2017 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.orldenlietuva.lt/LT/Company/OLGroup/Puslapiai/default.aspx>>.

110. BARTKUS, Gintautas, *et al.* Įmonių grupės atsakomybės už kiekvienos įmonės – grupės narės – finansinę padėtį (mokumą) nustatymo teisinės galimybės ir taikymo efektyvumas tyčinių bankrotų prevencijos kontekste [interaktyvus]. *Taikomasis mokslinis tyrimo darbas*, 2012 [žiūrėta 2016 m. lapkričio 1 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2012_imoniu_grupe_s_atsakomybe.pdf>.

111. Club des Juristes. *Towards Recognition of the Group Interest in the European Union?* [interaktyvus]. 2015 [žiūrėta 2016 m. lapkričio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://orbilu.uni.lu/bitstream/10993/28103/1/CDJ_Rapports_Group-interest_UK_June-2015_web.pdf>.

112. Companies & Securities Advisory Committee. *Corporate Groups Final Report* [interaktyvus]. 2000 [žiūrėta 2016 m. lapkričio 18 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.camac.gov.au/camac/camac.nsf/byheadline/pdf%20final%20reports%202000/\\$file/corporate_groups_may_2000.pdf](http://www.camac.gov.au/camac/camac.nsf/byheadline/pdf%20final%20reports%202000/$file/corporate_groups_may_2000.pdf)>.

113. Devintasis Tarybos direktyvos projektas dėl įmonių grupių [interaktyvus]. 1984 [žiūrėta 2016 m. lapkričio 11 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.mhc.ie/uploads/9th_proposal.pdf>.

114. Lietuvos banko Priežiūros tarnybos direktoriaus 2013 m. rugsėjo 24 d. sprendimu Nr. 241-200 patvirtintos Teisingos akcijų kainos nustatymo gairės [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.lb.lt/paieska>>.
115. MAXIMA GRUPĖ, UAB grupės struktūra [interaktyvus]. 2016 m. [žiūrėta 2017 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.maximagrupe.eu/lt/apie-mus/kas-mes-esame>>.
116. OECD. *Corporate Governance of Company Groups in Latin America* [interaktyvus]. 2015 m. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.oecd-ilibrary.org/governance/corporate-governance-of-company-groups-in-latin-america_9789264241725-en;jsessionid=4kbbjv8tieotc.x-oecd-live-02>.
117. OECD. *Corporate Governance of Financial Groups* [interaktyvus]. 2016 [žiūrėta 2016 m. lapkričio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.oecd-ilibrary.org/governance/corporate-governance-of-financial-groups_5jlv1m6zq3nx-en>.
118. The Reflection Group on the Future of EU Company Law [interaktyvus]. 2011 [žiūrėta 2016 m. spalio 27 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/modern/reflectiongroup_report_en.pdf>.
119. Report of High Level Group of Company Law Experts on issues related to takeover bids [interaktyvus]. 2002 [žiūrėta 2016 m. vasario 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/takeoverbids/2002-01-hlg-report_en.pdf>.
120. UAB Koncernas MG Baltic valdymo struktūros schema [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://mgbaltic.lt/lt/apie-mus/struktura/>>.
121. UAB „Lietuvos energija“ įstatai [interaktyvus]. 2016 m. spalio 6 d. [žiūrėta 2017 m. kovo 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.le.lt/files/128/6/17_0/Lietuvos%20energijos%20C4%AFstatai_2016_1006.pdf>.
122. Verslo žinios. Didžiausios Lietuvos bendrovės pagal 2015 m. pajamas [interaktyvus]. 2016 [žiūrėta 2017 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://vz.lt/verslo-aplinka/top1000-2016>>.
123. 2014 m. Europos Komisijos pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl vienanarių privačių ribotos atsakomybės bendrovių [interaktyvus].

[žiūrėta 2016 m. spalio 28 d.]. Prieiga per internetą:
<[http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/com/com_com\(2014\)0212_/com_com\(2014\)0212_lt.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/com/com_com(2014)0212_/com_com(2014)0212_lt.pdf)>.

124.27-asis tarptautinis apskaitos standartas. *Konsoliduotos ir atskiros finansinės ataskaitos* (angl. *International Accounting Standard 27 Consolidated and Separate Financial Statements*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 9 d.]. Prieiga per internetą:
<http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/consolidated/ias27_en.pdf>.

SANTRAUKA

2015 m. rugsėjo mėnesį, po daugiau nei 8 metų rengimo, buvo pristatytas Europos modelinis bendrovių aktas (toliau – EMCA), kurio tikslas harmonizuoti bendrovių teisę Europoje. Minėto akto 15 skyriaus nuostatos yra skirtos įmonių grupėms reglamentuoti.

Lietuvoje yra įtvirtinti tik pavieniai įmonių grupių instituto fragmentai. Toks teisinis neaiškumas ir neapibrėžtumas sąlygoja nemažai problemų: sudėtingesnis įmonių grupės valdymas, nėra tinkamai užtikrinami įmonių grupės smulkiųjų akcininkų bei kreditorių interesai.

Siekiant išspręsti aukščiau pateiktas įmonių grupių reglamentavimo nebuvimo problemas, šio magistro darbo tikslas yra įvertinti EMCA nuostatų, skirtų reglamentuoti įmonių grupių veiklą, galimybę įgyvendinti Lietuvos kontekste. Šiam tikslui pasiekti magistro darbas yra padalintas į tris dalis.

Pirmoje dalyje yra nagrinėjama įmonių grupės reglamentavimo nebuvo problematika bei vertinama ar EMCA ir Lietuvos kontekste, įmonių grupės yra suprantamos vienodai. Antroje dalyje tiriama įmonių grupės valdymo klausimai, analizuojami atitinkami EMCA skirsniai, kurie skirti harmonizuoti valdymą įmonių grupėse. Pavyzdžiui, didelis dėmesys skiriamas įmonių grupės intereso pripažinimo bei motininės įmonės teisei duoti nurodymus dukterinės įmonės valdymo organams analizei. Trečioje dalyje nagrinėjama įmonių grupės akcininkų ir kreditorių apsaugos problematika, analizuojamos EMCA nuostatos, kurios skirtos pagerinti įmonių grupės akcininkų ir kreditorių padėtį, tarkim, privalomojo akcijų išpirkimo teisė, neteisėto vadovavimo įmonei doktrina.

Atlikdamas tyrimo analizę, darbo autorius, taip pat, pateikia savo poziciją į įmonių grupės reglamentavimo nebuvimą Lietuvoje bei nurodo kokios yra galimybės įgyvendinti atitinkamas EMCA 15 skyriaus nuostatas nacionalinėje teisėje.

SUMMARY

In September 2015, after more than 8 years of drafting, the European Model Company Act (hereinafter referred to as the EMCA), which seeks to harmonise company law in Europe, was introduced. Provisions of Chapter 15 of said Act are intended to regulate company groups.

Only fragments of the company group regulation are set in Lithuania. Such legal uncertainty and indeterminacy give rise to a number of issues: more complex company group management, lack of properly ensured interests of minority shareholders and creditors of a company group.

In order to solve the aforementioned issues relating to lack of company group regulation, this Master's thesis seeks to evaluate the possibility for implementation of the EMCA provisions regulating activity of company groups within the Lithuanian context. For this purpose, the Master's thesis is divided into three parts.

The first part analyses issues relating to lack of company group regulation and evaluates whether company groups are perceived in the same way within both the EMCA context and the Lithuanian context. The second part delves into company group management issues and analyses the respective EMCA sections that are intended to harmonise management within company groups. For instance, a great deal of attention is paid to analysis of the recognition of the interest of the group and the right of a parent company to give instructions to the management of a subsidiary. The third part deals with issues of protection of shareholders and creditors of a company group and analyses the EMCA provisions that are designed to improve the condition of shareholders and creditors of a company group, such as the right to sell-out and the wrongful trading doctrine.

In the research analysis, the author also presents his position on the lack of company group regulation in Lithuania and discusses the possibilities to implement the respective provisions of Article 15 of the EMCA into the national legislation.